

चित्रंगी

दिवाली १९९१

‘चित्रंगी’ क परबीं !

तालक

तालक होमुस अँन्ड इस्टेट्स
तालक अँन्ड एसोसिएट्स
रामराज इंटरप्रायजीस
आर. आर. कन्स्ट्रक्शन

आशियाना

कोंब - मडगांव - गोंय

फोन : २०६७५

INDIA

TOURISM YEAR 1991

संस्कृत भंड

संस्कृत भंड

संस्कृत - संस्कृत - संस्कृत

Tourism cum Hotel Industry plays a vital role in the state's economy and contributes substantially towards revival of art, culture and handicrafts.

Tourism fosters national inetgration and international understanding leading to World peace.

Tourism is one single industry which provides the largest number of jobs.

Tourism is an activity which has the largest multiplier effect with respect to the circulation of money.

It is our endeavour to develop tourism in Goa on a sound, firm footing and well planned for the benefit of all people and prosperity of the local populace.

Issued by :

DIRECTORATE OF TOURISM,

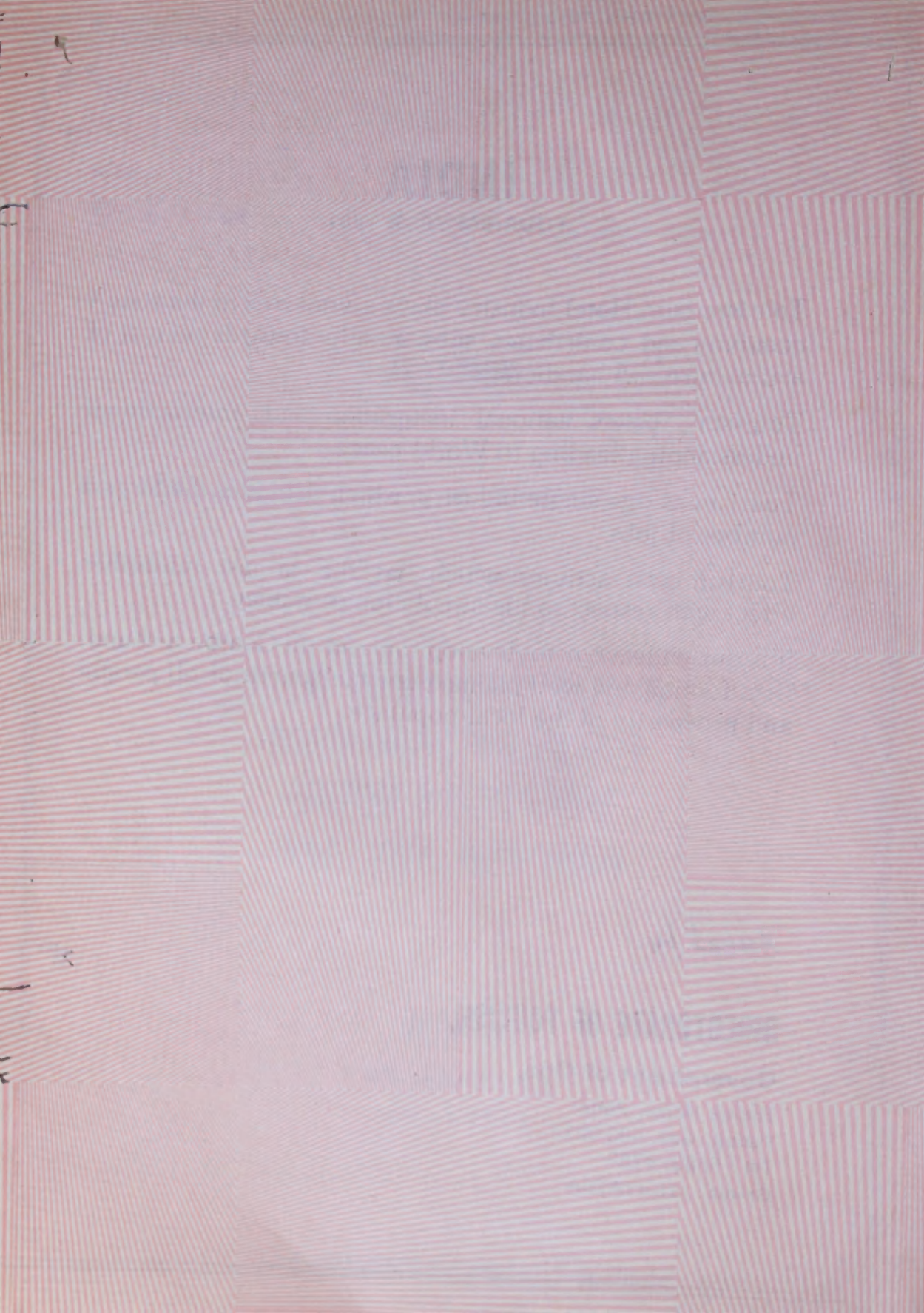
Government of Goa,

Tourist Home, Patto,

Panaji, Goa. 403 001.

Tel : 5583, 4757

Grams : GOAYATRA

VOCATIONAL TRAINING PROGRAMME OF RURAL DEVELOPMENT AGENCY - GOA

Rural Youth in the age of 18 to 35 years are imparted training in Vocational Courses with the main aim of giving them self employment.

The courses in which the training is given are :

1. Automobile mechanic including driving and repairs and maintenance of farm machinery.
2. Welder, turner, fitter and mechanist courses.
3. Wireman, carpentry, masonry and plumbing courses.
4. Nursery, typewriting etc.
5. Crafts like doll making, fibre work, batic printing wall hanging, carpets, tailoring embroidery etc.

These courses are conducted round the year. The trainees are paid stipend at the rate of Rs. 200/- per month and tool kit worth Rs. 500/- is supplied free of charge to each trainee on completion of training. Further, to start self trade business an amount upto Rs. 20,000/- is given out of which Rs.3,000/- is subsidy and the balance as Bank Loan.

For further details, contact the nearest Block Development officer or the office of the Rural Development Agency-Goa.

Issued by

Rural Development Agency-Goa

With Best Compliments from :

VINICOLA PVT. LTD.

Registered office

248, Borda
MARGAO-GOA
403 601

FARMERS PROSPERITY THROUGH DIRECTORATE OF AGRICULTURE

PANAJI-GOA

1. SUPPLY OF QUALITY HORTICULTURAL PLANTING MATERIAL LIKE COCONUT, MANGO, CASHEW, PAPAYA, DRUMSTICK, BANANA, ETC. AT 50% SUBSIDY.
2. DEMONSTRATION OF PEPPER IN COCONUT, AND ARECANUT.
3. SUBSIDY FOR CREATING IRRIGATION FACILITIES IN COCONUT GARDEN.
4. FREE SUPPLY OF SPAWN FOR MUSHROOMS.
5. SUBSIDY ON PESTICIDE TO CONTROL KOLEROGA IN ARECANUT.
6. SUBSIDY ON KITCHEN GARDEN KIT.
7. SUPPLY OF QUALITY SEED OF PULSES, GROUNDNUT VEGETABLES PADDY SEEDS AT SUBSIDIZED RATES.
8. CONDUCTING DEMONSTRATIONS FOR PULSES, GROUNDNUT, PADDY, SUGARCANE, GREEN MANURING, SOIL CONDITIONER ETC.
9. SUBSIDY TO PADDY CULTIVATORS FOR THE PURCHASE OF PESTICIDES WEEDICIDES, AGRICULTURAL IMPLEMENTS, PLANT PROTECTION EQUIPMENTS AND (POWER TILLERS ONLY FOR SMALL AND MARGINAL FARMERS.)
10. FINANCIAL AND TECHNICAL ASSISTANCE FOR BIO-GAS PLANT CONSTRUCTIONS.
11. SUBSIDY ON SUGARCANE DEMONSTRATION, STONE WALL/ ELECTRICAL FENCING AND TRANSPORTATION OF SEED MATERIAL FROM OUTSIDE STATE.

FOR FURTHER DETAILS CONTACT THE ZONAL AGRICULTURAL OFFICE OF YOUR TALUKA

ISSUED BY :

Directorate of Agriculture,

Government of Goa.

PANAJI - GOA.

अपुरबाय साहित्य सवलत येवजण

आमच्या वाचप्यांक आमचीं पुस्तकां
सवाय दरेन मेळचीं म्हण आमी ही
येवजण तयार केल्या. हे येवजणे खाला
आयजवेर आमी वाचप्यांक
भेटयल्लीं पुस्तकां :

पुस्तक	छापील मोल	सवलतीचें मोल
१. दिगंत / पुंडलीक नायक	रु. ३० /-	रु. १८ /-
२. अंतरआयामी / गोकुलदास प्रभु	रु. ३५ /-	रु. २० /-
३. बालिका : १९९० / वैजयंती प्रभु	रु. २८ /-	रु. १६ /-
४. गा आमी राखणे / पुंडलीक नायक	रु. २८ /-	रु. १६ /-
५. चौरंग / पुंडलीक नायक	रु. ३५ /-	रु. २० /-

तुमी हे येवजणेचे वांगडी जायात.
प्रवेश फी ना. वांगडी जावप्यांक
वयलीं आनी नवीं पुस्तकां सवलतींत
मेळटलीं. पुस्तकां पावतकूच पैसे
फारीक करपाचे.

अपुरबाय प्रकाशन

वळवय - फोंडें

गोंय : ४०३ ४०१

दिवाळी अंक १९९१

वर्स १२ अंक : १३

चित्रंगी

बायलांच्या जिविताचें पडबिंब

संपादक

हेमा नायक

मुखचित्र, सजावट आनी मांडणी

श्रीधर कामत बांबोळकार

जायरात वेवस्थापक

पुंडलीक नारायण नायक

छापपी :

हिरू नारायण नायक

अपुरबाय प्रिंटर्स

वळवय, फोंडें, गोंय

उजवाडापी

हेमा पुंडलीक नायक

अपुरबाय प्रकाशन

वळवय फोंडें

गोंय ४०३ ४०१

मोल :

१५ रुपया

नवलिका

निर्बळा

हेमा नायक

कथा

आपलें परकी

वतांत शिवरलें चान्नें

आपलो मनीस खरो मनीस

परंपरा

अभय - दान

विश्वासघात

मीना काकोडकार

जयमाला दणायत

शीला कोळंबकार

बिन्सो

सुशिला टि. भट

रेषा नावेंकार

सर्तितल्यो जैतिवंत कविता

स्मीता गोविंद हेदे

दीपा पे

प्रफुल्ला अत्मा नायक

दालिया मडकयकार

प्रमिला होबळे

सोनिया शहा

नलिनी पालेकार

सुशिला हळर्णकार

सगळ्यांक दिवाळी आनी नवें वर्स
सुखासमाधानाचें लाबूं
अशी प्रार्थना !

अंकांतले

आमचे मानदिक बरोवपी, कविता सर्तित भाग
घेतिल्ल्यो कवयित्री, आर्थिक घटाय दिवपी जायरातदार,
जायराती मेळोवन दिवपाक कश्ट काडपी आमचे बरें
मागते, चित्रकार श्रीधर बांबोळकार, कविता सर्तिचे
परीक्षक श्री. दिणू सुर्या वाघ आनी श्री. संदेश प्रभु
देसाय, अपुरबाय प्रिंटर्सचे धनी आनी तांगेले कुशल
कामदार तेचपरी आमचे असंख्य बरें मागपी

हांचे काळजाथावन उपकार !

चित्रंगी

अंकांतलीं मतां त्या त्या बरोवप्यांची

- संपादक

With Best Compliments from :

**ANAND
DISTILLERY**

Katkar Building

Station Road
MARGAO-GOA

एडस्-एक भिरांकुळ रोग

एडस् हो एक भिरांकुळ रोग आसून तो मनशाचो जीव घेवं शकता. ह्या रोगाचेर सध्या तरी कांय इलाज ना. तरीयपूण ह्या रोगापासून आपणाक पैस दवरप व्हडलेंशें कठीण ना. ह्या रोगासंबंदान जायत्यो अफवा आसात. ह्या खातीर ह्या रोगाविशीं कांय तथ्यां जाणून घेवप गरजेचें आसा.

एडस् केन्ना जायना ?

- १) हात दिवप (शॅकहॅन्ड), स्पर्श करप, आनी वेंग मारप, असल्या सामाजिक रितीरिवाजान हो रोग जायना.
- २) पेंवपाचो तलाव, खाणावळी, हॉटेलां, कामाच्यो सुवाती, शाळा कॉलेजी आनी आगगाडयो, बसी सारक्या सार्वजनिक सुवातींनी आयिल्ल्या संघर्कान.
- ३) खोकल्यार, शिकल्यार आनी थुंकल्यार.
- ४) एकूच कपडे वापरल्यार, टेलिफोन, टॉयलेटा, ग्लास आनी आयदनां वापरल्यार

गोंयात लागू केल्ल्या भौशिक भलायकी कायद्यान अशी तजवीज केल्या

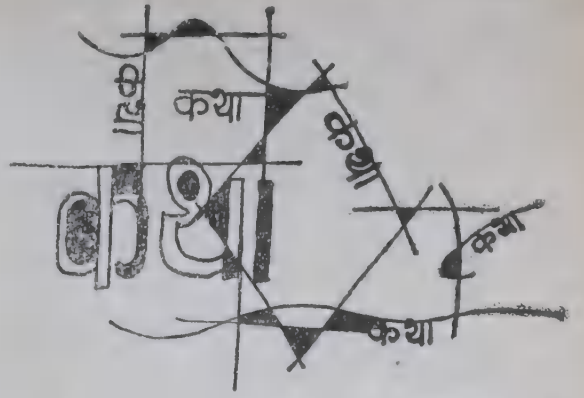
- १) रक्तपेढ्यांनी एकाचें रगत दुसऱ्याचे कुडींत घालचे पयलीं रक्तपेढ्यांनी रगताचो नमुनो एडस्च्या चाचणीक धाडचो.
- २) आतामेरेन एडस्ची लक्षणा दिशिल्ल्या रोग्याक एकांतात दवरताले. पूणून रोग जाल्ल्या रोग्यांक हेराभशेन जीण जगूंक येवची म्हण कायद्यान दुरुस्ती करून एडस् जाल्या रोग्याक सक्तीन कुशीक दवरपाक बंदी घाल्या.

तुमकां एडस् बरो करपाक येवचो ना. पुण तो तुमच्यान टाळूं येता.

निमाणेकडेन रोगापासून रक्षण करप हे आपले करणेचेर पातयेवन आसता. तुमकां कितें दुबाव आसल्यार वो तुमकां अदिक माहिती जाय आसल्यार तुमी राज्य एडस् अधिकारी, भलायकी खातें, कांपाल - पणजी हांका ना जाल्यार लागीच्या इस्पितळांत, मुळाव्या भलायकी केंद्रात, गहरी भलायकी केंद्रात वचचें, नाजाल्यार तांका बरोवचे.

भलायकी खातें

गोंय सरकार

आपलें...परकी ...

मीना काकोडकार

भायर चान्ने पडलां.

लखलखीत ...

झाडाचें पानान पान दिश्टी पाडपा इतलें.

जेवन जातकीर आतीबाय सदचे भशेन
बल्कावांचेर येवन बसल्या.

पूण आयज ती एकली ना. आयज मांडयेर
मुनंदालें चली ... तिची नात बनू आसा.

हरशीय म्हूण ती तशी एकली नासताच.
सांगाताक यादी आसतात. अशा थंड किरांव
वेळार बल्कावांचेर बसतकीर वा-यावांगडाच
यादी तिका आफडून वतात. रातकिडे लेगीत
यादींची तार किरं किरं करून वाजोंवंक
लागतात.

पूण आयज म्हऱ्यांत बनू आसा ...
बनूचे राशीनी प्रश्न आसात ... अखंड वडवड
आसा ... ताका जाप दितना आतीबायत
उसरपत मेळना.

उलयतां उलयतां बनू म्हणटा, "आजे,
म्हाका तुज्या ल्हानपणांतल्यो गजाली सांग ..."

ल्हानपणांतल्यो ... आतीबाय चितता ...
यादी पुंजायत कुळारच्या चीक्यांचेर भोंवक

लागता ... राजांगणांतले मोगरेचीं मोगरीं
खुट्टा... रतन आबोल्यांचो झेलो माळून वासरेर
लंघडी घालता .. तिळसांज जातकीर काळखाक
भियेवन वाच्या पदराक धरून भोंवता ...
तिच्या वांगडा देवाकुडींत वता ..

“सांग मगे आजें.”

“म्हाका ल्हानपणांत ... ‘र’ ... म्हणूंक
येनासलें.”

“खऱ्यानीच ?”

“हय गो शुभंकरोती म्हणूंक लायतकार
हांव कशें म्हणटाले जाणां ?”

“कशें ?”

“शुभंकयोती कय्यानम्
आयोग्यम् धनशंपदा ...”

बनू किटकिट्टा .. आतीबायचीं फुडलीं
उतरां ताच्या हाशांत शेणून वतात.

“मागीर ?”

“एक फावट वान सांगलें, तुवें ... ‘र ...’
सारकें म्हणून दाखयल्यार मागतां तें दितलीं.
आनी एक दीस हावें ... ‘र ...’ सारकें म्हळें.”

“हय ? आनी कितें मागून घेतलें ?”
आतीबाय चितूंक लागता, कितें जाय आशिल्लें
काय आपल्याक ... ?

“म्हाका मगो लिबाचीं आंवट गोड
पेपरमिटां जाय आशिल्लीं केसरी, तांवडीं,
हळडुवीं ... कशीं आसतालीं जाणां तीं ?”

बनूच्या तळटार बोटांनीं संत्र्याचे फोडीचो
आकार काडटना आतीबायच्या दोळ्यांसामकार
पेपरमिटां चोखीत खोशेन नाचपी बनू येदीच
आपूण उबी रावली.

ते ल्हान चलयचो आनी आतां हांगा
बल्कावांचेर वशिल्ले जाण्टेंलेचो संबंद कितें ?
कितलीं वेगळीं दोगय जाणां ... वेगळीं रुपां ...
वेगळीं चितना ...

आतीबाय तकलेंतलीं चितना फाफडून
उडयता. परती व्हड जाता ... बनूची आजी.

“मागीर आजें ? मागीर कितें जालें ?
प्रकाशाली बायल शुभा भायर येता.

“बनू, तूं अजून न्हिदूंक ना ? शाण
भुरगीं इतलो वेळ जागीं रावतात ?”

ती बनूक विचारता, पूण खरें म्हळ्यार
तिचो विचारपाचो रोख आपल्याक आसा हे
आतीबायक जाणवता. बनूक इतलो वेळ जागे
दवरपांत आपलें चुकलेंशें दिसून तिच्या जिवाक
चोर चोर जाता.

पूण बनूक बेगीन न्हिदचेलें ना. सुटयेंत
तें आजोळा येता तें सगळे नेम मोडूंकूच.

“मामी, तूं जाणा आजी ल्हान आशिल्ली
तेन्ना आजेंक ... ‘र’ ... म्हणूंक येनासलें खंय.
मागीर तिचे बान ...”

बनू उमेदीन शुभाक आजेंची खबर
सगता. पूण कशी कोणाक खबर ते
गजालीतली गोडसाण नाच जाता ... सगळीं

‘चित्रंगी’ क परबीं

हॉटेल माधवाश्रम

पणजी - गोंय

रावपाची आनी जेवपाची बरी व्यवस्था
मुजरत भेट दियात

पिसेपणा कशीं दिसूंक लागतात. वनून आनी तिणें नदरे मुखार. उबें केल्लें पेपरमीट चोखपी, खोशेन फुलिल्लें तें सान चली कांचवेवन कोनशाक वचून उबें रावता...

शुभा तोंडार अडेचो हांसो हाडून बनूची गजाल आयकता. 'अशें?' 'आरे व्वा' बी म्हणटा. आनी तें आयकतना आतीबाय खांकडून वता.

"चल आतां न्हिदूया." ती बनूक वळयां उठयता. कुडींत वचून हातुणार आड पडटा. पूण बनू न्हिदचेल्या मुडांत ना.

"आजे, म्हजे येदी आसतना तूं शाळेंत वतालीं?"

"ना. तेन्ना चल्यांक खंय शाळेंत धाडटाले?"

"कित्याक धाडनासले?"

वनूक प्रत्येक गजाल तशी कित्याक हें जाणा जावचेलें आसता. सुनंदाय तशेंच करतालें. आपणें मात केन्ना कसलेच प्रस्न केले नात. अशें आतीबायच्या मनांत येवन वता.

चलयानीं वरप शिकपाचें... चलयानीं रांदूंक शिकपाचें... चले घराक उरपाचे... ते घराचे... चलयो परकी... चल्यांक वेगळी वागणूक, चल्यांक वेगळी वागणूक... हें ती ल्हानपणासावन पळयत आयिल्ली... आयकत आयिल्ली. पूण अशें कित्याक हो प्रस्न तिणे केन्ना विचारलो ना. हें अशेंच आसता, अशेंच आसचेलें अशें मनांत ठसत गेल्लें.

घराण्याच्यो वस्ती सुनांखातीर, भटांबेसां पुतांखातीर ही परपरा केन्ना कोणें मोडली ना. मोडचेलें चितलें ना... तिणें स्वतालेगीत! सुनंदा इतलें हुशार पूण ताका चड शिकोवप आतीबायक केन्ना पटलें ना. प्रकाशान खूप शिकचें अशें दिसतनाच ताच्या फाटल्या सुनंदाच्या लग्नाचो तिका हुस्को जाल्लो तरीकय सुनंदा हट्टान ग्रेज्युअट जाल्लें.

मागीर मात आतीबायन कोणाचें कांय आयकनासतना ताचें लग्न करून दिल्लें.

"आजे?" बनू धेंगशेता.

ताच्या प्रस्नाक आपणें जाप दिली ना हें आतीबायच्या लक्षांत येता.

"तेन्ना मगो चल्यांचें रोकडेंच लग्न करतालीं..."

"म्हज्यो येद्यो आसतना?"

"तुजे येद्योच आसतना. आतां न्हिद नाजाल्यार तुजेंय लग्न करूंक सांगतां सुनंदाक!"

बनू हांसत हांसत हातुणार लोळटा. आतीबायचे कुशींत घोटेता आनी खिणा मजगतीं न्हिदून पडटा.

०००००

सकाळीं उठून बनू पेरी झाडार.

"बनू सकल दंव पडशीत जाल्यार दोंको मोडटलो. मागीर खंयच खपचें ना पापणी."

'चित्रंगी' क परबीं

वर्षा बुक स्टॉल

आज्ञाद मैदानालागीं पणजी

सगळे तरेचीं पुस्तकां आनी वेगवेगळ्या भासांतलीं वर्तमानपत्रां आनी मासिकां मेळपाची सुवात

HELP PRESERVE THE CULTURE HERITAGE

VISIT

THE MUSEUM OF GOA

- ★ This is a multi-purpose Museum and intends to depict the culture of Goa.
- ★ The Museum has at present the Galleries of Ancient History and Archaeology, Art and Craft, Geology, Anthropology and the Western Art.
- ★ The total objects in possession of the Museum are more than five thousand.
- ★ The Museum has an Audio Visual unit and film shows of historical and archeological importance are arranged.
- ★ The new Museum Complex which will also have an open air Cannon Gallery, is coming up along Rua de Ourem creek.
- ★ The Museum Complex will include now galleries of Agriculture Forestry and Natural History in addition to the existing galleries.
- ★ Being your Museum you can take an active part in enriching it by donating, keeping as loan or selling your valuable collection of antiquities and art objects.

STATE MUSEM OF GOA,
1st Floor, Ashirvad Building
St. Inez, Panaji-Goa.

Phone No. ; 6006

Issued by :

The Directorate of Archives, Archaeology and Museum,
Rua de Ourem, Panaji-Goa. 403 001.

“खपचें ना म्हणजे आजें?”

“म्हणजे कांय न्हय. तूं देव सकल.”

“पयली सांग.”

“चुकून चली जालें पुता तूं.”

“चुकून म्हणजे आजें?”

“भोगूं हाजें देव पळोवया मातशें तुका कत्रेलांतलीं खोळणीं दाखयतां”

वनू पिट्ट करून सकल देवता. आजेंचे कुडींतलें कत्रेलबी उस्तूक मेळप म्हळ्यार भोव पर्वणी कशी ताका दिसता सोबीत सुंदर विज्राच्यो बावत्यो, ... कुत्रीं माजरां, कत्रेलांत आसात आतीबाय अळंग तीं सकल काडटा.

“आजें हीं तूं म्हाकाच कित्याक दिना?”

“तुकाच ? चोरा, हीं प्रकाशमामाल्या भुरग्यांचीं.”

“पूण प्रकाशमामागेर भुरगीं खंय आसात ?”

“आयज ना जाल्यार फाल्यां जातलीं.”

वनूक प्रकाशमामाल्या जल्मूक नाशिल्ल्या भुरग्यांची नसाय दिसता. चुकून म्हणून मुद्दाम तों खेळणीं फोडचीशींय ताका खीण भर दिसता. पूण आजेंचेर ताचो जीव. आजेंक वायट दिसतलें म्हणून तें मोन्यानों खेळूंक लागता. तरीकय जल्मूकच नाशिल्ल्या भुरग्यांखातीर आजी खेळणीं कित्याक सांबाळून दवरता तें ताका समजना.

वाजेपोंदा व्हडलें ट्रंक आसा. वनूचें ताचेर लक्ष वता.

“आजें तातूंत कितें आसा गे ?” आयज ताका उस्तूचेलो मूड आयला. घडये आतीबायकय आयला आसूंक जाय.

“तुका पळोंवक जाय ?”

वनू मान हालोवन हय म्हणटा.

“पूण कोणाक सांगूंक जायना.”

वनू मान हालोवन ना म्हणटा. कोणाक न सांगपासारकें कितेंतरी आजी आपल्याक

दाखयतली हें चितूनच वनूचे खोशेक सामको ओतो येता. तें उडयो मारीत आजें भोंवतणीं घुंवडाळचो काडटा. आतीबाय दाराक खिळी घालून येता.

“दाखय मगें बेगीन”

“आगो, पूण तूं एका जाग्यार दसले बगर कशीं दाखयतलीं हांव ?”

वनू जमनीर फतकल मारता. आतीबाय वाजेपोंदचें ट्रंक ओडून भायर काडटा. किरवटीच्या चावये घोंसान कुलूप उकतें करता आनी धांकणें वयर काडटा. अ-तराचो मंद परमळ कुडींत पातळटा. आतीबाय भितल्लो पातळ रस्मी कुडको कुशीन काडटा. तातूंत गुठलायिल्लो जरो बुटयांचो किरमिजी शालू उकतो जाता.

“तुजो गे आजें?”

आतीबायचे नदरे सामकार लग्नावेळच्यो यादी नाचूंक लागल्यात. तो शालू न्हेसून

चित्रंगी' क उपाट यश आंवडेंतां

विवेक ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन

वर्दे वालावलीकार रस्तो

मडगांव - गोंय

फोन : २०९५३

तुमची इमारत सजोवपाक
आनी बरेतरेन उरपाक

सुपरस्नोसैम

वापरात

गोंयचे वितरक

एस. एन. एन्टरप्रायजिस

राधा बिल्डींग

बाजाराकडेन

पणजी - गोंय

उत्पादन करपी

स्नोसैम इंडिया लिमिटेड

अ किलीक सबसिडोयरी

किलीक हावस, चरणजीत राय मार्ग

पोस्ट बॉक्स १०९

मुंबय ४०० ००१

येदीशी आतीबाय अंतरपाटा आड उबी रावल्या बनुचो प्रस्न तिका आयकूंक येना.

“सांग मगे आज, शालू तुजो?”

“हय.”

शालवापोदा आनीकय जरीचीं कापडां आसतात. आनी तांच्या पोदा चंदनाची एक पेटी आसा आतीबाय ती अळंग भायर काडटा. घम्म करून वास येता. वनू पेटयेक नाक घश्टोता.

“हातूत कितें आसा?”

“दाखयतां मगो. उसरपत तरी घे.”

दुसरी चावी लावन आतीबाय पेटी उकती करता. भितल्ल्या तांबड्या गुंज मखमलीचेर भांगराच्यो वस्ती झगझगतात. गोंठ, पाटल्यो, तोडे, कंठो, पके...

“आजे, ह्यो सगळ्यो तुज्योच?”

“हं...”

वनू तोडे हातात घालून पळयता. ते ताच्या खांक्यामेरेन वयर सरतात. आतीबाय हांसता.

वनू पके काडटा. “हे कशे घालप?”

“ते खातीर वयर कान तोपचे पडटात.”

आतीबाय पके कानावयर धरून दाखयता.

मागीर ती आनीक एक चोरखण उकती करता आनी भितल्ली पोवनांची गळसरी काडटा. दोन दोन पोवनामदीं एक एक शंखा इती भांगराचो मणो. आनी ताच्या दोनय वटेन तांबडीं गुंज पोवलीं.

“आजे, हांव घालून पळोंव?”

आतीबाय गळसरी वनूच्या गळ्यांत घालता.

“ही गळसरी म्हाका म्हजे मांयन दिल्ली. तिका तिचे मांयन दिल्ली एक दीस हांव ही तुजे शुभामामीक दितलीं. शुभामामी आपले सुनेक दितली.”

“तू ही म्हजे ममीक कित्याक दिना?”

वनूक गळसरी भोवच आवडल्या.

“तुजे ममीक?” आतीबायक हांसो येता. तुजे ममीक कशी दितलीं हांव १ ती आतां आमची उरूंक ना लोकांची जाल्या.”

“लोकांची म्हणजे? पपा लोक?”

“तशें न्हय गो, परकें घर जालें ना?”

“परके घर कशें? आमचें घर मगे तें?”

“आगो धूव लग्न जातकीर परकी, ताजें घर परकी...”

वनूक आजचें हें तत्वगिन्यान कांयच समजना.

“म्हजें लग्न जातकीर ममी म्हाका परकी म्हणटली?” ताका हिमटी येवंक लागता.

“तशें परकी न्हय गो.”

“मागीर कशें परकी तर?”

आतीबायक ताका समजावंक येना. ती चितूक पडटा. धूव परकी न्हय... तरीकय

सोबितकायेक भांगरान नटोवंक

कावेरी ज्युवेलर्स

प्रो. रामानंद बी. रायकार

रोज अपार्टमेंटस, दुकान नं. ५

फ्रांसिस लुइस गोमिश मार्ग

वास्को - द - गामा ४०३ ८०२

With Best Compliments from :

M/s. Kashinath Damodar Naik

CNF Agents and Main Dealers

For

Britannia Industries Ltd.

Makers of

Glucose, Circus, Marie, Cream Cracker, Snax, Nice,
Bourbon, Good Day, Coconut, Crunchy, Top, Petit Beurre and
Pure Magic Biscuits

And

Cadbury India Ltd.,

Makers of

Dairy Milk, Five Star, Gems, Eclairs Break, Fruit
& Nut, Caramel, Relish, Bournvita, Drinking Chocolate
and Cocoa

And

Devika Beverages Pvt. Ltd.,

Franchise holders of

Dukes range of soft drinks

(Dukes Soda, Lemonade, Gingerade, Tonic Water, Mangola
and Tango)

For

Goa, Sindhudurg & Ratnagiri.

घरचें ताका कितेंय दितलीं जाल्यार आपल्याक तें परकी दिसता... घरची वस्त घराच उरचीशी दिसता... अशें कित्याक जाता?"

एकाच कुसव्यांतलीं दोगांय भुरगीं, पूण चलो घरचो आनी चली परकी कित्याक समजतां आपूण? घर बदललें म्हूण नातें काय बदलना. आयजवेर केन्ना च विचारुंक नाशिल्ले प्रस्न आतीबाय आपले आपल्याक करुंक लागता

... इतलो तेंप सुनंदाकडेन आनी प्रकाशाकडेन पळोवपाची आपली विचारसरणी चुकताली काय?

... दोगांकय एकेच तरेन कित्याक वाडयलीं नात?

... घडये ल्हानपणासावन ज्या संस्कारांत आपूण वाडलीं त चो हो परिणाम आसत.

हें वनू नाका तेन्ना नाका जाल्ले प्रस्न विचारुन दुसऱ्यांक चाळणेंत घालता. आतीबाय मायेन वनूक पोशता.

खरें म्हळ्यार तिज्या अडचणीं वेळार धांवून आयलां तें सुनंदा. शुभाचें आनी आतीबायचें केन्ना पटचना. देखून तिका प्रकाशागेर वचप नाका. थंय रावना जाल्यार आपल्यागेर राव, पूण एकलो त्या व्हडल्या घरांत रावू नाका अशें सुनंदान तिका जायते फावटी सांगलां, पूण आतीबायक धुवेगेर रावप मान्य ना. लोक कितें म्हणटले?

सुनंदा मागीर वाजेता. आतां चलो आनी चली असो भेद करचेले दीस उरुंक नात अशें आतीबायक समजायता. पूण आतीबायक तशें दिसना देखून तर तिणें सगळें प्रकाशाखातीर राखून दवरलां. पूण हालीं तिका जायते फावटी दिसता आपलें चुकलें काय? अजून चुकता काय?

०००००

सुटी सोपली; वनू परतें घरा गेलें. पूण

आतीबायचीं चिंतना घालूच उरल्यांत. तशांतच ती एक दीस मान्यांत निसरून पडली. आनी पायांचें हाड मोडलें प्रकाशाक रकाद धाडटकीर तो शुभाक घेवन आयलो. आतीबायचें सगळें हातुणार करचें पडूंक लागलें.

शुभाकडल्यान सेवा करून घेतना आतीबायक मरणप्राय दुःख भोगताले. सुनंदाक कळटकीर तेंच आयलें. कोणेंच काय सांगलें ना तरीकय ताका परिस्थितीचो अदमास आयलो आनी आतीबायचें कांय अेक आयकनासतना तें तिका आपल्यागेर घेवन गेलें.

वनूक आजी आपल्यागेर आयल्या तें पळोवन खोस जाली. ताची बडबड वाजेनासतना आयकूपी ताची आजी ताका मेळिल्ली. आनी थंय सुनंदागेर राविल्लेकडेन आतीबायक आपलीं चतनां कितलीं चूक आशिल्लीं ताची जाणविकाय जायत रावली.

With Best Compliments From :

Modern Bakery & Store
Makers of Bakery
&
Confectionary Goods

Shop No. 8, Keni's Hotel
18 th June Road. Panaji Goa

इतला तेंप चुकली ती चुकली. हाजेफुडें
चुकप ना. तिणे थारायलें. . .

वनू शाळेंतल्यान येवन वर्गांतल्यो गजाली
तिका सांगत आसा. पूण आतीबायचें ताच्या
उलोवण्याकडेन लक्ष ना. ती चिंतता, घरा
वतकीर पेटयेंतल्या वस्तीचे दोन वांटे करप. एक
प्रकाशाक एक सुनंदाक आनी ती गळसरी बनूक
. . . धुवेचे धुवेक?

घरची चलत आयिल्ली चाल आपूण
मोडटां हाची तिका जाणविकाय आसा पूण
तेचवांगडा कितेंतरी चुकतालें तें सुदारतां हाचेंय
तिका समाधान जाता. एक फावट अशें
थारायतकीर तिका ल्हवपीक दिसता.

वनू तिका कितें तरी विचारीत आसा
पूण आतीबायचें ताचेकडेन लक्ष ना. ती आपलेच
तंत्रेंत आसा. म्हणटा -

“ वनू तुजें खारें गो बाये.”

“ कितें खरें गे आजें?” आजी कि

म्हणटा तें बनूक समजना.

“ हे घर परकी न्हय म्हाका.”

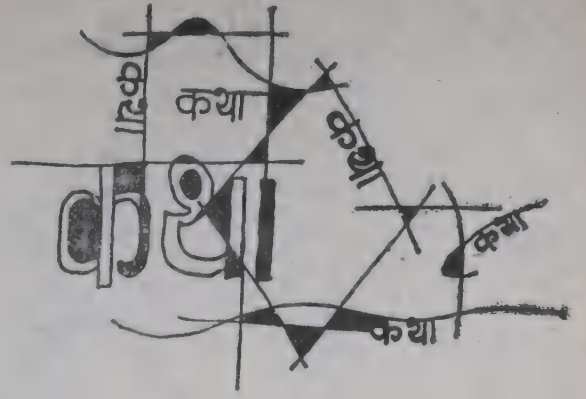
हरशीं वनूक सगळें याद आसता. पूण
आजेन फाटीं कितें म्हणिल्लें तें ताका याद ना
तें म्हणटा. . . परकी न्हय. “ पूण कोण परकी
म्हणी तर?”

आतीबाय हांसता. म्हणटा - “ आशिल्ली
एकली पिशी ” आना. वनूक काळचाकडेन
घट्ट घट्ट धरता.

००००

‘चित्रंगी’ क उपाट यश आवंडेतां

एक बरें मागपी

वतांत शिवरलें चान्नै

जयमाला दणायत

“खरेंच, तूं पळय ताका रमेश ! तुका सोबासारकी आसा. चाळीशीची लेगीत दिसना.”

रवी हात धुवन रमेशाच्या फाटल्यान लागिल्लो. पन्नाशिचे पिरायेचो रमेश - दादल्याचे जातीवंत सोबीतकायेचो पुतळो ! एके व्हड कंपनीचो असिस्टंट मॅनेजर. भाटबेंस, घरदार सगळें सगळें आशिल्लें. - एकेच बाबींत देवान ताजेवटेन फाट केल्ली. ताच्या नशिवांत संसारसुख म्हण्टा तें नाशिल्लें. तशें सगल्यांभशेन वेळार ताजें लग्नकार्य जाल्लें; सुरवेक एक वर्सभर ताणें कितें सुख भोगिल्लें तितलेंच ! पूण बायलेन बाळांतपणाक सावन धरील्लें हातरूण मरसर सोडलें ना. - नानातरांचे दोतोर जाले, वैद्य जाले, कितलें वखद विरसद केलें, पूण तिका कितें जाल्लें तें कोणाक कळ्ळें ना. कमरच सामकें लुळें पडिल्लें तिचें. चार वर्सां मन लावन बायलांपरसय चड जतनायेन रमेशान तिची सेवा केली. आनी चार वर्सांचे अंजूक ताचे सुवादीन करून तिणें प्राण सोडील्ले.

सोयऱ्यांघायऱ्यांनीच न्हंय, प्रत्यक्ष माय मावान लेगीत नानातरांनी ताका समजायलें

With Best Compliments from :

McDOWELL & Co. LTD.

BETHORA
PONDA - GOA

With Best Compliments from :

**KESARVAL BEVERAGES
LTD.**

BETHORA
PONDA - GOA

पूण रमेशाचें मन संसाराक साप्प बिटलें. पस्तिशिचे पिरायेंद्रच ताका स्मशानवैराग्य आयिल्लेवरी जालें. परतून लग्न जावंक तो कसोच तयार नाशिल्लो. कलबांत, ऑफिसांत कितलीं जाणां ताचे फाटीक लागतालों, पूण ताणें नदर वयर करून कोणाक पळेलें लेगीत ना. धाकटुल्या अंजूभितर ताज सगळें विश्व एकवटील्लें. आपणाले आयवच्यान ताच्यो खस्ती काडूं नजो म्हणून मोगाक - एका भुरग्याक ताणें अंजूक पळोवंक दवरोल्लें. आनी ऑफिसाचो वेळ सोडल्यार बाकी सगळो वेळ तो अंजूच्या भोंवतणी काडटालो. रवी - ताजो जीवाभावाचो इश्ट - नानातरांनी ताका दुस-या लग्नाविशीं विचारतालो. दान चार चलयो दाखोवन जाल्ल्यो, पूण ते वेळार होच लग्नाक तयार नासलो. आता अंजू पंदरा वर्सांचें जाल्लें - ताजें विश्व बदलिल्लें - तें शाळेंत, आपणाल्या वांगडच्या भुरग्यामदी गुल्ल जाल्लें - देखून रमेश मात्सो मेकळो जाल्लो - आतां आतां जिणेचें एकटेपण ताका जाणोंवक लागील्लें, तो ताजी मनस्थिती हेरूनच रवीन निकराचो येत चलयिल्लो. आपणाली आतेभयण ममता सगळ्यावटांनी रमेशाक सोबसारकी दिशिल्ली ताका आनी रमेशाच्या बदलत्या मनाचो मोव कोणसो हेरून ताणे सामको आग्रो चलयिल्लो तिका पळोवपाचो !

“ममताचें पयलें लग्न हो ताज्या जिणेंत जाल्लो फकत एक अपघात. आंकवार चलयेवरीच आसा पळे तें.” रवीन म्हळें.

“छे रे, आतां जाण्टेपणांत करपाच्या ह्या लग्नांत पसंती-नापसंतीचो प्रस्न रुपावेल्यान उप्रासच ना. आता जाय आसता एक जाणकार कम्पेनियन-एक समजस सोबत !” रमेशान सांगलें.

“हय, आनी ती तुका ममताकडेन मेळटली हाजी गॅरंटी आसा म्हाका. कितलो

तेप वळखतां हांव ताका. ताणेंय वावड्यान खूब भोगलां ! ताच्या सभावाबद्दल हाव सांगचना तुजे तुकाच तो समजून येतलो. मात्शी वळख वाडय आनी तुज्या पुराय पसंतीक उतरल्यारच लग्नाक तयार जा. म्हज्या नात्यांतलें म्हणून सांगोना संवकळीच्या कोणाय मनशांक विचार, एक वायट उतर आयकूंक मेळचें ना. खरें तर इतलो तेप बेठोच वगडायलो पळय. हांवच पिसो ह्या पैलींच विचारूंक जाय आसलें तुमकां. जिणेचो हो काळ कितें परतून येवपार आसा ” तेंवय पिशें नाका नाका करता लग्न म्हळचार. देवानच तुमचें जोडें घडयिल्लेवरी दिसता म्हाका.”

“जांव रे, घडे भल्लेबगर वडे मेळनात न्ही.” रमेशान हांसपार व्हेलें.

“खरें तर तुवें थोडो येत केला ” म्हजें मनच तयार जायनासलें. अंजुची जापसालदारकी

‘चित्रंगी’ क परबीं

एजन्सी सातोस्कार

माशेल-गोंय

आमचेकडेन मेळटात -

टि. बी. संच, शिवणेची मशीनां,
स्टीलच्यो आरमारी, मिक्सर,
कुकर आदि.

घवणी आई गेली. आतां ताका वाडोंक करूंक म्हाका वायलमनशेची साथ जाय दिसता. आतां जमना सगळें ह्या वयांत."

"चल रे, तूं खंय असो जाण्टो जाला" दिसान दिस कोमोसो जाता." रवीन फकाणां केल्लीं.

"आनी अंजूचें म्हणशीत तर अशीं तशी आनीक चार पांच वर्सां उरत तें तुजेसरीं. आज ना फाल्यां वतलें घोवागेर. आतां आपलें म्हणून कोणय जायच न्ही साथीक "

"खरेंच, हालीं खूब एकलेपण जाणवता, बाई आसामर कळ्ळें ना. अंजू आपणाल्या अभ्यासांत खेळांत दंग - ऑफिसांतल्यान येनगीच घर खांवक उठता." रमेशान मनातली खत उक्तायली.

"हय रे देखूनच आमी फोर्म करतात न्हीं तुका?" रवीन म्हळें.

"सगळें खरें. पूण एकेकदां अंजूचों भंय दिसता. ताका कितें दिसत? तशें तें आता व्हड जालां." ताणें मनांतलो दुबाव उक्तायलो.

"आरे, म्हणून तर ताका समजूंक जाय आतां बापायचें मन ! तशें समजस आसा तें. आनी समजा ताका पसंत नासलें तरी अशीं सगळ्यांचीं मना सांबाळीत तूं तुजें मन मारतलो? अशें करीनाका पिशा. आमच्या ममताक घुरग्याचो भारी मोस. आपणाल्या वागण्यान अंजूचें मन तें रोखडेंच जिकतलें पळय आतां तुज्यो बकच्छायो पुरो जाल्ली. फाल्यां ममताक घेवनच येतां तुगेर, सामकें ठरलें."

आनी खऱ्यांनीच दुसऱ्या दिसा रवी ममताक घेवन तागेर आयिल्लो. तें आयलें, ताणें पळेलें आनी ते जिकलें अशेंच कितेंशें जालें. ममताची ती शालीन घरंदाज सोबीतकाय रमेशाक भारी मानवली. ममताकय रमेश, ताजें घर आवडलें. आनी अंजू-पळेतनाच ताज्या मनांत भल्लें. ती गोरी गुबगुबीत गालाची,

पिंगश्या कोंऱ्या केंसाची बावली कशी अंजू पळेनाफुडें आवयचें अतृप्त काळीज ताजेर मोगाचो शिवर करूंक आवडलें.-

फाटले जिणेंत ताज्या संसारांतय अशें एक कुकुलें सपना अवतरलें आनी घोवाचे व्यसनी जिणेक लागून कळी आस्तनाच बावन गेलें तेंच तर मुखेल कारण जावन आशिल्लें ताज्या मंसाराचो विखोट जांवक ! - अंजूक पळेनाफुडें ताजें आवयचें न्हिदील्लें काळीज जागे जालें आनी अंजूपसतच खरें ताणें हें लग्न करपाक मान्यताय दिली - मोठे उमेदीन ह्या लग्नाक हयकार दिलो; अंजूच्या गोऱ्या गोऱ्या खुमण्यावेल्या कृष्णकमळाभशेन सोबीत दोळ्यांत ताका एका कोणशाक खंयतरी हयन्हयशी पोकळी जाणवली - ताज्या निर्व्याज्य मनाचेर आवयचो मोग करून ती भरून काडचेली उमळशीक ताका लागली. पूण आतां तें सगळें सपनच कशें

‘चित्रंगी’ क परबीं

अनील दळवी

१ - बी

पाटो कॉलनी

पणजी - गोंय ४०३ ००१

गारोल्लें - - - -

लग्न थाराव्चेपैलीं चार पांचदां तरी तें रवी बराबर रमेशागेर आयिल्लें. ममताकडेन अंजूचो वरो हीट-रोस जमत आयिल्लो. इतलें कीं आपणाल्या वर्ग मैत्रिणींच्यो चाडयो सांगपाइतपत तांचे संबंध घट जाल्ले. कसल्याय प्रोग्रामाक अंजूक हटकून ममताची याद जावंची ताका बरोबर व्हरपाचो हट करतालें - आपुणच फोन करून ताका अफोन हाडटालें. तांची दोगांयचीय ती वाडटी इश्टागत पळोवन रमेशय खोषी जाल्लो. लग्न ठरलें आनी रमेशान अंजूक ताजो जतनाय मात दिल्लो, अंजू बिथरलें. ममता आण्टी म्हणून ताणें ताजो स्वीकार केल्लो. पूण तां आपणाल्या आवयचो जागो घेंवक सोदता म्हण्टना तें सामकें पिसाळलें. आण्टी ती आण्टी, आपुण तिका मम्मी केन्नाच मानचें ना, ती हांगां रावक आयल्यार आपुण हॉस्टेलार रांवक वतलें म्हणून ताणें फतवो काडलो रमेशान ताका खूब समजायलें पूण हरशीं चार गोड उतरांनी मानपी अंजू ह्या बाबींत कशेंच ताजे आयकूंक तयार जालें ना. आनी मोठे विकळाप करून लग्न जावन ममता घरांत येवचेपैलींच तें हॉस्टेलांत रांवक गेलें.

ममतान आपल्यापरी जायतेतरांनी ताच्या लागीं वचपाचे येत्न केले पूण तें घरांत येनाफुडें अंजू फाटल्या दारान मैत्रिणीगेर पळूक लागले ताणें फोन उखलून 'हॅलो' म्हण्टाखिणीं तें फोनच सकयल आपटूंक लागलें. ममाताचें मन रक्तवबाळ जालें. अंजूभितर तें आपल्या कुकल्या बायचें रूप सोदताले ताच्या मोगापसत तर तें हो संसाराचो दुसरो डाव मांडूंक फुडें सरोल्लें. पूण "प्रथमग्रासे मक्षिकापातः" जावन ताचे सांसारिक जिणेंत सुरवेकच मोठाची कणी पडिल्ली. कितलेशेच फावटी येत्न करूनय दिसान दिस मेळपी वाडट्या अपेशान ताज्या मनाच्यो तिस्त्यो जाताल्यो.

पूण अप्राप्त तें प्राप्त करपाचे उर्बेन तें परतू परतून येत्न करतालें आनी नव्यान आपटी खाताले.

त्या दिसा असोच अंजूचो फोन आयिल्लो आनी सोपयार बशिल्ल्या ममतान फोन उखलून 'हॅलो' करीनाफुडें ताणें दुसरेवटेन फोन आपटील्लो - एक उतर काडीनास्तना रडकुऱ्या दोळ्यांनी फोनाक पळेत तें थंयच्याथंय पुतळ्यावरी घट जालें. आनी पांचच मिनटांनी फोनाचो घंटा परतून वाजील्ली ह्या फावट हांलांत भितर आयिल्ल्या रमेशान तो उबारिल्लो आनी मागीर अदवर अंजूची मनभावणी किवकिव सुरूच उरिल्ली. म्हऱ्यांत उब्या आशिल्ल्या ममताक तीं उतरां कळतालीं. अजून आपणाचेर घाल्ल्या बहिष्यकारान ताजें मन घायाळ जाल्लें आनी आपशींच ताच्या दोळ्यांतल्यान दुका घळघळपाक लागलीं.

With Best Wishes from :

Gavandalkar Bros.
CLOTH Merchants

Shop No. 3, Municipal Market
Mapusa-Goa.

रमेशाक ताजें मन समजलें. ताणें ताच्या खांद्यार हात दवरलो.

“ म्हज्या कसल्या गुन्यावाची ख्यास्त भोगता ही म्हाका ? अजू केन्नाच आपलें म्हणचें ना काय म्हाका ? ” रडकुरें परतून ताणें काडील्लीं तीं उतरां रमेशाचे मनाक लागलीं.

“ ममता, पिशें हय गो तूं ? हें पळे, चलय्यांच्यो भावना मात्स्यो चड तिख्यो आसतात हें तूं जाणाच. चार दिस वचूनी - आपशींच निवळटलें पळय तें. तुज्यावटेन तुवें जायते येतलें केले - ताजो चूक ताका समजूंदी - आपशींच तुजे वेंगेंत येतले पळय तें. तेन्ना व्हड मनान तूं ताका क्षमा कर. सध्या ताज्या अभ्यासांत तें डिस्टर्ब जांवोनये म्हणून हांवय कांय सांगीना ताका.”

“ हे पिरायेर लग्न करून आमी व्हड चूक केलीशी दिस्ता म्हाका आतां. चलयेक बापायपसून तोडलें हांवें - घर आसून तें बेघर

जालां. हें पातक म्हज्याच माथ्यार न्हिं ? ” ममताचे डोळे भरून आयले.

“ चल पिशें खंयचेकडलें. पूस तीं दुकां. ताज्या अविचारी वागण्यान तें हे आवयचे मायेक पैसावता हें ते नेण्टे चलयेक समजना. आपलेपसत ताका पैसावचें पडलां विडलां असलें कांय मनात लेगीत हाडोनाका. आगो पिशा, ताजो केन्नासावन हॉस्टेलांत रावचेलो हट्ट आसलो. ताजें फास्ट फ्रेंड निमा थंय रावता - तेपसत सुरवेक धरून तें म्हज्या फाटल्यान लागील्लें. हांवेंच कानामनार घेतलें ना. आतां तुज्या ह्या निमतान ताका मनासारखें करूंक मेळ्ळें हें एक, आनी हावेंय येवजिलें करनी थोडें हॉस्टेल लायफ इंजॉय - थोडो तेप म्हळें आमीय लायफ इंजॉय करूया. कशें ? ” ताज्या सूचक उलोवपान ममताचें रडकुरें खुमणें मात्सो फुल्लें. ताच्या तोणार श्रावणांतलो वता-पावसाचो खेळ रंगलो. “ ही आयताराची सुटी मात

‘ चित्रंगी ’ क परबीं !

बाप्पा लवंदो

आनी घरचीं

सांखळी-गोंय

४०३५०५

ताजेबरोबर काडची पडटा. ताजी ती अटच आसा. तू हांगा एकटें पडटा.” रमेशान मनातली खंत परगटायली.

“कांय नजा. वचात तुमी ताजेसरीं; हरशींच ह्या लग्नान ताजें मन खूब दुखावलां. लग्न जावन बापूय साप्प शेणलो अशें ताका दिसूंक उपकरना.” ममताच्या उलोवपाचेर रमेशान कृतज्ञतायेन पळेलें आनी ताच्या खांद्यार थापटून तो अंजूकडेन वचूंक गेलो

मनातल्या मनात खिन्नटून ममता कुडींत येवन कांटीर पडलें. ताजे मनांत फाटल्या त्रासीक यादी जाग्यो जाल्यो - उमेद च्या ह्या वातावरणान तांचेर गोबोर धरोल्लो - आतां एकटेपणाच्या उज्यान होमखण धगधगपाक लागलो. - पयल्या घोवान दिल्ले ते त्रास, मनस्ताप, कोणाक जाणयलेनात ताणे ! लग्नावेळार बारीक खबर कोणे काडलीना. सारखें इफोरसांव मेळ्ळें ना आनी लग्न जल्ल्या दिसा सावन घोवाच्या मनस्वी आनी व्यसनी जिणेन ममताच्या कंवळ्या मनार एका फाटल्यान एक आघातच जायत गेल्ले. ताच्या तन्या मनान चित्तारील्लीं सपना सपनांच उरिल्लीं. - पूण तींच सपना आतां ह्या दुसऱ्या लग्नान खूबशा प्रमाणांत खरीं जाल्लीं. पयलीच्या मनस्तापाच्या वता खरखांत आनांचें हें सुख, ही गिरेस्तकाय, मोगाचीं उतरां मलमावरी - लेपावरी सुखावतालीं आपणाक हे सुखाचे दीस दिशिल्लेबद्दल देवाबराबर रमेशाचे तिका खूब उपकार दिसताले. खत भोगताली ती फकत अंजूच्या वागण्यान. पूण ममत नय पण केल्लो आपल्या वागण्यान अंजूक जिकून घेवपाचो !

अंजून डॅडी मेळनाफुडें सदांवरी आपणाले आवयचेविशीं उलोवप सुरू केल्लें. तशें पळोवक गेल्यार ताका आपणाले आवयचें रुपलेगीत याद जायनासलें इतल्या ल्हानपणांत ती ताका सोडून

गेल्ली. आज्जेचे मायेचे सावलेंत आनी बापायचे मोगाचे कुशींत तें ल्हानाचें व्हड जाल्लें.

“अंजू, आगो ते आईची याद तरी आसा तुका ? आतां ममताच्या रूपांत तूं आई सोद. तिका आपणाय. मोग कर म्हणून तो करूं येना हें हांव जाणां पूण हें मेळप ना, उलोवप ना हें सामकें अती जाता तुजें. आगो तिचे मायेस्त सभावाखातीर तरी तुजो हट्ट सोड घरा चल तिच्या जीवाक सामकें लागता तुजें हें कर्तुप !”

“तो विषय सोडून उलय डॅडी. म्हजे जीणेंत तिका जागो ना” ओंठ घट्ट चिड्डीत रागानच अंजून डॅडीचो खांद्यावेलो हात जोरान धुकल्लो.

“बरें बरें, आसूनी, वाद नाका, तुज्या अभ्यासाचेर कसलोच परिणाम जांवक नाका परिक्षा जायसर राव तूं हॉस्टेलांत. मागीर

With Best Compliments From :

Goa Enterprises

*Dealer in Genuine Parts for
Automobile Earthmoving Pneumatic,
Machinery, Cummine, Jeep & Leyland*

Engine Spares
E/21, Shenoi Goebab Marg
Bicholim-Goa

पळोंवया; वरें, शनवारा वाढदिसा दिसा तरी घरा येतलें मुगो?" थोड्या वेळान ताणें परतून विचाल्लें

"डॅडी, ती थंय आसतना हांव घरा येवचें ना म्हणून कितलेंदां सांगू?" फुरगटत ताणें म्हळें

"वरें वरें. हांगाच येवया. भायरच सिनेमा पळोंया, जेवया तिगांय," रमेशान मारतें घेतलें.

"तीगां न्हंय, दोगांच." अंजून ठामपणान सांगले. वायट दिसता आसूनय ताच्या हट्टापसत मनाविरुद्ध ताणें हयकार दिलो. ममताकडेन उलयतना ताच्या तोणांतल्यान खरें तेंच भायर सरलें. खीणभर वावडें भयंकर विरुसलें पूण मन घट्ट करून ताणें सुंदर वुल हाडलें आनी रात दिस लागून दोट्टी रंगाचो मस्त स्वेटर विणलो अंजूखातीर; ताचे विणीविणींत चलयवेली माया ओतून! आनी वाढदिस दिसा

दिवक रमेशाकडेन पॅक करून दिलो. बरोबर साजूक तूपांतले बसेन लाडू एक बाँबसांत भरून दिले. दुकानांतल्यावरी कारण आपणे दिले म्हणून कयळचार तें एक कुस्कूट लेगीत तोणांत घालचेंना तें खबर आशिल्लें ताका.

"वा S S डॅडी, यू आर ग्रेट. कितलो सोबीत स्वेटर - भौ सोबीत आवडलो म्हाका. आतां सकाळीं क्लासांक वतना घालूंक जालो - शीं पडटा खूब ह्या दिसांनी. नातरी एक नवो घेवपाचो आसलोच म्हाका कितले पडले रे?" अंजून स्वेटर आंगाक लायत विचारलें.

"सगळ्याचें मॉल अशें पैशांनी करूं नये बाय." ताणें म्हळें - पूण ममतान सोपूद घाल्लो - आपणें विणला म्हळचार तें तो घालचें ना. हें ताका वरें खबर आसलें. म्हणून आपणालें उलोवप अर्दवट सांडून ताणें म्हळें, "अजू, सिनेमा पळेतगीच घराच या आज ममता रवीअंकलगेर गेलां रावपाक" हें

With Best Compliments from :

GOA PAINTS & ALLIED PRODUCTS

Prop. : Dempo Sons Pvt. Ltd.

Manufacturers of :

Marine Paints and
Galaxite & Galaxy Brand
of Industrial and Decorative Paints.

Reg. office
DEMPO HOUSE
PANJIM
GOA

Cable : DEMPO
Telex : 0194-217
Phones : 6281 to 6287

आयकतगीच ताकाय बरें दिसलें.

घरा वचूंक ताजेंय मन आंवडेतालें, घराकडेन जेवण तयारच आशिल्लें. सगळें ताचे आवडीचें; ममतानच रांदून दवरिल्लें, पूण मोगा - घरांतलें चेडूं वाडटालें. पोटभर जेवन तें आपणाच्या रुमांत गेलें. आज कितल्या दिसांनी अशें रुचीक घरावें जेवण मेळिल्लें ताका हालीं हॉस्टेलांतल्या मेसाचे तेच ते रुचीचें जेवणान जीव बिटीला ताजो. कितलेदां मन घरा धांव घेवंक सोदी; पूण आपणाच्या हटवादी सभावान अशें हारूंक तें तयारच नाशिल्लें.

रुमांत सगळें कशें व्यवस्थित मांडून दवरिल्लें. कांटीर सोबीत भरील्ली चादर - फ्रॉनयो घाल्ल्यो. ताका शिवणींत भोव इंटरेस्ट आशिल्लो “मोगा, रुम तूच निवळ करता?” बरोबर आशिल्ल्या मोगाक ताणें विचारील्लें.

“ना बाय, वयनीच करता सगळें. म्हाका

चड कामच नासता पळ आतां. रांदता, वाडटा सगळें तीच !

“मोगा तोखणायें सांगूक लागलें. तरीच जेवण वेगळेंच लागील्लें ताका मागीर-मनाच्या एका तंद्रीतच तें घरभर भोवलें. म्हऱ्यांतलो रुम चड करून तिजो आसतलो; ताणें अदमास केलो. कोणशाक एक तंबोरो आसलो. “हो कोणाचो?” ताणें विचाल्लें. बाय खूब तेपान घरा आयिल्ल्यान मोगा ताज्या फाटल्या फुडल्यान नाचतालें.

“वयनीलो तो. काय बरी पदां म्हण्टा वयनी - आवाज तर सामको लता मंगेशकर” वयनीची कितली तुस्त करूं अशें जाल्लें मोगाक - तें बडबडत रावील्लें. ती कितलो बरी - सगळ्यांक कशें बरें करता - अशें आनी तशें - इतल्या तेपाच्यो सगळ्यो खबरी अंजू कानार घालपाची ताका बावड्याक उमळशीक लागिल्ली. अंजूय ताजेर धेंगसो घालीनास्तना

FISHERIES DEPARTMENT

Fish is a valuable protein food liked by Goans

The department of fisheries aims at :-

- Increasing the fish production, improving fisheries infrastucture - For capture and culture fisheries.
- Protection of estuaries and coastal waters with a view to conserve the resources.
- Financial support both fer mechanising the vessels and motorising the crafts.
- As a welfare measure - Insurance cover to the active fishermen under Group Insurance scheme to help the families of the Fishermen in calamities.

आयकत रावील्लें. मनाच्या एका कोणसाक खंयतरी वरें दिसतालें. तिजेविशीं अभिमान दिसतालो जोकेसींतली तिज्या पदांचे सर्तींतलीं बक्षिसां पळोवन मनातल्यान खोषी जाल्लें तें पोर! पोरसूं तर जायो जुयो, मोगरीं शेंवतीं गुलाव - सगळ्या ताज्या आवडीच्या फुलांनी घमघमतालें. ह्या पाच स म्हयन्यांत इतलो बदल? तें अजापभरीत जावन घराचो जाल्लो हो सोबीत कायाकल्प पळेतालें पूण तरी मनांत एकेवटेन खंयतरी फोड हुसहुसतालो - हूं इतली वरी तरी पयल्या घोवान सोडल्या कशी?

सांज म्हणसर तें घरा आशिल्लें - पूण तेदो म्हणसर काय ममता घरा परतलें ना... ताजी वाट पळेलेवरी तें बरोच वेळ रावलें; पूण ताका पोरक खंय खबर! ताज्या वाढदिसाक तरी ताजो मूड वचूनये म्हणून तें हांस्टेलांत परततगीच आपणाक व्हरूंक येवक ममतानच रमेशाक सांगिल्लें! शेवटाक डॅडीनच सातमेरेन

परत वचूंक जाय म्हणून ताका व्हरून पावयलें हांस्टेलांत वतगीच भुरगे सभावान आपणाल्या जीवाच्या मैत्रिणीकडेन - निमाकडेन तें सगळें सगळें ओकलें. निमान ताका म्हळें, "पळय कितलें भाग्याचें तूं. आगो अशी ऑल रांवडर आवय मेळूंक लेगीत भाग्य लागता."

"हूं SS सवती आवय." अंजून मदींच म्हळें. "वरें बये, आवय म्हणून न्हंय, पूण एक वायल मनीस म्हणून तरी म्हन्यांत वच. आगो नात्याचेर कितें आसता? सगळें मानपाचेर आसता. तूं बरें करून वागल्यार तुणाय तिजी माया मेळटली." "हूं S म्हाका नाका ती माया. मन पिसावता सामकें येवजूच. हं! ह्याचखातीर हंव घरा वचन.सलें. आगो, ती दिसलो ना तरी तिज्या विचारांतच मन सैरभैर जाता. राग राग यता त्या लावसर्टचो पळय!" "शी S अशें कित्याकितेंय कितें उलयता तूं अंजू? कितलीय जाल्यार नात्यान ती तुजी आवयच न्हंय."

GOVERNMENT OF GOA PUBLIC WORKS DEPARTMENT

**Contributes to the development of this state through major
Development Activities like :**

- A) Public Buildings and Institutional Complexes.
- B) Roads & Bridges-Including Highways, Major Roadlinks and Rural Roads.
- C) Public health Engineering Project-with Urban and Rural Water supply/ Sewerage schemes and Sanitation works.
- D) Ports and Navigation Projects-through Hydraulic works, construction of Jetties and Minor Ports.
- E) Rural Development Works.

And all other civil works involved in the developmental works of this state.

" PROGRESS AND PROSPERITY THROUGH DEVELOPMENT "

निमान समजायलें ताका “छे, छे. ती म्हजी आई जांवकच शकना. म्हजी पयली आईच म्हऱ्या मनांत भरील्ली आसा. तिजो जागो कोणच घेवंक शकपार ना.” अंजून हटवादीपणान सांगलें.

“तो फकत फोटो पिशा; तुका याद तरी आसा तिजो परतून सांगतां पिशेपणा सोडतिका आई मान. आयकल्लेभितर ती खूब मोगाळ दिस्ता. म्हाका एक घर मेळना म्हज्या दुर्दैवान; तूं तरी तें वगडायनाका. अंजू, तूं आई म्हणून घट धरून बसलां तो भूतकाळ, हो वर्तमानकाळ आनी मनशान सदांच वर्तमाकाळांत जियेवचें.” निमा कळकळीन सांगतालें “पुरो तुजें लेक्चर निमा. भोंगूं तो विषय चल अभ्यास करूंय” “लेक्चर न्हय अंजू! तुजी खरी मैत्रिण म्हणूनच इतलें दिसता तुजेविशीं. आगो जल्म दिता ती जल्मदात्रो, पूण मोगान वाडयता पोसता तीवय आवयच आसता म्हजे मावशे भितरच हांव आवय सोदतां तशी. तें कित्याक कृष्णाचेंच पळय. देवकीन जल्माक घालो पूण वाडलो तो यशोदेकुशीन.” “ए, पुरो बाये तुजें तत्वज्ञान. म्हाका न्हिद आयली.” अशें म्हणून फटीची जांभय दित अंजू कांटीर पडलें खरें, पूण मन भोवन तेच येवजणेंत आडकतालें

- मावलेच्या जाळयांत आडकल्ल्या किमसावरी!
त्या दिसा घरा वचून येतसावेन अंजू सत्वितर जाल्लें तांतूनच ममता पयलीं पयलीं आपल्याकडेन कशें मायेन वागतालें तें येवजत रावतालें ताका एकेतरेन आवयची ओड लागलेवरी जाल्लें म्हणून मुद्दमच एकदां फोन करून तें घरा गेल्लें पूण ममता खयतरी भायर गेल्लें. ताका मेळ्ळेंच ना. भोवन भोवन ताज्या मनाक आतां एकच पिशे लागिल्लें ममताचेंच विचार मनांत घोळूंक लागिल्ले. परिक्षा लागीं पाविल्ली, पूण अभ्यासात ताचें मनच लागना जालें. डॅडीन मात्सो फॉर्स केल्यार घरा वचूंक एका पायार तयार जाल्लें तें आतां. पूण डॅडीय तेन्नासावन ममताविशीं एक उतर काडीनासलो. आनी “मज घे” म्हणून घरा वचूंकच ताजें मानी मन तयार जायनासलें.

प्रिलीम जावन अभ्यासाखातीर सुटी पडिल्ली. म्हणून निमा गावांत मावशेगेर गेल्लें. अंजूक मात्शी काडावोड कशी जाल्ली तकली उसळूंक लागली. ताका सामकें एकटें एकटें दिसूंक लागलें काळजा भितल्ल्यान आईची ममताची याद याद येवंक लागली. ताणें सकल वचन फोन लायलो. ममतानच फोन उखलून ‘हॅलो’ म्हळें. तो आवाज आयकून खोषेची

The Largest and Oldest Urban Cooperative Bank of Goa
THE GOA URBAN CO-OPERATIVE BANK LTD.
(Regd. Off : Dr. Atmaram Borkar Road, PANAJI-GOA)
W I S H E S

Its Share-holders, Depositors and Constituents
A VERY HAPPY DIWALI

elcomes you to our Branches at :

PANAJI, MARGAO, PONDA, CURCHOREM, VASCO, ST. ESTEVAM,
CAVELOSSIM, ASSOLNA, MARKET (ST. INEZ) PANAJI, ZALA (FONTAINHAS)
PANAJI, PORVORIM, NAGORCEM (CANACONA), BAINA VASCO) HO BRANCH,
MAPUSA

- * Pays 13 1/2% interest on Deposits for three years & above.
- ** Charges maximum 18 1/2% interest on Advances.

Financial Position as on 14-9-1991

		(Rs. in crores)	
Share Capital	2.34	Advances	50.00
Reserve Fund & other reserves	7.74	Investments	34.49
Deposits	71.15	Working capital	92.67
No. of Members	61,686		

“ We take pride in being partners in your progress and prpsperity ”

व्हारां अंजूच्या आंगभर पातळली. “हॅलो, हांव अंजू उलयता.” बेगीबेगीन तें उलयलें - फोन बंद जायत ह्या भयान परतून ताणें हॅलो हॅलों केलें. ममताचो विश्वासच वसना जालो. खीणभर फोन हातांत धरून तें ओगगी रावलें. मागीर ल्हवूच उलयलें “बाय, तुजे डॅडी घरा ना. दूरार गेला,” “राव, राव ममा. फोन दवरनाका. म्हज्यान उबें रावूनजो. म्हाका जोर आयला. तकली फोडटा अभ्यास जायना.” रडकुऱ्या उतरांनी अंजू वडवडत रावले. “म्हाका डॅडी नाका, हे वेळार ममा म्हाका तूंच जाय म्हाका तुजेच वेगेंत घे गे. ममा-” रडत रडत आडखळत कानार पडटल्या उतरांनी ममता भियेलें तितलेंच सुखावलें ! आज ताचे चलयेन ताक ममा म्हणील्लें - ताचे कुशीचो आसरो मागिल्लो ताजें मन खोपेन उपाट भल्लें.

“राव राणी, पाच मिनटां - आयलें हांवां” आनी फोन सकल दवरून ताणें कारीची चावी घेतली आनी सकल धांव माल्ली. जिणेंतलो हो एकच खीण खरो आसलो अंजूच्या तोणातल्या ‘ममा’ ह्या उतरानच दोगांयमदली खोल दरी नाच्च जाल्ली. तो खीण फकत तांचो दोगाचो आसलो. आनी भर दनपारच्या त्या खर वतांतल्यान मोटार घेवन हॉस्टेलाकडेन वतना ममताक मध्यानेच्या त्या पिके वतांत चान्नें शिवरल्याचो भास जातालो.

□□

IRRIGATION DEPARTMENT

GOVERNMENT OF GOA

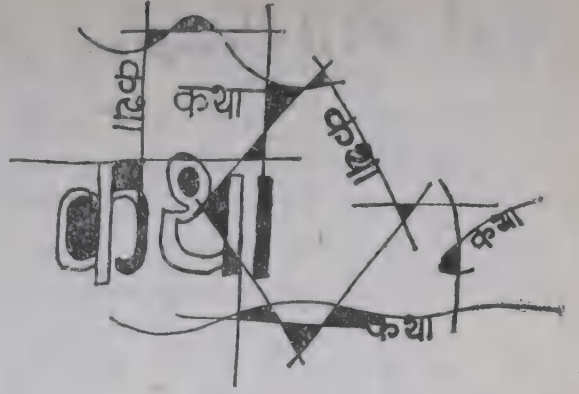
PARTICIPATES IN THE DEVELOPMENT OF THE STATE
BY EXECUTING THE DEVELOPMENTAL WORKS UNDER
WATER RESOURCES :-

THROUGH CONSTRUCTION OF :

1. Salauli Irrigation Project.
 2. Tillari Irrigation Project.
 3. Anjunem Irrigation Project.
 4. Command area development works in both Anjune and Salauli Irrigation Projects.
 5. Minor irrigation schemes such as construction of Bandharas Tanks and Lift Irrigation.
- And many other schemes under Water Resources Development.

ISSUED BY :

Irrigation Department
PANAJI-GOA.

आपलो मनीस ... खरो मनीस

शीला कोळंबकार

“तुजी चली पळून गेल्ली जाल्यार तुकां कळपाचें. ज्याचें जळटा, ताका कळटा. मागीर तूं अशें उलोवपाचें नासलें”

— काकीबाय म्हाकां फडफडत सांगताली.

ताचें जालें अशें. नेत्रा काकीबायली चली. काकीबाय म्हजी चुलती. नेत्रा एका चल्याबराबर पळून गेलें. आनी तेन्नासान काकीबायल्या दोळ्यांतल्यान झरी व्हांवताल्यो. आतां ती चली गेली पळून ... मुखार कितें? आतां हाजेर उलोवपाक काका, काकीबाय, हांव, म्हजी आई, म्हजो पापा आनी काकीबायलो भाव अशी थोडीच भितल्ली मनशां एकठांय आयिल्लीं.

सगळ्यांक पयलीं भंय पडिल्लो तो इज्जतिचो. लोक कितें म्हण्टलो ?

“फाल्यां सगळ्याक फां, फां जातलें. लोक हांसतले लोकांक कितें म्हण तोंड दाखयतली आमी?”

— काकीबाय

हांवें म्हळें,

“लोक कितें म्हण्टलो? दोन दीस बोटां दाखयतलो. चार दिस हांसतलो. आनी मागीर विसरून वतलो. जगार इतल्यो घडामोडी चल्त्यात. तांतूंत नेत्राकडेन पळोवपाक कोणाक वगत आसा? खेरीज तुगेलें नेत्रा कितें पयलेंच चली न्हय पळून वचपाक. रुक्मिणी लेगीत कृष्णावांगडा पळून गेल्ली

With Best Compliments from :

G. R. PRABHU GAONKAR

Engineers, Contractors, Estate Developers

Office :

403 Rayu Chambers,
Atmaram Borkar Road,
Panjim - Goa 403 001
Ph. : 2139

Resi :

4, Siddarth Apartment,
Tonca Caranzalem
Goa 403 004
Ph. : 5031

मने ? मागीर आमचें नेवा पळून गेलें जाल्यार जालें कितें ? ”

त्या उत्तराक काकीबायन वयलें उतर म्हळें. म्हळ्यार ... तुजी चली पळून गेल्ली जाल्यार तुकां कळपाचें

म्हजी चली आशिल्ली जाल्यार ?.... पयली गजाल म्हजी चली पळून वच्चीच नाशिल्ली. हांव म्हजे चलयेकडेन मैत्रीणीवरी वागपाचें. तिका पळून वच्चेच आसलें जाल्यार पळून वच म्हुण सांगपाचें. ती पळून वतकीच अजिबात ताची चवकशी करपाचें. नासलें. वेव्यान ताका सांगपाचें हें पळे, तूं पळून वता वच. तुगेला जोडीदार बरो आसतलो आनी आसल्यार पुरो. समजा दुर्दैवान तो तसो नासत जाल्यार सरळ उठ आनी म्हज्या घरा यो. म्हज्या घराचें दार तुकां सदांच उक्ते आसा. हांव तुकां आदार दिना. पूण आपणे सोदून काडिल्लो जोडीदार बरोबर ना म्हुण जीव मात दिव नाका. सगळें जग जरी तुजे विरुद्ध गेलें तरी लेगीत हांव मान तुजे फाटल्यान आस आं....

— म्हाका म्हज्या विचारांनी हांसो आयलो. काकीबाय आनीकूय फडफडली. म्हज्या मुखार येवन म्हुणपाक लागली,

“सांगगो, सांग तुजी चली पळून गेल्ली जाल्यार तूं कितें करपाचें?”

“खरें सांगूं ? तुमकां राग येतलो.”

“ना. राग येवचो ना. सांग तूं तुजें तरी आशकूया.”

“हांव सगळ्या लोकांक आपोवणो दिवन पार्टी दिवपाचें.”

“कितें ? पार्टी दिवपाचें ? पिसावलां काय कितें ?”

“हां ! हां !! पार्टी दिवपाचें. म्हजी चली पळून गेली म्हुण ही पार्टी. तिणे म्हजे चारपांच लाख वांचयले. तेन्ना हे पांच हजार खर्चून हांव पार्टी दितां, अशें सरळ लोकांक सांगपाचें.”

“तुजें बाये कित्याक कितें... नाक जाल्लें... जगावेगळें...”

“ना तर ? म्हजें कितें चुकलें मे हांतूंत तें सांगा मने. एक चली उजयता सर चार पांच लाख रुपया खर्च ना ? पयलीं चले सोदात... मागीर भांगर शिंंगर करात... साखरपुड्याचो खर्च करात लाखभर

... मागीर परथून लग्नांचेर खर्च करात दोनेक लाख ... इतलेंय करून चली सुखी जातली हाजी खात्री आसा ? जांवयाक कितलेंय दिलें आनी रेवेंत मुतलें समा सारखेंच... ताजे परस हें बरें... चलयेक इतलें तरी मुख आपल्या मनासारखो घोव मेळ्ळो म्हुण !...

— हांवें इतलें सांगून लेगीत म्हजें कोणूच कांय आयकून घेवक तयार नाशिल्लो.

“तोंडाक आमच्यां काळें लायलें बाये ताणे... हें आनी अशें करीत अशें चितूं नाशिल्लें...” -म्हजी आई

काकीबाय जाल्यार विचारूच नाकां. आपले धुवेक बसून खेपताली. ...पाडापडिल्लें जाल्लें तेन्नाच मेल्लें जाल्यार बरें आशिल्लें. फुडें हें अशें करतलें म्हुण कळिल्लें जाल्यार जाल्लें तेन्नाच ताळयेक नाखुट लावन मारून तरी उडोवपाचें... तुमच्या लाडान ताजी वाट लागली ... काकीबाय काकाचेर धंगशेली. जाल्ल्या प्रकारान काका बाबडो अवसान सोडून बाशिल्लो. आनी वेव्यान बायलेलो हो असो अवतार ... म्हाकां काकीची काकुट दिसली.

With Best Compliments From :

**Shri Janardan
R. S. Kudchadkar**

Curchorem - Goa

“आका, तुवें म्हाकां पयलींच ही नेत्राली भानगड कित्याक सांगली ना ? कोण बों भुरगो म्हाकां पयलींच दाखोवन दिल्लो जाल्यार ताजो कितेंय बंदोबस्त करूं येतालो.” - नेत्रालो मामा उलयलो. नेत्रालो हो मामा फॅक्टरींतल्या युनियनचो लीडर आशिल्लो. “बंदोबस्त करूं येतालो” ह्या तागेल्या उतराक दुसरोच वास मारतालो. जशी काय त्या चल्यालीच सगळी चूक आशिल्ली. आनी नेत्राली कांयच चूक नाशिल्ली. आनी तो चलो कितें कोंबो आशिल्लो काय बोकडो ... ताजे दोके मोडून घालपाक ?

“आरे, ताणे पत्तो लांवक दिलो ना. ताजे बराबर जायते भुरगे येताले. तांतूंत होय बी आसतालो. आनी हें तांकां सगळ्यांक राखी बांदतालें. तांकां आपले भाव मानताले. म्हाकां खबर नाशिल्लें हागेल्या मनांत आनी असलें पाप आसत म्हण ! ...”

- हरशी काकीबाय कोणूय चलो चली गजाली करीत जाल्यार, नाजाल्यार कोणाय चलये बराबर चल्याक पळेल्यारूच पुरो गांठी घालताली. आनी हिका हिगेली धूव मात इतल्या चल्यांबरोबर बसतना उठना काय दिसलें ना ?

नेत्रा ... नेत्रा अक बरी चली. काळें सावळेंच पूण आकर्शक ... तागेलें केंस लांब आनी जाड आशिल्ले ... सोबित आंग लोटाचें. तें काळें म्हण काकीबायन ताजो सदांच दुस्वास केलो. मागीर नेत्राक भाव जालो. तेन्ना तर काकीबायन नेत्राकडेन साप्प दुर्लक्ष केलें. नेत्रान सदांच आमगेर येवन रावचें. हांव आईक आई म्हण्टालें आनी काकीक काकीबाय म्हण्टालें. तेन्ना नेत्राय बी म्हजे आईक आई म्हणूंक लागलें आनी स्वताचे आवयक काकीबाय. म्हजी आई नेत्राक बरी करताली. तेन्ना नेत्राक दिस म्हजी आईच ताजी आवय आनी काकीबाय बाबूली आवय ... ते ल्हान चलयेचें वागप काकीबायक सोंस नाशिल्लें. काकीबाय ताका मारून बिरून सांगताली आपूण तुजी खरेली आवय म्हण ! पुण नेत्राले बालबुद्धिक तें पटनाशिल्लें. खेरीच काकीबाय बाबून कितेंय केल्यार ताका कांय म्हण नाशिल्ली. आसूं चलो न्ही तो ... म्हण ओगी रावताली. आनी हे गजालीचो नेत्राक खुब म्हळ्यार खुब राग येतालो. नेत्रान मागीर म्हजे आईकडेन येवन रडप. आईन मागीर ताजी कशीयतरी समजूत घालप. बाबू बरो ना जाल्यार ताका दिल्लें वखद बाबू सांगता

By Destroying the Nature you Would only invite your own Destruction hence o Man. Keep Alert and control your Nature - Rigveda.

Issued by :

Town & Country Planning Department,

Government of Goa,
Panaji.

म्हुण नेत्राकुय घेवचें पड. घरांत कितेंय खांवक हाडलें जाल्यार तें पयलीं बाबूल्या हातान मागीर खावन उरिल्लें नेत्राक. बाबूक खांवक इल्लें चड दिलें म्हुण नेत्राक तक्रार नाशिल्ली. पूण ताणे खावन उरिल्लें आपल्याक दिता म्हुण नेत्राक राग येतालो. नेत्रा खंचीय वस्त हाडित जाल्यार तीच बाबूक जाय जाताली. दिली ना जाल्यार तो रडूंक बसतालो. आनी बाबू रडलो काय काकीबायलो जीव सकयल वयर जातालो. मागीर ती नेत्राक मारताली आनी ती वस्त बाबूक दिवक लायताली. हाका लागून नेत्राक बाबू आपलो दुस्मानसो दिस. ताका अेक कळनासलें कि काकीबाय बाबूक इतलो बरो कित्याक करता? बाबू खेळून बी आयलो काय “उदक दी.” म्हुण आंद सोडी. त्याबराबर काकीबाय हातांतलें काम सोडून धांवत वचून ताका उदक हाडून दिताली. अेक खेप नेत्रान बी उदक मागलें. जाल्यार काकीबायन म्हळें, “उठ आनी घ उदक ! तुगेले हात मोडल्यात काय कितें ?”

तेन्ना नेत्रान म्हळें, “आनी तूं बाबूक उदक धांवत वचून हाडून दिता, तेन्ना बाबूले हात मोडिल्ले आसता?”

“बाबू कितलोय जाल्यार चलो आनी तूं चली ... दुसऱ्या घरा वचपी...”

“चलो आनी चली जालें म्हुण कितें जालें ? आमी दोगांय तुजींच भुरगीं न्हय ? मागीर तूं म्हजेकडेन अशी कित्याक वागता आनी बाबूकडेन अशी कित्याक वागता ? म्हाकांच सगळ्यो रीती कित्याक शिकयता ? ताका कित्याक ना ?”

— आनी नेत्राल्या सगळ्या प्रश्नांचेर काकीबायलें उत्तर आयिल्लें. तें म्हळ्यार कितलोय जालो तरी चलो न्ही तो?...

आनी हें उत्तर नेत्राक केन्नाच पटनाशिल्लें. असले परिस्थितीत नेत्रा ल्हानाचें व्हड जालें. तशी मागीर ताका आपशींच समजूत आयली. तें आतां घरांत ओगगी रांवक लागलें. जाता तितलें तें कसलेंय तरी निमित्त काडून भायर रांवक लागलें. बाबूबद्दल तें अेका शब्दान काय उलयनाशिल्लें. बाबू ताका अेकेक खेप धरून मारी. तरीकुय तें ओगगी राव, काकीबायकडेन जितल्याक तितलें उलवप. चड करून त.णे आमगेर येवप. म्हजे कडल्यान आईकडल्यान लाड करून घेवप.

नेत्राक बरें नाचाचें आंग आशिल्ले तेन्ना ताका नाच शिकूक घालें. ल्हान आसतना कौतुक जालें. व्हड जातकीच नाचाची आवड ताज्या मनांत उत्पन्न जाली. अेक खेप सहज म्हुण ताणे अेका ऑर्केस्ट्रांत नाच केलो. लोकांक तागेलो तो नाच आवडलो ... ती स्टेज .. तो ताळ्यांचो कडकडाट ... ती अगमगीत दुनिया ... त्यो कौतुकाच्यो नदरो आनी इतलें उणे म्हुण ऑर्केस्ट्राचे मेळटाले ते पैसे ... नेत्राक त्या दिपकवण्या दुनियेचो रंगीवेरंगी मनभुलावणो उजवाड दिसलो ... ताजे दोळे दिपकवले. तांतूत ताजी कांयच चूक नाशिल्ली. तशें तें वयान ल्हानच आशिल्लें. ल्हान म्हळें तरी सतरा अठरा वर्सांचें ... म्हजे आईक हें पसंत पडलें ना. पुण काकीबाय धुवेचेर खूश आशिल्ली. चली जोडून कितें तरी घरा हाडटा म्हुण ! म्हजे आईन तेन्ना काकीबायक सांगलें,

“पळे नेत्रा वाडट्या वयाची चली. तिका तूं अशी ऑर्केस्ट्रांत बी धाडूं नाकां. हालीं हवा बदलल्या ... त्रासांन पडटली.”

आमचें नेत्रा तसलें न्ही ... ताका जापसालदारकी

‘चित्रंगी’ क परबीं

मै. सिंडीकेट प्रिंटर्स

प्रिंटर्स आनी बायंडर्स

उमा सदन

काकोडें - गोंय

403 706

फोन : घर 158

ना तर ?” - काकीबायन म्हळे.

“ताजे पसवत म्हणी ना हांव... नेत्रा बरेंच गे... पूण जग वायट न्ही ? तें नाच शिकता न्ही ? कलिब बी करता. ताजें शिक्षण जांवदी. नाचाचें प्रोग्राम करूं दी... हें कितें नाकां जाल्लें ऑर्केस्ट्रांत नाचप ? आनी तूं ताका रात्रीं उपरात्रीं कोणायवांगडा धाडटा तें समा न्हय. ना जाल्यार तुमच्या दोगांय पैकीं एक कोणुय तरी ताजेबराबर वचात. आमचें नेत्रा वायट न्हय. पूण जग वायट न्ही गे ? वायट आंव्यामदीं बरो आंवो घालो जाल्यार तो कुसता. आनी वऱ्या आंव्यामदीं वायट आंवो घालो जाल्यार तो आंवो बरो जायना तर आपल्या बराबर बरे आंबे लेगीत कुसयता. जगाची ही रीत ! म्हण तुका सांगलें बा.” - आईन काकीबायक सांगले.

- काकीबायन तें ह्या कानान आयकलें आनी त्या कानान सोडून दिलें. वेल्यान म्हजी चली अशी वयर सरता तें हिज्यान पळोव नज अशें तो वावराडेकडेन म्हणी खंय. मागीर आमी सगळ्यांनी आईकूच दम भल्लो. तुकां कित्याक जाय ह्यो भानगडी ? तांची चली ते आवयबापूय... तांकां जाय तें ती कळंदी.

आनी निमाणे जांवचें तें जालें. नेत्रा अका चल्याच्या मोगांत पडलें. तो चलो दुसरे जातचो आशिल्लो. खेरीज काय शिकू नाशिल्लो. त्याच ऑर्केस्ट्रांत पदां म्हण्टालो. आनी इल्लीशी खंयतरी नोकरी करतालो. दिसूंक मात ‘हिरो’ कसो आशिल्लो. नेत्रान घरा काकीबायक सांगलें आपूण ताजेकडेन लग्न करता म्हण ! पूण काकीबायक तो चलो पसंत नाशिल्लो. तेन्ना काकीबायन नेत्राक घरांत बंद करून दवल्लें. ते वाडिल्ले चलयेक माल्लें लेगीत ! आनी एक दीस नेत्राक चान्स मेळना बराबर तें गेलें पळून...

इतलें जांवनूय बी काका नेत्रा म्हऱ्यांत गेलो ताणे नेत्राक सांगलें, जालें तें जालें. आतां तूं घरा यो. तुजें आमी रीती प्रमाण लग्न लावन दितात. पळून गेलें म्हण दाग नाकां. पुण नेत्रा तें. तें आयलें ना. वेल्यान ताणे पुलीसांत वचून केस केली. आपल्याक आपलो बापूय आनी भाव हांचेपसून भंय आस म्हण !

काकीबायक हो व्हडलो शाक बसलो. आनी ती दुयेंत जाली मागीर खबरेक येतल्यांची रीग आनी ते संवाद.

“नेत्राल्या लग्नाक तुमी विरोध केल्लो ?”

“नां बाये.”

“मागीर तें पळून कित्याक गेलें ?”

“चलो निदान हिंदूच न्ही ?”

“हय. आमचे जातचो न्ही. पूण हिंदू.”

हिंदू जातकीच जालो. आयज जातपात कोण पळेता ? मोयर नाजाल्यार किरीस्तांव आशिल्लो जाल्यार तुमी कितें करपाचीं ?”

“आयच्या चल्यांचेर सांवार आयला सांवार ! कोण केन्ना आनी कोणाबराबर पळून वचत सांगूं नच.”

“हो सगळो हिंदी सिनेमाचो परिणाम. हिंदी सिनेमात नाका जालें दाखयतात आनी तशींच आतांचीं भुरगीं वायतात. अक्कलशून्य खंचीं !”

“आमच्या गांवच्या अकल्याली चली, बरी भटाली मुसलमानाकडेन लग्न जाली. चलयेलो काका असिस्टंट पोलीस कमिशनर ! ताणी तिचो सोद घेतलो. जाल्यार ते चलयेक आनी ताच्या घोवाक घरच्यांनी पाकिस्तानांत धाडून दिलो. पळून गेले उपरांत ते चलयेचें नाखूट लेगीत ताच्या आवय बापांयक दिसलें ना.”

With Best Compliments From :

G. V. Wavikar

Shambhavi Industrial Packing
Manufacturers of
Corrugated Boxes & Sheets
Factory : D2,3 Kakoda Industrial Estate
Curchorem Goa
403 706

“ ताग घेयात आनी हांकां ल्हानाची व्हड करात. ती हीं भुरगीं कितें काय म्हळ्यार अशें दिवें येतात.”

काकीबाय तूं मनाक लावन घेव नाकां. बेगीं जा. जालें तें जालें. तुकां कोण हांसना. कित्याक तूं घरी त्योच परीं.”

सगळो लोक येतालो. काकीबायक आपले परीन जायतालो.

जाली खबर जाल्ल्याक हांव सदांव अंक खेप काकीबाय म्हण्यांत वचून येतालें. अंक खेप हांव घरा आयलें. घरा येवन पळेत जाल्यार नेत्रा मगेर येवन बशिल्लें आसा. पयलीं नेत्रा आमगेर येतालें. हांव नासत जाल्यार राजाच्यागेर आमची आसा ती येवन दार उघडून घरांत वपतालें. यज बी तें तशेंच आयिल्लें.

“ नेत्रा, तूं आनी आमगेर ? खंच्या तोडान तूं मगेर आयक गो ?

“ दीदी, तूं आनी म्हाकां अशें म्हण्टा ? पूण पयलीं म्हाकां सांग काकीबाय कशी आसा ?”

“ इनली जर तुकां आवयची काळजी आशिल्ली, जाल्यार तूं पळून वचचें नाशिल्लें. पयलीं तूं म्हाकां म्हण तूं पळून कित्याक गेलें? काकीबायन तुकां त्या लयाबराबर लग्न करून दिता म्हण सांगिल्लें मगो ?”

“ फट ! साप्प फट ! परतें काकीबायन म्हळें तर ताजेकडेन लग्न जायशीत जाल्यार आपूण जीव मरतली म्हण !

“ तुवें म्हगेर येवचें आशिल्लें. हांव तुगेलें लग्न लावन दिवपाचें.”

“ तूं दीदी ? आनी म्हजें लग्न करून दिवपाचें ? तुजें लग्न तुकां जाय त्या चल्याकडेन करूंक शकलें. तें कितें तूं कितें तूं म्हजें लग्न करून दिवपाचें ?

“

“ आनी अंक दीदी ! तुकां काकालो स्वभाव खबर ना. तो गोड गोड उलयता. म्हण तुवें ताच्या उतरार विश्वास दवल्लो. पूण म्हजो बापुय तो. हांव का सारखे वळखतां. हांव ताच्या उतरार विश्वास दवरपी न्हय. खेरीज हांवें काकीबायक फायदो केलो म्हय गो ?

“ कसलो फायदो ? ”

“ ती सदांच म्हाकां म्हणी काळें म्हण बरें ! वरदक्षणा दिले बगर तुकां कोण व्हरतलो ? वरदक्षणा

दिले बगर कोण व्हरचोना न्ही, तेन्ना हांवच गेलें. काकीबायली वरदक्षणा वांचली.”

“ आगो आवयो अशें जायतें कितें कितें उलयतात. तें आपणे मनार घेवचें उरना. मांजराले दांत आपल्या पोरांक लागता म्हय गो ?”

“ दीदी, तूं त्या घरांत चली म्हण वाडिल्लें जाल्यार तुकां कळपाचें. सोड आनी दीदी तूं तरी म्हाकां काय दोश दिव नाकां. तुजें कितें जालें तुकां खबर आस न्ही ? ”

हांवें कच्च करून आंग काडलें.

“ म्हजें कितें जालें गो ?”

“ इतलें पिशें पांगरून घेव नाकां. तुकां तुजी याद ना ? तुवेंच कोणाचेर मोग केल्लो न्ही ? तूं बी अशेंच म्हजेवरी पळून वचपाचें आशिल्लें मगो ?

“

“ उलय मगो ! आतां ओगी कित्याक रावलें ?”

“ तुकां, तुकां कोणे सांगलें हें ?”

“ म्हाकां सगळें खबर आसा. म्हाकांच कित्याक, घरच्यांक तुजें हें सगळ्यांक खबर आसा तुवें पळून वचचें केल्लें म्हण !”

With Best Compliments From :

**The Progress
Commercial Institute**
CURCHOREM GOA

“आगो कितें सांगता गो तूं हें ?”

“हय ! तुजे ते मैत्रिणीन घरा येवन सांगिल्लें. तेन्ना काकान सगळ्यांक सांगलें ओगगी रावात. तुमकां कितें खबर आसा अशें मात लेगीत ताका कळूंक दिंव नाकांत. ताका पळून वचूं दी. हांव जस्त कितें करचें तें करतां. आनी तूं दीदी पळून गेलें आनी तुजो तो आयलो ना म्हण परथून घरा आयलें.”

“हय गो पळून गेलें खरें पुण अैन वेळार तो पाडापडिल्लो आयलोच ना. ताणें घात केलो म्हजो.”

“दीदी, घात ताणें केलो ना. घात तुजो केलो काकान. तुजो तो तूं ते सुवातेर येवचे पयलींच उबो आशिल्लो. काकान अेक पोलीस इन्स्पेक्टराक मुखार घालून तो संशयास्पद रीतीन थंय कित्याक भोंवता तें पळे अशें सांगले. त्या पोलीसाक काकान कितें सांगलें खबर ना. पूण कांय कारण नासतना ताका कादयेंत घालो. आठ दीस मेरेन. तो आयलो ना म्हण घरा आयलें. मागीर तूं तांच्या घरा गेलें. थंय तुकां कळ्ळें ताजो पत्तोच ना म्हण ! तो खंय गेला म्हण तांकांय खबर नाशिल्लें. ती बाबडीं ताका सोदतालीं. इनले मजगतीं काकान तुजे खातिर चलो पळेलो. तुजेविशीं ताका सगळी कल्पना दिली. घर घेवन दितां म्हण सांगलें. तो बाबडो तयार जालो त्या चल्याविशीं तुकां विचाल्लें. खेरीज तुगेलो कोण बी आसत जाल्यार सांग ताजे कडेन तुजें लग्न करून दितां अशेंय तुकां सांगलें. तुजेकडेन आनी उपायुच नाशिल्लो. तुकां लग्न जावचेंच पडलें. तेन्नाच हांवें थारायलें हांव लग्न

करतलें. तेंवुय बी प्रेमविवाह. पळून वचून... काकाक आनी काकीबायलें बरें नाक कापप अशें हवें तेन्नाच थागयल्लें.”

“आगो, तुकां हें त्या वेळार खबर आशिल्लें जाल्यार तुवें तेन्ना म्हाकां कित्याक सांगलें ना?”

“तेन्ना म्हाकां काय खबर नाशिल्लें. काकीबाय काका म्हण्टा तें बरोबरशें दिसतालें. पूण व्हड जातकीच कळ्ळें हें अशें न्हय म्हण !”

“नेत्रा, नेत्रा...”

“हय दीदी ! हें सगळें म्हाकां तुकां केन्नाच सांगपाचें नाशिल्लें. पूण आयज सांगचें पडलें. अेकाद्रे चलयेक अेकाद्र्या चल्याविशीं ओड दिसता, तेन्नां तांतूत दीदी जात पात, पैसो, सौंदर्य, शिक्षण सगळें सगळें व्हांवन वता. ती ओड दीदी, आत्मिक आसता काय ? खबर ना. तेन्ना आपल्या मोगीमनशासामकार सगळें सगळें फट दिसता. आपलो मोगीच खरो दिसता. ताका लागून हांव पळून गेलें दीदी. म्हाकां दुसरें दीदी जावपाचें नाशिल्लें.”

“नेत्रा...” — अशें म्हणून हांव नेत्राले वेगेंत गेले. नेत्रा म्हाकां थापटीतालें. नेत्रा म्हजें दीदी जाल्लें. आनी हांव ? ... हांव म्हजो पुसून उडयल्ल्या भूतकाळाचें चित्र परथून रंगयतालें... आनी त्या चित्राच्या रंगान म्हजो भविष्यकाळ म्हाकां साप्प भिरकटयल्लेवरी दिसतालो.

□ □

With Best Compliments From :

WITH BEST COMPLIMENTS FROM:

M/s. S. U. NAYAK

Cement & Coconut Dealer

CURCHOREM-GOIA

Phone No. 371

LAXMI STORES

Metal Merchants

Kapadi Building

Curchorem - Goa

403 706

With Best Compliments from :

M/s. KUDCHADKAR ORE & CHEMICAL PVT. LTD.

Producers of :
Manganese Ore Concentrates
CURCHOREM-GOA

चित्रंगी १२ वी कविता स्पर्धा १९९१

पयलें इनाम

स्मिता हेदे

मडगांवचें. सद्याक गोवा विद्यापिठांत एम्. कॉम. करता.
कथा, कविता वरयता. अभिनय आनी नाचाची आवड
आसा. वाचन आनी सैमाच्या सांगातान रावपाक आवडटा.
कविता, कथा निबंद, अभिनय आदि सर्तिनी महाविद्यालयीन
आनी अखिल गोंय पांवड्याचेर इनामा लावल्यांत.
कॉलेजांत विद्यार्थी मंडळांत तशेंच सांस्कृतिक मंडळांत
विद्यार्थ्यांचें प्रतिनिधी म्हण वावुरलां. पणजी
आकाशवाणीचेर आनी थळाव्या नेमाळ्यानी वरावप
उजवाडा आयलां.

दुसरें इनाम

दीपा पे

काकोडें, कुडचडें हांगासर रावता.
सद्याक केपेच्या सरकारी महाविद्यालयांत कला शाखेच्या तिसऱ्या
वर्साचें शिकप करता. डि. एड. केलां. वाचन, चित्रकला आनी
पत्रकारीता हांची आवड आसा. कथा आनी लेखूय वरयल्यात.
काव्यलेखनाची चड आवड. आकाशवाणी आनी थळावी नेमाळीं
हातूंतल्यान कविता उजवाडा आयल्यात. रान खातें आनी शिक्षण
खातें हाणी घडोवन हाडिल्ल्या अखिल गोंय निबंद सर्तित पयलीं
इनामां लावल्यांत. 'अप्रूप' ह्या वायलांच्या प्रातिनिधिक कविता
संग्रहांत कविता उजवाडा आयल्यान.

तिसरें इनाम

प्रफुल्ला अत्मा नायक

वांठें सत्तरी हांगचें. सांखळेच्या उच्च माध्यमिक विद्यालयांत
बारावी शिकता. वाचनाची खूब आवड आसा. प्रवास करपाक
मानवता गायन आनी नाटकांत भूमिका करपाक आवडटा.
आकाशवाणीच्या पणजी केंद्रावयल्या कार्यावळीनी वांटो घेतला.
पणजी दूरदर्शनाचेर तरनाट्यांच्या कवीसमेलनांत भाग घेतला.

पयल्या इनामाची कविता

मना - ऋतू

उदेता
शांत ... संथ
मनाची सकाळ ...
दिकादिकानीं नवो सूर्य
किर्णांचो पर्वकाळ ...
नदरे नदरेन नवलायेचीं
पाखरां फिरती भिरिभिरी
वाकड्यो तिकड्यो देखण्यो वांटो
पावलांक पिश्यो करी,

मनाची सकाळ ...
भुरगेपणान परमळिल्ली
एक पिशी पिराय !

मनाची दनपार ...
दर्याचो थाव मनां
दिगंतरा हावेस ध्यानां
जिणेच्या त्या वांता कडार
नाकात आतां यादो त्यो
फाटल्या खिणांच्यो
फुडाराच्यो कळयो आसात
जिणेंत केळोवच्यो

दुखांच्या तडीर पेंवत
जिणेच्या मदल्या पारार
मना - मोर मारता भरार
तीच मनाची दनपार

मनाची सांज
निखळटल्या जिणेची
निशट्ट पाज
चोंयदिको जरां काळोख बिण्ण
आदाराक मिणमिणटा
उरांत पकडिल्ले ते
उगडासांचे खीण
जिणेची ही निमणी गाज ...
तीच मनाची सांज.

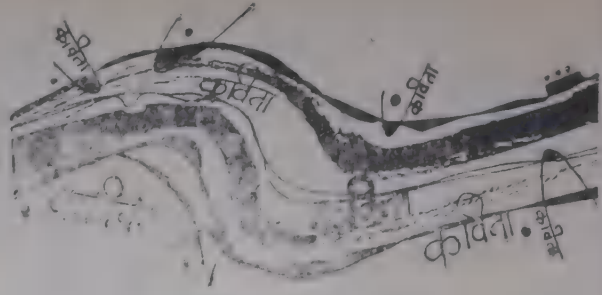
— स्मिता गोविंद हेदे

तिसऱ्या इनामाची कविता

पुनव

रातचो काळोख भेदित
पुनव पिशी,
काळीज मोने लाशीत गेली ...
नदरेपेलो तुजो साद,
खोल गर्भातलो ...
कानार सादता
पांखां फुट्टात मनाक
आनी
जीणूच सगळी धुवळटा
तुज्या यादीच्या
परमळाचो आगळो
अगणित शिवर
गंधभारच हो ...
हांव मोनेपणान सांसपिता
पुनव अळंग देवता, नकळटना
म्हज्या दोळ्यांत, काळजांतय खोल खोल ...
रातूय शिगारता
चान्न्या वेंगेत ...
हे चान्नें आतां सोंसना
हो गंधभारय पेलना
हांव तुज्या अेका
नदरेभाराक आशेलां
पैसुल्यान येवपी
तुजो हयन्हयसो साद
आतां
आख्खी जीण व्यापून रावला
आख्खी जीण व्यापून रावला

— दीपा पे

तिसऱ्या इनामाची कविता

झाड

सपनांत ते आपले म्हज्या
आनी म्हणूंक लागलें
हांव करपलें ... करपतां
हांव झरलें ... झरतां
कूड म्हजो दिली ... दितां
मनीसपणान वागलें ... वागतां
म्हज्याच पालवान तुमी जगले
... जगतां
पूण म्हजो विचार
केन्ना तुमी केला ?
म्हाकाय एक घर
जाय म्हण ...

— प्रफुल्ला अत्मा नायक

उत्तेजनार्थ - १

पावसाळो

आमोरेच्या थंड वेळार
जोगुल आयलें दारांत.
गडगडान माल्लो उलो
जाप दिली पावसाळ्यान.

शिर-शिरीत पडलो पावस
वारें आयलें झुमझुमित.
पावळेची गळ्ळी धार
जाली माती चिकयीकित.

उदक जालें दारांनो
किर्तन सांगलें बेव्यांनी
तट - तटीत चरवो पळोवन
सपनां रंगयली शेतकारांनी.

रांदनी पोलांत धुंवलो उजो
वयर पेजे बुडकुलो
इगळ्यांचेर चरचरलो
खाऱ्या सुखो बांगडो

आमोरेच्या थंड वेळार
जोगुल आयलें दारात
गडगडान माल्लो उलो
जाप दिली पावसाळ्यान

— दालिया मडकयकार

उत्तेजनार्थ - २

तुज्याखातीर

तुज्याखातीर थारायिल्लें
खुप किदें सांगपाचे;
पूण उतरांच म्हाका
गांवलि ना -

अकूच गीत आशिल्लें
तुज्याखातीर गावपाक;
पूण ताका सुरूच
लागलेना -

तुज्याखातीरूच दंवरिल्ली
फुलांची माळ;
पूण तांचो सुवाद
तुवे घेतलोच ना -

तुज्याखातीरूच आशिल्लें
ते चित्र काडिल्लें;
पूण रंग दिवपाक तूं
आयलोच ना -

म्हाका लेगीत तुजेकडेन
येवपाचे आशिल्लें;
पूण अडखळी वाट
मेंवळींच ना -

मनांत रचिल्लें सपन
कोणूच समजलोना;
दोळ्यांतली दुकां लेगीत
गालांचेर गळ्ळी ना -

— प्रमिला होबळे

उत्तेजनार्थ - ३

एकवटाचें बळगे

म्हज्या तरनाट्या इश्टांनो आनी इश्टीणीनो
ह्या कळ्यांचे, जातले इंगळे . . .
आनी रसरशीत उज्याचें,
होमकाण जावन,
उदक लेगित कापुर कशें
पेटत रावतले . . .
तरनाट्यांच्या स्पर्शान.
आत्मे सत्कार करतले
लाचारीचो खाप दिवन
संवेदनाचे वाण सूँऽऽ सूँऽऽ करीत
सुडाक आनी मत्सराक मोखित रावतले
बंदुकीचो तीर धरून . . !
मळबाचे हारशे फोडपाक वेळ लागचोना
एकवटाचें बळगे आसल्यार . . .
वरगड्याचो पांजरो फोडून
स्वतंत्रकायेन जियेतली
हि सगळी तरनाटी पिळगी
मुठीयेदद्या कळजान, मळवाच्यो कळावो
खोल . . . खोल रूजून येतल्यो
तेन्नाच तुमकां नव्या तरनाट्यां
पिळगेच्या तांबड्या रगताची
पुराय वळख जातली.

— सोनिया शहा

उत्तेजनार्थ - ४

घासून पुसून लख् करप

आठ वर्साचें आसतना, देवाची उपकन्ना घासतना,
जल्लोरी सारखी घासली ना, आवयन म्हाका देख दिली,
“ वाय, - आमची जात वायलांची,
घासून - पुसून - लख् करपाची ”
सारखें कायच गोमलें ना, पुणून -
उतरां म्हज्या मतीन रिंगली,
पिरायेची अठरा सोपली.

लग्नवेडो पायाक जडली,
नवीं मनशां पदरांत पडलीं,
घराची उस्तवार करतां - करतां,
एक दिस घरकार आड्डलो,
“ ह्या घराची घरकान्न तू -
झाडून - पुसून घर कशे लख् करपाचे ”
मनान मातुशें काचवेलें, आवयचें उत्तर घोळायलें

शाळेंत म्हाका चाकरी मेळली,
वाचपाची गोडी लागली,
अचकित एक दिस वाचतां - वाचतां,
‘ पु. ल ’ चो ‘ चितळे मास्तर ’ सांगून गेलो,
“ मी काहीं तसा मोठा विद्वान नाही, परंतु -
हाती लागलं ते ‘ भांडें ’
घासून - पुसून लख् केलं ”

महान् आदर्श ! महान् संदेश !
होच मंत्र ! हेंच तंत्र !
हांवुय काय नामनेची विदुषी न्हय, पुण -
हाताक लागता, - तें ‘ भांडें ’,
घासून - पुसून लख् करूं शकता

जीणेच्या मळार वयाची 'अर्दी' सोपली,
अध्यात्माच्या मळार वावुरपाची संद मेळली,
'महत् तत्त्वान मंत्र फुकलो -
बुद्धिचे 'भांडे' निर्मळ दवरप,
शुद्ध ज्ञानाचे वाटप करप,
ल्हान भुरग्याचें 'भांडें' घासून - पुसून लखव करप.

मन म्हजें अंतर्मूख जालें,
तरा तरानी चितू लागलें,
ह्या जीणेत वायलांचो वाटो केदो मोठो !
भावाची भयण ; घोवाची घरकान्न ;
भुरग्यांची आवय ; समाजाची शिक्षिका ;
आया, दोतो रीण, परिचारिका ;
सर्जनशील कवयित्री ; लेखिका.

जांव चुंबळ, जांव सान्न - घर कशें लखलखायता.
वखद जांव - जांव इंजसांव - भलायकी कशी सुधारता.
जांव शि होवपी, जांव वरोवपी समाजिक बुनियाद थिरायता.

शीवाची अर्द 'शक्त' वायल-मनीस जावन आसा ;
समाजाची अर्थी घडणूक शिक्षिकेंच्या हातान आसा ;
सासणाचो मंत्र होच म्हाका आता जपचो आसा.
हाताक लागता 'भांडें'

घासून-पुसून लखलखांवचें आसा.
पिरायेच्या पन्नाशीचेर 'शेणलां' ते 'गावले'.
आईचे उत्तर ध्यानान आयलें,
मन मजें शांत जालें.
कर्तुपाचेर धीर जालें

- नलिनी पालेकार

मनीसपण नाजाल्यार...

मनीसपणाखातीर हो यज्ञ
यज्ञात वळी दिवंचो आसा
कसलो खबर आसा ?
तुमी हांसतले न्हय ?
हांसता तांका हासूं दी
तांची आमका पर्वा ना
रातीचो दीस करप
यत्नातल्यान फळ मेळटलेच ...
युगपुरुसान सांगला तशें
बऱ्या कर्माक बरें फळ
वायट कर्माक वायट
विचार करात ...
मनीसपण उरचे खातीर
हो यज्ञ जावंकच जाय
सुवार्थ, आळसाय,
भ्रष्टाचार, फटींगपण
तांचो तातूंत वळी
मनीसपण जायच
नाजाल्यार जीणेक अर्थ ना.

- सुशिला हळर्णकार

जनी जनार्दना पाहू ...

करु करुणेने तेलवाती ।
तेववू ममतेची अक्षयज्योती ।
उजळू आनंदाच्या आरती । हृदयगेही ॥
झडो दुःखितांचा दुखवटा ।
पीडितांचा भोगवटा ।
कष्टितांचा शिणवटा । लवलाही ॥
सांडोनि मनिचा मळ । अंतरी होऊ निर्मळ ।
घेऊ उपेक्षितांसी जवळ । जिवालागी ॥
नाशू फुटिरतेचे विषमूळ ।
तोडू विव्देशासी समूळ ।
जोडू आंतरिकतेची नाळ । ऐक्यापाशी ॥
सरो अमंगळाची अवकळा ।
झरो प्रेमाची पाणकळा ।
हा अनिवार सुखसोहळा । होवो लोकी ॥
मनी मैत्रास उपजवू । चित्ती चैतन्य चेतवू ।
जनी जनार्दना पाहू । एक लक्ष्मी ॥

महाराष्ट्रातील सामाजिक व अर्थिक
न्यायाची परंपरा मुख्यमंत्री श्री.
सुधाकरराव नाईक यांच्या नव्या
नेतृत्वाखाली अधिक गतिमान होत आहे.
तेजोमय करण्यासाठी महाराष्ट्रातील
जनताजनार्दनास दीपावलीच्या हार्दिक
शुभेच्छा ...

कृतिशील शासन : महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र परिचय केंद्रातर्फे प्रसारित

“ही परवड जावपाक दादल्यांचोच दोश आसा अशें हांव म्हणना. खरें दोशी हांवच आसा. कारण कोणतरी दुर्बळ रावता म्हणून कोणतरी बळजबरी करता. म्हजेय जिणेंत अशेंच घडलें.

म्हजी जीण लोकांमुखार येवपाक जाय. चड करून ती बायलांमुखार येवपाक जाय. अशें अंतस्कर्णापासून दिसता. कारण म्हजी जीण पळोवन दर एके बायल मनशेन किंवाटून म्हणपाक जाय, ‘ना, हांव इतलें दुर्बळ रावचेंना, केन्नाच ना.’”

निर्बळा

हेमा नायक

१.

‘सत्यवार्ता’ दिसाळ्याची कचेरी. संपादकाच्या कॅबीनांत संपादक सत्येंद्र बसल्यात. सकाळचो वेळ. गरजेचीं दिसाळीं आनी नेमाळीं वाचून जाल्यांत. सत्येंद्र आतां अग्रलेख बरोवपाक आरंभ करतले. विशय थरला पूण थोडो तपशील ते याद करतात.

इतल्यान टपालाचो गठ्ठो घेवन प्यून भिार घेता. पत्रां आनी नेमाळ्यांचे अंक संपादकाच्या मेजार दवरता.

— सर, हें पार्सल आयलां.

— येदें व्हडलें ?

— हय सर. ड्यू आसा ताका. घेवपाचें ?

— ड्यू पत्रां आनी पार्सलां घेवप ना म्हण सांगलां मरे.

— जाणां सर. पोस्टमन भायर रावला. परत करुंया.

— पळोवया.

संपादक तें पार्सल हातांत घेता. पिंजक्याशा ब्रावन पेपरांत तें गुठलायलां. धड पाकीट ना. भितर फूल स्केपचीं शंबरेक पानां आसात. भायर संपादकाचो पत्तो बरयला. पूण तोवूय अर्दकुटो आसा. पूण फकत ‘सत्यवार्ता’ म्हण एका उतराच्या पत्त्यान बरयिल्लें पत्रूय कचेरींत पावता. पोस्टेज लायलां पूण सामकेंच थोडें. त्याच खातीर ड्यू पडला.

— सपना !

संपादक दोळे किलकिलायता. पार्सल धाडप्यान ‘सपना’ इतलेंच आपणालें नांव बरयिल्लें आसना.

- सपना ?

संपादक दोळ्यांवयलें वळल काडून हातांत घेता. याद करता.

- सर, तें पार्सल दियात.

- नाका. हें वेवपाचें.

- पूण सर, ड्यू खुबूच आसा.

संपादक ड्यूचे पैसे प्यूनाकडेन दिता. प्यून भायर वता. संपादक पार्सल उक्ते करता.

- सर,

कंपोझींग विभागाचो मुखेली भितर येता.

- सर, आयचो अग्रलेख ?

- आजून बरोंवक ना.

तो भायर वता. संपादक उक्ते केल्ल्या पार्सलांतल्या पेपरांची सारकी घडी करता. वयलें कव्हर आसून परतून पळयता आनी बास्केटांत वडयता.

भितल्लीं पानां तशीं शिस्तीन मांडल्यांत. एकेच वटेन बरो स्पेस सोडून बरयलां.

पानांचेर नंबरूय घाल्यात. पळोवपाक ल्हान कादंबरीचें हातबरप कशें दिसता. अक्षर बऱ्या वळणाचें दिसता. जंय एका नंबरापासून आरंभ केला ताच्या आदीं दोन पानांचो सुटो मजकूर आसा. हें पत्र, पत्र संपादकाच्या नांवान आसा. संपादक मोटे उमळशिकेन तें वाचना.

मानेस्त सव्येंद्रजी,

साष्टांग नमस्कार.

तुमच्या आशिर्वादाक हांव पात्र थरलेंना देखून पयससुल्ल्यानूच म्हजो तुमकां नमस्कार.

म्हज्या जिवीतांत जायते दादले आयले पूण तुमच्या असले मनीस हांवें पळयले ना. तुमी सगळ्यां परस आगळे आनी वेगळे. तुमी म्हाका सहानुभूती आनी आपलेपण दाखयिल्लें पूण हांवच कर्मकट्टे ! ताचो स्वीकार करप म्हाका तांकलेंना. नाजाल्यार म्हजे जिणेची दुदंशा जाल्या ती जावंक पावची नासली.

म्हजे जिणेची जी परवड जाली ती हांवें म्हजे तांकी प्रमाण बरोवन काडल्या. ती लोकांमुखार येवची अशें म्हाका मनापासून दिसता. तुमचे भाशेंत तुमी ताका जायतें म्हणूं येता, कथा - कादंबरी - आत्मकथन. हांव मात ताका म्हजे जिणेची परवड अशेंच म्हणटां.

ही परवड जावपाक दादल्यांचोच दोश आसा अशें हांव म्हणना. खरें दोशी हांवच आसा. कारण कोण तरी दुर्बळ रावता म्हणून कोणतरी बळजबरी

करता. म्हजेय जिणेंत अशेंच घडलें.

म्हजी जीण लोकांमुखार येवपाक जाय. चड करून ती बायलां मुखार येवपाक जाय अशें म्हाका अंतस्कर्णपासून दिसता. कारण म्हजी जीण पळोवन दर एके बायलमनशेंत किव टून म्हणपाक जाय -

“ ना, हांव इतलें दुर्बळ रावचें ना, केन्नाच ना.”

अशें घडलें जाल्यार परवड जाल्ले म्हजे जिणेंचें लेगीत सार्थक जालें अशें जालेंना ?

म्हजे जिणेचो उध्वस्त जाल्लो हो पट बरोवन तुमचे मुखार दवरला. तो छापचो काय कोयरांत वडोवचो हें तुमचें तुमी थारायता. पूण तो बरयताना आनी बरोवन जाल्या उपरांत मनांक एके तरेची थाकाय लावली हें खरें.

सेगीत सात दीस म्हाका सुसेग लाबलो. निवांत असो वेळ. आयुश्यांत इतलो निवांत वेळ आनीक केन्नाच लाबलो ना. त्या निवांत वेळांत हें आत्मकथन उतरावन काडलें. तुमचेकडेन तें पोस्ठांतल्यान धाडपाची वेवस्था करतां.

परत एकदां सांगता, संवसारांत विश्वास दवरपा सारकीं जीं अवधींच मतशां म्हाका भेटलीं तातूंतले तुमी एक. देखुनूच ही सगळी परवड तुमचे मेरेन पावोवची अशें म्हाका दिसलें.

आनी मतिंत धरत. तुमच्या हातांत म्हजें हें आत्मकथन आसा, ताचें कितें करपाचें तें तुमी थारावंक शकतात पूण म्हजे कितें करप ते हांवें आदींच थारायलां.

— सपना निर्बळा

ता. क.

म्हजें नांव सपना. तुमकां खबर आसा. म्हजे आवयन दवरिल्लें नांव तें. त्या नांवाची कशी विदरणी जाल्या तें तुमी म्हज्या आत्मकथनांत वाचतले. निर्बळा हें नांव हांवें म्हाका दिलां. तें सार्थ करपाक हांव जिवीतभर वावुरलें.

— सपना

सगताचें पत्र वाचून संपादक न्हिन्नडटा. मेजावयल्या ग्लासांतलें उदक घटाघट घोट्टा आनी सपनाचें तें आत्मकथन वाचपाक लागतात.

जल्माक येतनाच हांव म्हज्यावांगडा पातकांची पुंजी घेवन आयिल्लें आसूंक जाय. हरशीं आवयभापायगेर जाल्लें एकलेंच चली. अपुरबायेन, लाडांनी वाडपाचें, पूण म्हज्या वांट्याक तें केन्नाच आयलें ना. आवयची धड वळख जावच्याआदींच ती म्हाका सोडून गेली. म्हाका तेन्ना कांयच कळनाशिल्लें. म्हाका

याद जाता. मेल्ल्या मड्याक पळोवन हांवें मानय आकांत केलो ना. आवयचें मडें घरांतल्यान भायर काडटा आसतना हांव भुरग्यांवांगडा मातयेंत खेळटालें. शेजारचे कमलकाकीन म्हळें, “काकूळट पोराची !” आनी म्हाका म्हयान काडून वेंगेंत घेतलें.

म्हजी पिराय तेन्ना स वर्सांची. निकतेंच शाळेंत वचूंक लागिल्लें हांव. कमलकाकीन दोळ्यांक पदर लायिल्लो पळोवन हांवें विचाल्लें.

“कमलकाकी, दोळ्याक कितें जालें ?”

आनी म्हजें पोराचें तें नेणारपण पळोवन तिका चडच रडूंक आयलें. तिणें म्हळें.

“बाय तुजी आई देवागेर गेली. केन्नाच येवंची ना आतां.” आनी त्या उतरांनीं म्हाका ल्हवूल्हवू सगळे परिस्थितीची जाणिव जावपाक लागली. घरांत इतलो बोवाळ कित्याक, हें म्हाका तेन्ना कळून आयलें.

देवागेर गेल्लीं मनशां परतीं येनात हें म्हाका खबर आशिल्लें. सदांच म्हाका आंगणात व्हरून काऊचिऊ दाखोवन भरोवपी आई... म्हयान घेवन काणयो सांगून थापटून न्हिदावपी आई... केंस वळावन रीबीन बांदपी आई... दोनय पोल्यांची पापी घेवपी आई... हाजे फुडें केन्नाच मेळची ना.

‘ही सगळीं कामां आतां म्हाकाच करपाक जाय’ ह्या विचारान तेन्नाचें स वर्सांचें हांव गिन्यानान एकदम जाणटें जालें.

‘आई आसतना लेगीत केन्नाच मोगान न उलोवपी बाबा आतां चड निबर जातलो’ हें येवजून म्हाका तेन्नाय हुंडको आयलो आनी हांव कमलकाकीक वेंग मारून हुंडक्यांनीं रडूंक लागलें. तिका म्हजो भावना कळ्ळ्यो आनी तिणें म्हाका अपुरबायेन सांसपिलें.

बापायचो अवतार येवजून हांवें कच्च करून आंग काडलें.

‘म्हजो बाबा सदांच आईचेर धेंगशे घालतालो, झगडटालो आनी ताका लागून ती मेली’ हें म्हाका तितले ल्हान पिरायेर लेगीत कळून आयिल्लें. आवय नासतना घरा वचपाक म्हाका भिरांत दिसूंक लागली. हांवें कमलकाकीक म्हळें,

“कमलकाकी, हांव आज हांगांच न्हीवूं गे ?”

“बाय सरना, तूं आजच कित्याक सदां लेगीत हांगां रावत्यार उपकरता, पूण तुजो तो बेबदो बापूय देवचाराभशेन येतलो.”

म्हज्या बापायक तिणें अशें म्हणिल्लें म्हाका मानवलें ना.

कमलकाकीगेर भुर्गीं नाशिल्लीं. ती म्हजी खूब अपुरबाय करताली, पूण तरी आसतना म्हाका ती परकी दिसताली आनी बापूय इतले धेंगशे घालून लेगीत ताची ओड कशी दिसताली. बापूय कसोय आसलो तरी तो आपलो. दुसऱ्यांनीं ताका बायट म्हणचें न्ही, ही भावना तेन्ना म्हज्या मनांत आशिल्ली आवयचोच

सभाव आयिल्लो म्हाका. म्हजे आवयन धोवाच्या सगळ्या वायट कर्मांचेर पांगरून ओडून अखेर आपलेच जिणेचो नाश करून घेतलो हें म्हाका मागीर कळलें. घोवाविशीं कोणेंय वायट उणे उतर म्हणिल्लें म्हजे आवयक खपनाशिल्लें. घोवाची बाजू घेवन ती झगडूंक वताली.

म्हाका कमलकाकीच्या त्या उतरांची तिडक आयली आनी हांवें म्हळें,

“हांव वतां तर कमलकाकी”

“आगो पापया, जेवन तरी चल”

“नाका म्हाका. कांयच नाका.”

इतलें म्हणून हांव धावूंक लागलें.

“पोर आवयच्याच सभावार गेलां.”

फाटल्यान तिणें म्हणिल्ल्या उतरांचो अर्थ म्हाका तेन्ना कळो ना.

आवय मेली त्या दिसा हांव घरांत एकलें पडलें. त्या दिसा हांवें कांयच खालें ना. हांव जेवलें ना. उपाशीं म्हज्या हाथुणार पडून रडूंक लागलें. बापायचो तर पत्तोच नाशिल्लो. आनी आयलो जाल्यारय तो म्हाका उलो मारचो नाशिल्लो, म्हाका वेंगेत घेवंचो नाशिल्लो, म्हजी पापी घेवंचो नाशिल्लो. ताजे ते धेंगशें आयकुंचेपरस न्हिदेचें संवंग घेतिल्लें वरें म्हणून हांवें आंगांर पांगरून ओडून घेतलें आनी दोळे गच्च धांपून धरले.

आवयचो हात फाटीर भोंवता आसतना म्हाका बापायच्या धेंगशांची मातय भिरांत दिसनाशिल्ली. पूण, आतां मात म्हजें आंग थरथरतालें. म्हाका न्हीद पडना जाली. ते रातीं हांव रडलें. खूब रडलें. आनी अखेर केन्नातरी न्हिदलें.

पूण म्हाका सूस्त न्हीद पडली ना. हांव मदींच जागें जालें आनी म्हाका कोणाच्यातरी कांकणांचो आवाज आयकूंक आयलो. हांवें बारीकसाण दिली. एक बायलमनीस ह्या घरांत उलयता हें म्हाका कळून आयलें. आनी तिका जापो दिवपी इतल्या गोड आवाजाचो दादलो कोण हाजें म्हाका अजाप जालें.

‘बाबाचो ताळो तर इतलो म्होवाळ ना. मागीर कोणाचो कांय ?’ हांव विचारांत पडलें. आज मेरेन हांवें बापायक धेंगशांबगर उलयिल्लो आयकूंक नाशिल्लें.

हांवें दोळे उकते केले. भोंवतणचो काळोख पळोवन म्हज्या काळजांत खपखपूंक लागलें. व्हडल्यान रडचें अशें म्हाका दिसलें आनी किळांच मारपाक म्हजे दोनय ओंठ मेकळे जाले. पूण अकस्मात बापायचो म्हाका धाक दिसलो आनी गळ्यांत आयिल्ली किळांच थंयच आडखळळी.

दोसभरी पोटांत कांयच नाशिल्ल्यान म्हाका चुरचुरीत भूक लागली. पूण घरसि तर कांयच नाशिल्लें. कमलकाकीन जेवन वच म्हणिल्लें पूण तिचें आयकनीसतना धांवलें म्हणून म्हाका आंतां धिकासांव जालें. म्हाकें थारायलें, 'फाल्यां सकाळीं वचून कमलकाकीक 'सॉरी' म्हणप.'

हांव उठून बसिलें. शेजारचे कुडींतलीं उतरां म्हज्या कानार पडटालीं. म्हाका एकदम नेटसो आयलो. एकाच धपक्यान हेंव उठून उबें जालें, वण्टीक तेंकून आशिल्ल्या मेजाचेर तामरेत दवरली आनी मात्तया आवाज करीतासतना हांव मेजाचेर चडून तामरेतीर उबें रावलें.

हांवें कुडींत नदर माल्ली आनी हांवें जें कितें पळयलें ताजो म्हाका ल्हान पिरायेर अर्थ लागलो ना. कुडींत दिवो पेंट्टालो, खादीर म्हजो बापूय न्हिदिल्लो आनी ताचे कुर्शीक न्हिदिल्लें तें शेंवतू !

मागीलदारान चुट्यांचे खोंपींत रावपी तें काळचाकुट्ट कातीचें शेंवतू म्हाका केन्नाच आवडनाशिल्लें आनी तेच शेंवतूक बापाय म्हज्या पळोवन म्हाका तिडक आयली.

म्हज्यान आनीक पळोवंक नजो जालें. हांव सकयल देंवलें आनी हांथुणार पडून येवजूंक लागलें. पूण स वर्सांचें हांव येवजून येवजून कितलें येवजितलें ! अखरी रात म्हाका न्हीद पडली ना. तामरेतीर उबें रावन हांवें जें कितें पळयलें तें म्हज्या दोळ्यां मुखारयल्यान कशेंच बचना जालें हांवें थारायलें -

'फाल्यां शाळेंत स्मीताक विचारप, एखादो दादलो परकी बायलेंक वेंग कित्याक मारता ?'

स्मीता म्हजी लागींची इश्टीण. पिरायेन मातशें जाणटें आनी ताका बऱ्योचशो गजाली कळटाल्यो.

फांतोडेर म्हाका न्हीद लागली. जेन्ना जागें जालें तेन्ना मागीलदराचें दार कर्कर जाल्लें म्हाका कळलें.

"शेत, शेंवतू गेलो आसूंक जाय"

हांव उठून उबें रावलें. हांथूण कवळून दवरलें.

आवय मरतसावन एक उतर उलोवंक नाशिल्ल्या बापायन म्हाका उलो केलो,

"सपना SS"

हांव ताचे म्हज्यान गेलें. रातभर शेंवतूक वेंगेंत घेवन पडिल्ल्या त्या दोदल्याक आवय नागिल्ल्या पोराची मातय अपुरबाय दिसली ना. ताणे म्हाका फर्मायलें.

“रांदनीक हावें उजो घाला. तोंड धू, च्या कर आनी पोदेरागेर वचून उणे घेवन यो. आवय ना तुजी. सगळीं कामां तुकाच करपाक जाय. मागीर शाल्लें चल. आवय मेल्या म्हणून शाळा चुकोवपाची गरज ना.”

हांवें तोंड धांपून ताचें एकेक उतर आयकलें. जी गजाल अपुरबायेन समजावंक येनाली ती गजाल अशा तुटक्या उतरांनी सांगपाची गरज नाशिल्ली. हांव बांयचेर गेलें. कळसुलीभरून उदक काडलें. आनी मान्याच्या पाऱ्यार बसून तोंड धुवंक लागलें. दांत घांसपाक सदांच हटपणा करपी हांवें त्या दिसा मोन्यानी दांत घांसले आनी तोंड धुवन हांव रांदनी म्हऱ्यान कामाक लागलें.

आयदनांत उदक घालून च्याक वडयलें. कितलोतरी वेळ आयदन त्या तीन फातरांचेर धरच ना जालें. म्हज्या हातार ऊब आयली, पूण हांवें सोसलें. तीनूय फातरांचेर हांवें नळ्यांचे कुडके लायले आनी च्याचें आयदन घट्ट दवल्लें. आवय करता तीं कामां हांवें तशीं बारीकसाणेन पळयिल्लीं आनी हाका लागून हांव तितलेंशें काचाबूल जालें ना.

हांवें च्या केली आनी बापायन दिल्ले आठ आणे घेवन पोदेरागेर गेलें. पोदेराचे बायलेन विचारलें –

“माय भायर पडली न्ह तुमेली ? कितें जालें तिका ?” भायर पडली म्हळ्यार कितें हें कितलोतरी वेळ म्हाका कळलेंच ना. हांव ओगळीं अुबें रावलें. इतल्यान पोदेरान म्हळें.

“तेका कित्याक विचात्ता ? आटेक येयलो तिका.” आटेक हें आनीक एक उतर म्हाका अनवळखी आशिल्लें. सांरी, थें क्यू, केट, मेट, रेट इतलींच इंग्लेज उतरां म्हाका खबर आशिल्लीं. आटेक म्हळ्यार कितें हें कमलकाकीक विचारपाचें हांवें थारायलें.

‘कमलकाकी इंग्लेज बरी उलयता’ म्हणून हांव उणे घेवन धांवत मागिलदरच्यान कमलकाकी म्हऱ्यान गेलें.

“कमलकाकी आटेक म्हळ्यार कितें मे ?”

“आटेक ? कितें आटेक ?” ती अजापान पळोवंक लागली.

“आटेक मे ! आटेक ! !”

“आगो पूण जालें तरी कितें ?”

“पोदेरान म्हळें तिका आटेक आयलो आनी ती भायर पडली” आनी तिचे तकलेंत उजवाड पडलो. तिणे म्हळें,

“आटेक न्ही, अँटेक. अँटेक म्हळ्यार काळजाचें दुयेंस. तें जातकीर मनीस मरता.”

“आं, आं, कळलें.”

अशें म्हणून हांव धांवट घरा आयलें. कोपांत च्या घाली आनी च्याचें,

कोप बापायम्ह यान व्हरून दवल्लें. म्हयान दोन उणे दवल्ले आनी भितर येवन हांव खावंक वसलें. म्हज्या पोटाक खूब भूक लागिल्ली. हांवें कोपांत च्या घेतली आनी च्यांत उणो फुगोवन हांवें एकाफाटल्यान एक तीन उणे खाले. पोटाक आकाय मेळटकीर म्हाका बरें SS दिसलें.

खांदाक वोटवो लावन हांव भायर सरलें खरें पूण शाळेंत वचपाक धीर जालो ना. वर्गांतल्यो म्हज्यो इश्टीणी म्हजीं फकाणां मारतल्यो आशिल्ल्यो. म्हज्या बावयच्या मरणाची खबर जाणा जाल्ल्यो इश्टीणी म्हाका बोट दाखोवन दुसऱ्यांक सांगतल्यो आशिल्ल्यो. आनी सगळीं जाणां मागीर म्हाका विचारतलीं आशिल्लीं. ते परस दोन दीस शाळेंतच वचचें न्ही अशें हांवें थारायलें. पूण, वराय बसपाची माणसुकी नाशिल्ली. बापायन म्हाका शाळेंत वच म्हणून सांगिल्लें. म्हजो घुस्पागोंदळ जालो. म्हाका कितें करचें तेंच कळ्ळेंना इतल्यान म्हाका स्मीता दिश्टी पडलें. म्हाका मातसो धीर आयलो. हांवें म्हळें,

“स्मीता हांव शाळेंत येना.”

“येना ? कित्याक ?”

“कशें येवूं ? आई - - - ?”

“मागीर वोटवो घेवन कित्याक भायर सरलां तर ?”

“बावा उलयता.”

“सपना, तुवें बारा दीस तरी भायर सरपाचें न्ही. आपलो मनीस मेल्यार बारा दीस मुदक पाळटान.” स्मीताक असल्यो गजाली खबर आशिल्ल्यो. हांवें विचाल्लें.

“खरेंच स्मीता ? तशें जाल्यार हांव बारा दीस शाळेंत येना. असोच वोटवो घेवन भायर सरतां आनी त्या तळचादेगेर बसतां. तूं शाळा सुटकीर थंय यो.”

“बरें.”

“तक्की यो आं S पळय. तुजी वाट पळयतां.”

“खरेंच तर येतां. सोपूद घेवं ? दोन दोळयांच्यान तर येतां.”

स्मीतान आपलो सदचो सोपूद घेतलो आनी हांव ताका थंयच सोडून गेलें. तळचादेगेर आशिल्ल्या आंब्यांच्या झाडापोंदां हांव वसलें. हाजे आदीं हांव जायते खेपो थंय गेल्लें. पूण एकलें न्ही, वांगडा स्मीता आसतालें. थंय बसून आमी अभ्यास करतालीं. पाडे म्हण्टालीं, कविता पाठ करतालीं. पूण आज मात म्हाका एकलेंच बसचें पडलें. ल्हान फातर घेवन हांव तळचांतल्या उदकांत मोखून ती मजा पळोवंक लागलें. वा बारा फातर वडयनकीर म्हाका उबगण आयली.

आवयचे यादीन म्हाका रडूंक आयलें आनी हांव चितेस्त जालें.

‘वाबा नाशिल्लो जाल्यार कमलकाकीगेर तरी रावूं येतालें. पूण तेंय बी ना’
चिततां चिततां म्हाका न्हीद आयली. बोटव्याचेर तकली दवरून हांव थंयच न्हिदलें.

शाळा सुटकीर स्मीता आयलें आनी ताणे म्हाका हालोवन जागें केलें. बरोच वेळ आमी दोगांय ओगगी बसलीं. इतल्यान म्हज्या हातार कितेंतरी पडलें. म्हाका वीट दिसली आनी हांवें वयर पळयलें.

झाडाचे खांदयेर दोन कावळे बशिल्ले. हांवें स्मीताक म्हळें,

“स्मीता, वयर पळय दोन कावळे बसल्यात.”

“एक कावळो आनी एक कावळीग ती.”

“छट्, तशें म्हणून आसता?”

“आसूंक कितें जालां?”

“तीं कितें करतात तर थंय?”

“तीं मगो मोग करतात.”

“खरेंच ? मोग म्हळ्यार कितें गो ?”

“मोग म्हळ्यार दादलो आनी बायल एकठांय घेतकीर पळय कितें करतात ताका मोग म्हण्टात. पूण मोग करतल्यांक पळयनात. पातक लागता.”

“मोग करतकीर कितें जाता ?”

“मागीर बायल गुरवार जाता.”

“म्हण्टकीर शेंवतू गुरवार जातलें ?”

म्हज्या तोंडांतल्यान सहज आयलें

“कोण शेंवतू ?”

“हें ऽ कोण न्ही गो. गुरवार जातकीर मागीर भुरगें जाता न्ही ?”

म्हज्या दोळ्यांमुखार रातीचें सगळें चित्र उबें जालें. म्हाका दिसलें. स्मीताक सगळें सागून वडोवचें, पूण बापायची बदनामी जातली म्हणून म्हाका भिरांत दिसली. आनी हांव ओगगी रावलें.

हांव घरा आयलें. बापायन रांदून दवरिल्लें. तितलेंच म्हाका मातशें सू ऽ ऽ दिसलें. हांवें कुडींत पळयलें, शेंवतू बी ना मू ? म्हाका बेठोच दुबाव पडलो. पूण बापूय एकलोच आशिल्लो.

म्हज्यांतल्या मेजार एक बाटली आशिल्ली आनी बाटलेंत आशिल्लें तें, तो कोपांत घालून पितालो.

बाबा कसले वखद पिता काय ? दुयेंत बी ना मू ?' हांवें म्हवूच वाटलेवयलीं अक्षरां वाचलीं. परतून परतून वाचलीं

हांव आयिल्ल्याचो आवाज आयकून बापायन उलो केलो

“ सपना ५५ ”

हांव ताजे म्हन्यान गेलें.

“ आयच्या दिसा हांवें रांदलां. ती शेजान्न आफयतली तुका. तिगेर वचूं नाका. भिकेक गेल्ल्याभशेन. रांड खंयची कडली ! ”

हांवें मोन्यानी आयकलें. परतें ब्र काडलें ना. म्हजो बापूय कमलकाकीचेर कोंत्र हें म्हाका आदींपासून खबर आशिल्लें. हाका लागून हांव बापायहुजीर केन्नाच तिजेसरीं वचनाशिल्लें, पूण बापायन तिका अशीं उतरां उलयिल्लीं म्हाका आवडलीं नात. ताणे तिका ‘ रांड ’ हें वायट उतर म्हळें हें म्हाका कळ्ळें. त्या उतराचो अर्थ कळ्ळो ना तरी आसतना ती एक गाळ आसूंक जाय हें समजूपाइतलें म्हाका गिन्यान आशिल्लें.

“ बाबा तू जेवीना ? ” हांवें भियेत भियेत विचाल्लें.

“ म्हज्या जेवणाचो तुका हुस्को नाका. सदांच तुवें जेवन म्हजें जेवन म्हाका धांपून दवरपाचें. हांव जाय तेन्ना जेवतलों. आनी फाल्यांच्यान रांदूंक शीक हांव सकाळचों वतलों तो रातचो येतलों. ”

हांव एकलेंच जेवलें आनी बुडींत येवन अभ्यासाचें पुस्तक घेवन वाचीत बसलें.

रात जाता म्हळ्यार म्हाका भिरांत दिसूंक लागली. दुसऱ्यांतल्या घरांत येवन मोग करतल्या त्या शेंवतूचो म्हाका राग आयलो.

‘ असल्या वायट लोकांक देव कित्याक आपल्यासरीं व्हरना कांय ? आईक व्हरचेपरस त्या दुश्ट शेंवतूक व्हरपाचें. देव तरी इतलो बेमान कसो ? आई ताजी कितली पूजा करताली ? माळ घेवन जप करताली ? असल्या देवाक हांव निःखालस पांया पडपी न्ही ’ हांव येवजितालें.

पूण असलीं वायट मनशां देवाक तरी कित्याक जाय ? तोयबी बरींच मनशां सोदता. आनी हांव बरें न्ही ? देव म्हाका कित्याक व्हरना ? ह्या देवाक कांयच कळना.

म्हजें भुरगें मन खूब खूब येवजितालें.

त्या दिसा हांव कमलकाकीगेर गेलें ना. तिका राग येतलो म्हण हांव जाणा आसलें. पूण म्हजोय नाईलाज आशिल्लो. हांव न्हिदलें. एकलेंच ! सुस्त न्हिदपाचो यत्न केलो. पूण शेंवतू येतलें ह्या हुस्क्यान म्हाका न्हीद पडली ना. बापायचे कुडीन दिवो पेटत आशिल्लो.

दाराचो आवाज करीनास्तना शेंवतू आयलें आनी घडंयच करून सगळें

आंग खाटीर धुकळून दिल्ल्याचो आवाज म्हाका आयकूंक आयलो. आवाजासरशीं हांवें कच्च करून आंग काडलें.

उठून तामरेतीचेर उबें रावन कालवेवरो पळोवपाची म्हाका उमळशीक लागली ना. स्मीतान म्हाका काल शिटकायिल्लें -

“ मोग करतास्तना दुसऱ्यांनी पळोवंक जायना - पातक लागता.”

आनी म्हाका दि मलें,

स्मीताक अशो सगल्यो गजाली कशो कळटात ? आनी म्हाका कांयच कळना. स्मीता सगळें SS जाणा.

शेंवतू सकाळचें केन्ना गेलें तें म्हाका कळलेंच ना. फांतोडेर म्हाका न्हीद लागली. उठून पळयल्यार बाबा कामाक वचपाक भायर सल्ला. हांव काचाबल जावन बेगीबेगीन उठलें आनी ताका च्या करून दिली. च्या पियेवन तो गेलो. हांव घरांत एकलेंच उल्लें.

शाळेंत वचनास्तना आदल्यादिसावरी तळचादेगेर वचून बसलें.

आज मात लेगीत वयर पळोवप ना ... हांवें थारायलें.

पूण झाडापोंदां बशिल्लेकडेन अकस्मात म्हजे होंटयेंत कावळ्याचीं पिमुडिल्लीं पांखां पडलीं आनी चुकून हांवें वयर पळयलें. काल मोग करतालीं तीं कावळो आनी कावळीण एकामेकाक बुडोतालीं.

एक दीस मोग एक दीस झगडी ! बाबा आनी शेंवतू मोग करतात आनी एक दीस तींय झगडटलीं - अशींच कावळ्यांभशेन एकामेकांक पिमुडटलीं ?

म्हज्यान येवजूंक नजो जालें. हांव स्मीताची वाट पळयत बसलें.

स्मीता येतकीर हांवें ताका म्हळें, “ स्मीता, हांव फाल्यांच्यान शाळेंत येता गो, म्हाका वाज येता.”

“ यो गो. म्हाका खबर आशिल्लें तें तुकां हावें सांगिल्लें, बारा दीस जाले ना म्हणून कांय जायना. यो तूं.”

हांवें बोटव्यांतलो कागदाचो कुडको काडलो आनी स्मीताच्या दोळ्यांमुखार धरून विचाल्लें -

“ स्मीता हें कितें गो ? ”

“ ब्रेंडी बी. आर. ए. एन्. डी. वाय्.”

“ ब्रेंडी म्हळ्यार कितें ? ”

“ शी SS. ब्रेंडी म्हळ्यार सोरो.”

“ सोरो ? ” हांवें दोळे मोट्टे करून विचाल्लें.

“ सोरो पियेतकीर बेबदो जाता न्ही ? ”

आनी म्हजो बापूय बेबदो - सोरो पियेता - दुसऱ्या बायलांचेर मोग करता हें म्हाका कळून आयलें. असल्या बापायसरीं आतां म्हाका दीस काडचे पडटले हें येवजून हांव दुखेस्त जालें, पूण ह्या दोन दिसांनी म्हाका बरीच समजावणी आयिल्ली. म्हाजी भिरांतूय गेल्ली. हांव निबर जाल्लें. बापायचे थेंगशे सोसपाचें म्हाका बळगें आयिल्लें. आपलीं सगळीं दुखां आपणेच सोसपाक जाय हें म्हाका कळून आयिल्लें.

तेन्ना हाका दिस दें, स्मीतापरस हांव कितलें तरी जाणटें जाळां.

२.

विस्तीद घालपी हांव साय - ब्लावज घालपाक लागलें. हांव शाळेंत येतालें. एकलेंच बसतालें. वेगळेंच. एकमुळें कशें ! इश्टीणीवांगडां गजाली करीनासलें. मदले सुटयेंत भायर वचनासलें. खेळांनी भाग घेनासलें. हाका लागून भुरगीं म्हाका पिशें म्हण्टालीं, पूण म्हज्या बापायच्यो वायट गजाली दुसऱ्यांकडल्यान कानार पडटल्यो म्हणूनच हांव तशें जाल्लें. हांव मोने जाल्लें. तोंड आसून मोने.

एक दीस एका भुरग्यान म्हाका बरेंच तिडायलें आनी तेन्नासान हांव खूब दुखेस्त जालें.

लेक्चर हॉलांत सगळीं भुरगीं एकठांय जाल्लीं. म्हज्या मुखावयल्या बांकार दोगजाण भुरगे बशिल्ले ते उलयताले. एकलो दुसऱ्याक सांगतालो,

“सपनाक शिकप कित्याक जाय रे ? ताणे बापायक आदार दिवंचो.”

ताणे खंयच्या हेतून म्हळां तें म्हाका कळलें तरी आसतना हांवें कानार केंस काडले. दुसऱ्यान ताका परतें विचाल्लें,

“कसो रे ?”

“कसो म्हळ्यार - धंदो करून !”

“धंदो ? कसलो ?”

“इडियट. मॅट्रीकेक पावलो तरी बायलो कसलो धंदो करतात तें खबर ना तुका ? शेण खा रे वचून.”

“सपनाचे बाबतींत तशें उलोवं नाका रे तूं.”

“कित्याक रे बाबा इतलो पुळको ? एऽऽ लायन मारतलो जाल्यार

सांभाळून आं. तुजी आवय सून म्हण घरांत घेवंची ना."

"तशें न्ही रे. पूण तें सामकें सादें मरे !"

"भायल्यान सादीं दिसतात तीं मनशां भितल्ल्यान तशींच आसतात. वाकी सपनाक रूप बरें SS आसा आं S. आनी चार वर्सांनी तूं ताजें फिगर पळोवशी तर भुल्लसतलो. म्हाका संद मेळचार हांव वगडावपी न्ही."

हांव इतलो वेळ ओगती रावन आयकतालें. म्हज्यान आनीक आयकूंक नजो जालें.

हांवें तिडकून म्हळळें,

"निल्लंज, यो म्हजेसरीं. जोत्याव्हांणानीं तोंड फोडटां तुजें."

"निल्लंज कोण तें तूज्या बापायय वचून विचार गो. धा बांयचें उदक चाखूनय अधाशी आशिल्लो बापूय तुजो."

बेबदचालें चली म्हणून जायते लोक म्हाका फाटल्यान बोटां दाखयताले, पूण तोंडांर उलोवपी असो मेळूंक नासलो. त्या उतरांनी हांव काचाबूल जालें. ताका जाप कितें दिवंची तेंच म्हाका कळलें ना.

म्हज्या काळजाक ताणे घाय केल्लो. ताजीं उतरां जरी कितलींय खर आसलीं तरी ती खरीं आशिल्लीं. पूण आवयविशीं मात म्हाका पुराय अभिमान आशिल्लो.

'म्हजे आईत एकाच दादल्याक आपलो घोव मानरो' हें हांव हड्डें घोडावन लेगीत सांगूंक शकतालें. अशें आसलें तरी भोंवतणचे लोक म्हाका त्या बायट मनशालेंच चत्री म्हणून वळखताले. अमके आवयगेर जाल्लें म्हणून वळखनासले

म्हाका केन्नाय दिसतालें, हांवें खूब शिकचें, नांव मेळोवंचें आनी सपना म्हळचार कोण हें सगळ्या समाजाक दाखोवन दिवंचें. पूण घराकडल्या हळशिकावण्या वातावरणाक लागून म्हजें चित्त अभ्यासाचेर मातय थिरना जालें. इतले मजगतीं म्हाका बरें करपी कमलकाकी लेगीत म्हाका सासणाची अंतरली.

हांव सामकेंच एकलें जालें.

कितलेय बरेभशेन रावपाचे हांवें यत्न केले तरी ह्या समाजांत म्हाका नितळपणान रावूंक मेळचें ना, हाची म्हाका जाणवीक आयली.

म्हज्या दुबळेपणाचो दादले फायदो घेतल्याबगर रावंचे नात, हेंय हांव जाणा आशिल्लें, आनी हाका लागून हांव जाता तितलें दादल्यां पासून पयसर. वपाचो यत्न करतालें. दादल्यांची नदर पळयल्यारच म्हाका भिरांत दिसताली.

सगळ्या दादल्यांक बायल म्हळचार एक खेळण्यांतली वस्त दिसता आसूंक जाय !

हो म्हजो समज दिसानदीस वाडीक लागतालो. म्हजो बापूय जेतेरेन

बायलांचे कुडीकडेन खेळटा तें येवजून म्हज्या आंगार कांटो येतालो.

म्हज्या बापायक दर रातीं एकेक नवीन बायल लागताली. जोडिल्ली सगळी जोड तो ह्याच व्यसनांनी घालयतालो. येवपी बायलेक तो नोटींच्यो नोटी दितालो.

दर रातीं नवीन बायल, पूण खेळ मात तोच ! रूप वेगळें पूण सगळ्यांचे कुडीची एकूच मांडणी ! दिसपटीं एकेक कूड सांसपुप क ताका कसली धादोसकाय भोगताली कोणाक खबर ! एक दीस शेंवतू, एक दीस मोगरू, एक दीस इदालीन आनी एक दीस आनी कोण !

वाड्यावयल्या सगळ्या लोकांक ही गजाल खबर आशिल्ली. म्हाका लज दिसताली. दुसऱ्यांक तोंड दाखोवपाक हांव कांचवेतालें.

म्हजो बाबा बायलांचे कुडीकडेन जे तरेन लाग करता तशेच लाग म्हजेय कुडीकडेन एखादो दादलो करतलो,

ह्या विचारान तेन्ना म्हजें आंग शिरशिरून येतालें,

‘पूण कितेंय जालें तरी खंयच्याच दादल्याक ही कूड दिवप ना’

हांवे मनात निश्चेव केलो.

मोग ना, लग्न ना. दादल्यांच्या म्हन्यान वचप ना. हांवें थारायलें. हाका लागून हांव रूक्ष, सामकेंच एकमुळें जावन पडिल्लें. स्मीताची लेगीत इश्टागत हांवें केन्नाच तोडून वडयिल्ली. म्हाका कोणूच म्हळ्यार कोणूच नाका आशिल्लो

□ □

३.

आवयचें रूप आनी बापायची गोरसाण घेवन जल्माक आयिल्लें हांव दिसान्दीस घसघशीत वाडटालें. सोळा वर्सां लेगीत धड जावंक नाशिल्लें हांव मेट्टीकेक पावतासर तरणी बायल कशें जालें. सगळ्यांतलो नदरो म्हज्या आंगलोटार पडूंक लागल्यो.

म्हजे गोरे हात आपल्या हातांत घेवपाक सगळेजाण आशेताले. कोण बळयां म्हाका घश्टतालो ! हांवे बांकाचेर तकली मातशी फुडें काडली जाल्यार ब्लावजाभितल्ल्यान म्हज्या हड्ड्याचेर नदर मारपाची संद कोणूच चुकयनासलो. ज्या गजालींची म्हाका तिडक येताली त्योच गजाली म्हज्या वांट्याक आयिल्ल्यो. म्हाक दिसतालें.

‘साय - ब्लावजाभितल्लो म्हज्या कुडीचो तीन ते साडे - तीन फुटांचो भाग, ज्या भागांत कसले अवयव आसतात हें दर एकलो जाणा, पूण ते पळोवपाक जे कोण लेमड्यांभशेन लाळ घोंटात तांचेमुखार भर वर्गात हावें कपडे काडून उबें रावचें आनी म्हणचें, अशे लिपून पळोवं नाकात. सरळ पळयात आनी धादोस जायात !’

पूण प्रत्यक्षान हांवे तशें केलें ना. तरी आसतना खूबच बायजणपणा करपी महेशाक मात हांवे एक दीस सांगलें,

“ म्हज्या आंगांतलो खंयचो भाग तुका पळोवपाक जाय ? ”

म्हजीं हीं उतरां आयकून तो गोंदळ्ळो आनी काचावूल जावन कांयच उलोवंक शकलो ना.

ताजेउप्रांत म्हजे वाटेक तो केन्नाच गेलो ना.

शाळेंतले भुरगेच न्ही तर शिकोवपी सर लेगीत तसलेच वृत्तीचे आशिल्ले. गणित सोडोवपाक मुद्दम म्हाकाच फळचाकडेन धाडून म्हज्या हातांत खडू दितास्तना गणिताचो सर म्हज्या हाताक हात लायतालो. म्हज्या म्हन्यान उबो रावून आपलें हड्डें म्हज्या खांद्याक तेंकयतालो. निबंद जरी तितलो बरो जालो ना तरी भाशेचो सर म्हजी तोखणाय करून म्हजें अभिनंदन करतालो आनी म्हजो हात हातांत घेवन कितलोतरी वेळ दामतालो. म्हाका हें नाका आशिल्लें, पूण सरांक हांव कितें सांगतलें.

एक दीस विज्ञानाच्या सरान म्हाका सांगलें,

“ सपना, आज सांजेचें इस्कोलांत यो: स्पेशल वर्ग दवरला.”

“ आनी कोण येतलीं ?”

“ चार - पांच जाणांक आफयलां हावें.”

हांव सांजेचें गेलें. इस्कोलांत कोण नाशिल्लो. लेबोरेटरींत विज्ञानाचो सर एकलोच बशिल्लो. म्हाका पळोवन हांसचो आनी ताणे उठून म्हळें,

“ यो सपना, तुजेखातीर कितलो वेगीन आयलां पळय हांव !”

हांव भितर सल्लें. हांवें विचाल्लें,

“ बाकीचीं कोण आयलीं नात ?”

“ तीं येतलीं. पूण तूं यो, बस.”

हांव बचून बांकार बसलें.

‘ म्हाका सांजेचें आफोवपांत कितेंतरी वेगळो हेत आसूंक जाय !’

म्हज्या मनांत पाल चुक चुकली. पूण आतां ताजो नाईलाज आशिल्लो. हांव तोंड धांपून ओगती बसलें.

सरान लेबोरेटरीचें दार धांपलें आनी तो म्हज्या म्हन्यान येवन बसलो. ल्हानपणान तामरेबोर उबें रावतना, बाबा शेंवतूवांगडा कितें कितें करतालो हें हांवें पळयिल्लें.

‘ शेंवतू आनी बाबा ; हांव आनी सर . . .’ हांवें कच्च करून आंग काडलें.

इतलो वेळ म्हाका एकसारको पळयत राविल्लो सर म्हाका सामको तेंकलो आनी ताणे म्हळें,

“ भिलें तूं ? कित्याक ? हांव तुका कांय करचों ना.” अशें म्हणून ताण म्हज्या खांद्यार हान वडयलो.

खांद्यार आशिल्लो हात ल्हवू ल्हवू ब्लावजाभितल्यान हड्ड्याकडेन पावलो. ताणे म्हाका घट्ट आपलें वेगेत घेतलें. म्हज्या आंगांतली सगळी शक्त गळून पडिल्ली. ताका विरोध करपाक जमलेंच ना.

“सपना तुका वेंगेत घेवपाची म्हाका सामकी उमळशीक आशिल्ली. तुका पळयल्यार कोणाकय अशेंच दिसूंक फावो.”

थोडो वेळ रावून ताणे फुडें म्हळें,

“आज तुवें म्हजी इत्सा पुराय केली. हांव खोशी आसां तुजेर. सपना तुका कितें जाय तें माग. हांव दितां तुका, पूण ही गजाल मात कोणाक सांगूं नाका.”

ताणे बोल्सांत हात घालो. घडिल्ल्या प्रसंगान हांव काचाबूल जाल्लें. म्हजे हातपांय कडकडटाले. म्हाका दिसलें,

‘आज हांव भश्टलें’

रडत रडत हांवें सराक सांगलें,

“सर, प्लीज म्हाका कांयच नाका. ह्या रुमांतल्यान म्हाका भायर सोडात.”

“सपना भियेवं नाका. तुका हांवें कांयच करूं ना. ही गजाल आमचे दोगांभितर उरतली. हेर कोणाकच कळची ना. इतलेंच न्ही, तर तुजी इत्सा आसल्यार हांव तुजेकडेन लग्नय जावंक सोदतां. सांग सपना, जावंशी तूं लग्न म्हजेकडेन ?”

हांवें तकली हालोवन ‘ना’ म्हळें. आदींच म्हाका दादल्यांचो राग येतालो आनी कुडीचे आंशेन लग्न जावंक सोदपी ह्या सराचो तर म्हाका दोळे फोडून राग आयलो. हांवें म्हळें, ‘ना, हांव लग्नच जावचें ना.’

आनी द्वार उगडून हांव धांवत घरांत आयलें. घरा येवन पांच मिनटां बसलें तरी म्हजें काळीज धडधडटालें. म्हज्याच काळजाचो खपखप म्हाका आयकूंक येतालो. आंगांवयली ल्हंवेन ल्हंव उबी जाल्ली. तकलेर एक फातोर दवरील्ले भशेन तकली जड जाल्ली.

म्हज्यान कशेंच सोसूंक नजो जालें. आज विज्ञानाच्या सराचीं ही कर्तूबां. हें इतल्यारच उरचें ना. म्हजें आंग शिरशिरलें.

‘म्हाकाच इतलें सोबीत रूप कशें आयलां कांय ? बाकीच्यो चलयो रूपाखातीर सामवयो आशेतात !’

हांवें उठून हारशांत पळयलें. हांव खऱ्यांनीच सुंदर आसा ? माथेंभर लांब केंस ! म्हज्याच केंसांची म्हाका नसाय जाली. कातर घेवन केस भरभरीत कापून वडोवंचे अशें दिसलें.

चलयांचे दोळे घारे चडशे आसनात. पूण म्हजे दोळे मात घारे आशिल्ले. म्हजे आवयचे दोळे अशेच आशिल्ले खंय ! कमलकाकीन सांगिल्ले म्हाका.

दोळ्यांवयल्यो भोंवयो मुद्दम-मांडिल्लेभशेन दिसताल्यो. दोनय दोळ्यांवयर बारीकशी काळी ओळ कशी आशिल्ली. म्हज्यो इश्टीणी सप्तकांतल्यान एक खेप

तरी आपल्यो मोंवयो कौरांयताल्यो पूण हांवें तशें केन्नाच केलें ना.

हांवें म्हजे कुडीचे लाड, तोखणायो केन्नाच केल्यो ना. तरी लेगीत हांव सुंदर कशें!

ओंठांक तांबडें लायनास्तनाच ही तांवसाण कशी? म्हाजी खाडकी, पोले मान, उंचाय, मोटसाण सगळ्याची म्हाका नसाय जाली.

विद्रूप आशिल्लें जाल्यार म्हाका कोण पळोवंचो नाशिल्लो !

म्हजेच रूप म्हाक शाप कमो दिसलो.

हांवें येवजिलें,

हांवेंच म्हज्या रूपाक विद्रूप करून वडयल्यार कशें ?

काळें काजळ ओंठांक लावन, केंस कांपून लांडे करून पूण...

ना, तशें केल्यार लोक म्हाका पिशें म्हणून फातर मारपाकय फाटीं रावचे नात.

ह्या समाजांत कशें वागचें तेंच म्हाका कळनाशिल्लें.

४.

लग्न जावपाची म्हाका इत्साच नाशिल्ली आनी लग्न जालेंय जाल्यार लग्नाउप्रांत संवसारांत सुख मेळत म्हणपाची आस्त दिसनासली.

म्हजे आवयची हीच गत जाल्ली.

म्हजो बापूय कुडीचे आशेन लग्न जालो ना. तर दुडवांचे आशेन जाल्लो. पन्नास हजारोंची चेक घेवन सादेभोळे बायलेकडेन लग्न जावपी म्हजो बापूय ! एक दीस हें जोडपें बरेभशेन उलयलें ना.

बायल मेल्ल्या दिसा शेंबतूक वेंगेंत घेवन पडपी काळीज नाशिल्लो घोव ! असलो म्हजो बापूय.

ना, हांव लग्न जावचें ना

हांवें म्हजे म्हाकाच सांगलें.

‘कितलोय बरो भुरगो आसलो तरी तो म्हजेकडेन बरेभशेन संवसार करूंक शकचो ना. भोंवतणचे लोक ताका चिथायतले.’

तरी आसतना म्हाका बेडोच म्हज्या लग्नाचो सुवाळो येवजलो.

... तांबडो शालू, शालवाक जरीची देग, आंगांर बुटे, हातांत कांकणां पाटली, तोडे, नाकाक नथ, कानांत वज्रांच्यो वेडी, केंसांचो आंबाडो, आंबाड्याचेर फांती. लांबचेलांब माटोव, माटवांत बँड, भटान धरील्लो अंतरपाट, दोनय कुशींनी दोन अधाशी जीव, दोगांयच्या हातांत हार, मंगळाळकां, फोगोटयो ...

अंतरपाट कुशीन सरलो. दोगांयच्या गळ्यांत हार पडले. फोटोग्राफरान फोटो माल्लो. लग्न जालें.

लग्नाची पयली रात ! दादल्याचो पयलो हात आंगांर भोंवतास्तना

लजेवन तांबडीगुंज जावपी हांव व्हंकल !

‘ ना ना म्हका ही तांबसाण उरची ना. म्हज्या आंगांक आदींच परकी दादल्याचो हात लागिल्लो आसा. हांव भश्टलां.’

आनी हांव रडूंक लागलें. हाव मुसमुसून रडलें. पयले रातीं कुडींत भितर सरतनाच एखाद्र्या घोवाचें म्होवाळ रूप दिसपाचेजाग्यार म्हाका म्हजे कुडीचेर अधाशाभशेन उडकी घेवपी राक्षसच दिश्टी पडलो.

आनी हांव काचाबुल जालें. तो म्हाका विचारूंक लागलो,

“ तुज्या बापायन जायत्या बायलाकडेन खेळ केल्ले. तूं ताणेल्या खंयच्या बायलेचें चली गो ? कायदयान लग्न जाल्ले कांय ... ? ”

“ ना, खऱ्यांनीच म्हजी आई लग्न जाल्ली. भटांमुखार, अंतरपाट धरून ! तेच आवयगेर हांव जल्माक आयिल्लें ... ”

आनी इतलो वेळ तंदरीन आशिल्लें हांव अकस्मात जागें जालें. लग्न ... संवसार ... ज्यो गजाली घडपाच्यो नासल्यो त्यो येवजून कांयच फायदो नाशिल्लो. थंयच म्हजे विचार चड चड घुंवताले.

कानांर बेंडाचो, मुजगांचोच आवाज पडटालो. फोगोट्यांचो गडगड आयकूंक येतालो. म्हज्यान सोसूंक जायना आसलें.

खूब खूब शिशुन वरें नांव मेळोवपाची उमळशीक आशिल्ली पूण धड मॅट्रीक लेगीन शिकूंक मेळलें ना.

विज्ञानाच्या सरान जें कितें केलें तें हांवें सोसलें. घडिल्ले गजालीविशीं कोण्णाकडेन उतर काडलें ना. आनी ताणेंय मागीर कांयच विचारलें ना, पूण ...

इश्कोल सुटपाक पंदरा मिनटां आशिल्लीं. हिंदीचो पिरियड चलतालो. प्यून नोट घेवन भितर आयलो. सगळ्या भुरग्यांले कान फांकले. सरान वाचलें आनी सांगलें, “ सपनाक प्रिन्सपलान आफयलां.”

हांव उठून वर्गांतल्यान भायर सल्लें. भायर सरता आसतना कोणतरी उलयलोच,

“ हांव प्रिन्सपल आशिल्लों जाल्यार दिसा दोन खेप तरी आफयतलो आशिल्लों.”

“ आनी हांव सर आशिल्लों जाल्यार - - - - ”

मुखावयलीं उतरां कानांर पडचे आदींच हांव थंयच्यान गेलें. ऑफिसांत प्रिन्सपलाच्या कॅबीनामुखार वचून हांव उबें रावलें. भायरच नदर लावन आशिल्ल्या प्रिन्सपलान म्हळें,

“ यो सपना.”

हांव वचून ताजेमुखार उबें रावलें.

“ बस .”

वकल काडून ताणे मेजार दवल्लें आनी म्हळें.

तरीय हांव बसलें ना. प्रिन्सिपलामुखार बसपाक हांव आंखुडलें.

ताणे परतें म्हळें.

“ बस गो.”

“ कितें काम आशिल्लें ?”

धीर करून हांवें विचाल्लें.

“ सांगतां. बस पयलीं.”

अशें म्हणून ताणे म्हज्या हाताक धरून म्हाका बसयलें. म्हाका ताजी ही रीत आवडली ना. मुद्दम पेनाचें धांकणे सकयल वडोवन तें काडपाक हात घालत.सुनना म्हज्या पायांक हात लायिल्लो म्हाका कळ्ळें. हांवें म्हजे दोनय पांय फाटल्यान घेतले ताजी नदर म्हज्या आंगांवयल्यान भोवूंक लागली -

“ कितली म्हणून सुंदरकाय !”

ताज्या तोंडांतल्यान उतरां भायर सल्लीं. म्हाका आफोवन हाडपाफाटलो ताचो हेत म्हाका कळ्ळो. हांव ओगती बसलें. ताणे म्हज्या पोल्याक ल्हवूच चिमटो काडलो आनी म्हळें.

“ सपना, सगळी सुंदरकाय देवान तुज्याच वांट्याक धाव्या. नात्राल्यार म्हजी बायल ! तिका कांयच ना. ना रुप, ना फिगर”

प्रिन्सिपलाचीं उतरां म्हाका मानवलीं नात. प्रिन्सिपलाच्या कदेलार बशिल्लो दादलो आपले बायलेक वायट म्हण्टा आनी परकी बायलेक, इश्कोलांत शिकपी चलयेक तोखेता हें म्हाका कोणेय सांगिल्लें जाल्यार केन्नाच पटचें नाशिल्लें. पूण म्हाका तें दोळ्यांनी पळोवंक मेळ्ळें आनी दिसा उजवाडे समाजांत सभ्य म्हणून वावुरतल्या असल्या दादल्यांचें खरें रुप म्हाका दिसून आयलें.

प्रिन्सिपलान म्हजो हात आपल्या हातांत घेतलो आनी म्हळें,

“ सपना, म्हजें एकूच मागणे मान्य करता ? हांव तुजेखातीर सामको पिसो जालां. तुका पळयतकीर हांव म्हाकाच विसरतां. सपना, फक्त एक रात तूं म्हजे वांगडां सारता ? Only One ! म्हाका सामकी तान लागल्या. लग्न जावन चार वर्सां जालीं तरी आजमेरेन म्हजे बायलेविशीं म्हाका अशें केन्नाच दिसलें ना. फाल्यां सकाळीं इश्कोलांत येतकीर म्हाका सांग खंयची रात तूं म्हाका दिता ती.”

हांव नेटान कदेलोवयलें उठून उबें रावलें आनी कॅबीनातलें भायर वचूंक लागलें. प्रिन्सिपलान ‘च्यू - क ’ करून आपल्याच हाताचो कीस घेतिल्लो म्हाका आयकूंक आयलो. हांव आनीक थंय रावलेंच ना. धांवत वर्गांत गेलें.

इश्कोल सुटील्लें. पुस्तकां घेवन हावें घराकडेन धांव माल्ली.

तो सगळो दीस हांवे येवजिलें. कितें करचें तेंच म्हाका कळना जालें.
रातभर म्हज्या दोळ्यांक दोळो लागलो ना.

रात सरचीच न्ही आनी फायचो दीस केन्नाच उदेवंचो न्ही अशें म्हाका दिसतालें.

... पूण सैम आपलीं कामां सारकीं करता. सूर्या उदेता, सकाळ जाता, दनपार जाता, तिळसान जाता. सूर्याचो जागो चंद्रीम घेता. मागीर काळोख काळखांत कोणाचीं रुपडीं दिसनात. दिसभर सभ्यतायेन वावुरिल्लीं मनशां रातीच्या काळखांत बुरशेपणाचे खेळ करतात. चोरयां, समाजाक लिपोवन. दुसऱ्या दीसा आदलेवरी - साव कशीं वावुरतात ! मनशाचे हे खेळ पळयिल्लो चंद्रीम, सूर्याक केन्नाच सांगीना आनी सूर्या मनशाच्या रुपड्याविशीं चंद्राकडेन उलोवंक पावना ...'

सगळी दनपार, सांजवेळ, तिळसान आनी रात येवजून येवजून हांवें थागयलें,

'असल्या हळशिकावणे प्रिन्सिपल आनी सरांचेर नदर घालचेपरस इश्कोलच सोडील्लें बरें'

आनी मेट्रीकेक अर्द वर्स उरील्लें आसतनाय हांवें इश्कोल सोडलें. दुसऱ्या दीसासान हांव इश्कोलांत गेलें ना.

हांवें इश्कोल सोडपाचो निर्णय घेतलो त्याच दिसा म्हाका बापायन सांगलें,
"खंयय सिव्हीस कर ; कसलीय कर. पूण दुडू हाड. कितलेय हाड, शंभर, पन्नास, बीस, धा."

बापायक आतां मेळिल्लो दुडू ताच्या वेसनांक लागून पुरो पडनासलो.
म्हाका धड आलतडय मेळ्ळी ना आनी धड पलतडय मेळ्ळी ना. भोंवऱ्यांत सांपडिल्लें म्हजे जीणेचे तारूं भरकटत वतालें.

हांवें जायते यत्न केले. पूण म्हज्या यत्नांक केन्नाच फळ मेळ्ळें ना. म्हाका दिसतालें, खूब शिकचें, समाजांत बरे भशेन रावचें पूण समाजान म्हाका केन्नाच तकली वयर काडून चल्क दिलें ना. एका मनशाची फाट घेवंक लागल्यार हो समाज कितली फाट घेता ! आनी एखाद्याक बरो कसक लागल्यार ताका कसो खांदार घेवन नाचता.

म्हजीं सपनां केन्नाच खरीं जावंक पावलीं नात. आवयन म्हजे नांव दवरतना पुराय विचार करूनच दवरिल्लें आमुंक जाय.

पोटाक चुरचुरलें तेन्ना म्हाका याद जाली - घरांत कांयच ना. हातांत दुडूय नात. बापायकडेन तर मागपाचें ना. 'ताजो तो अवतार पळोवचे परस

बोटाची भूक सोंशिल्ली बरी ' अशें म्हाका दिसलें. आठ दीसांफाटीं घडीलो तो प्रसंग म्हाका याद जालो.

हांव बापायमुखार वचून उबें राविल्लें. भियेत भियेत हांवें सांगिल्लें,

“ पैसे जाय आशिल्ले.”

“ पैसे ? कित्याक ते ? ”

बापायन रागान पळयिल्लें.

“ तांदूळ हाडपाक.”

तकली वयर काडीनास्तनाच हांवें म्हणिल्लें.

“ पैसे कितें झाडाक लागतात ? हाड जोडून. आयते मेळचे नात. हांव जोडटां तें म्हाकाच पावना. तुका आनी खंयचे दिवूं ? वार्यांचें रीण करून दवर्लां. तूं जोडूंक लाग आनी तागेले दुडू फारीक कर.”

बापायची ही नसती रीत म्हाका पसंत पडली ना.

‘ दिसभर सोऱ्याखातीर आनी रातचे बायलांखातीर दुडू मोडपाक जातात आनी चलयेच्या पोटाखातीर दुडू मागल्यार ताका अशी उतरां ! ’

हांव हरशीं केन्नाच आरत्याक परतें दिनाशिल्लें. पूण त्या दिसा रावूं नजो जावन हांवें रागान म्हणिल्लें,

“ आनी दर रातीं एकेक बायल येता तिचे किरवटीक नोटी पडटान त्यो तरी झाडाक लागतात ? ’

आनी ह्या उतरांनी ताजो कपलावयली शीर एकदम रागान तटतटिल्ली. आपले धुवेन केल्लो हो अपमान ताका सहन जावंक नासलो मेजार आशिल्ली सोऱ्याची अर्दकुटी बाटली ताणे शेंवटून मारिल्ली म्हजे तकलेर बसपाक मातशी चुकिल्ली. बशिल्ली जाल्यार ... पूण सालवार जाल्लें.

रागान तांबडो जाल्ल्या बापायन म्हजो हात घट धरून म्हणिल्लें,

“ मेर्दा ss तुज्या तोंडांतल्यान हीं उतरां ? फाल्यांच्यान अशें उलयत जाल्यार याद धर. जीतें सोडचों ना. सोऱ्याच्या बदला तुजें रगत पितलों.”

ताणे म्हज्या कानसुलार दोन फुलयलीं. त्या थापटांचो मार आनी हाताची दुख चार पांच दीस वचूंक नासली. तोंड धांपून हांवें सोंशिल्लें. हालींसरा म्हाका रडपाक लेगीत येनाशिल्लें. भुरगेपणासून रडून रडून म्हजी ती रडय बंद जाल्ली. दोळ्यांतलीं सगळीं दुकां सोंपिल्लीं.

अशें कितेंय घडटकीर हांव मागीर जनेलांत वचून एकतात्कें भायर पळयत रावताले. मुखार आशिल्ल्या गार्डनात खेळटल्या ल्हान ल्हान भुरग्यांक पळोवन खिणभर म्हज्या दुखांचो विसर पडटालो म्हाका.

त्या दीसा बापायन तशें उलयतसान हांवें ताजेंकडेन परतून पैसे मागू नासले. आठ दीस अशेच गेल्ले. आशिल्लें नाशिल्लें सगलें पुसून जाल्लें.

फळचावयले सगळे डबे िकामी पडिल्ले.

हांव तशेंच उपाशी पोटार बांयचेर गेलें. कळसुलीभर उदक काडलें आनी घरांत येवन सगळें उदक गटगटीत पिवन वडयलें. पोटाक थाकाय मेळटकीर म्हाका मातशें बरें दिसलें. उदक तरी आजून फुक्याचें आशिल्लें.

जमनीक पोटा तेंकोवन हांव उपाशीच न्हिदलें. तीन दीस जाल्ले, घरांत बायलांक हाडपाचें बंद जाल्लें. पूण बापूय म त बऱ्याच उसरां घरांत येतालो. हांव एकलेंच न्हिदतालें.

शियांचे दीस. अदीमदीं अणझणीत वारो व्हांवतालो. तातूंत हांथरुणय धड नाशिल्लें. एक शेनरेचें बोंदर आनी आंग धांपपाक एक गोधडी. ते गोधडेक मदीं मदीं बोथे पडिल्ले. झरून झरून तिचेवयलो एक फोर गेल्लो.

म्हज्या पोटांत भूकेन कंव कंव जावपाक लागलें. शियान हांव कडकडूंक ल.गलें. हांवें गोधडी सगळ्या आंगाक आंवळून घेतली.

दुसरो दीस 'आं' करून म्हजेमुखार उबो जालो. कळसुलीभर उदक पियेवनूय म्हजो ताळो सुकलो. आंगांर सरसरीत कांटो उबो जालो.

दुडू मेळोवपाखातीर कितेंय तरी करचें पडलें... हांवें थारायलें. म्हजेकडेन थड मेट्रीकेचें सर्टीफिकेट नाशिल्लें. म्हाका ऑफिसांत तर नोकरी मेळचीच नाशिल्ली. म्हज्या आंगांत कला कौशल्य नाशिल्लें. आशिल्लें तें रूप आनी धडधाकट आंगलोट ! दुडवांक लागून म्हज्यान ती कूड विकूं येताली एक रात - वीस रूपये, पंचवीस. तीस, पन्नास ! बायलांक पळयतकीर दादले दुडवांचें तोंड पळयनात, हें म्हाका म्हज्या बापायच्या अणभवावयल्यान पटून आयिल्लें ! पूण ती विचार तकलेंत येतनाच म्हाका भंयकंप सुटलो.

अशेंच उपाशी मेल्यार उपकरता. पूण तशी जीण जियेवप ना ...

तरीय म्हाका धाकधुक दिसूंक लागली.

इश्कोलांत प्रिन्सिपल वुरशेपणां उलयलो. सिव्हिसेक लागतकीर एखाद्रो ऑफिसर, मॅनेजर, बॉस फकत उलोवनूच वगी रावचे नात तर बळजबरीन आंगांर हात घालूंक फाटीं संचे ना.

असली नोकरी म्हाका नाकाशी दिसूंक लागली. म्हजेमुखार एकूच उपाय उल्लो. चार घरांनी वावर करप ! कोणागेर रांदपाचें, तर कोणागेर आयदनां घांसपाचें काम करून मेळटा त्या दुडवांचेर पोटा भरप !

घर म्हण्टकीर बायलमनीस आसतलीच. दाद यांक तितलें मेकळेंपण आसचें ना ...

हांव म्हज्या मनांक धातारलें आनी म्हाका केन्ना न्हीद पडली तें कळलेंच ना.

५.

“दीदी, सपना दीदी, म्हजो पयलो नंबर आयलो.” धांवत येवन सुशमान म्हाका वेंग माल्ली हांव तेन्नाच गेंसावयलें आयदन काडटालें. म्हज्या हातांतलो चिमटो सुटलो आनी सगळी खतखतीत च्या म्हज्या पायांर पडली. हांवें बेगीबेगीन सुशमाक धुकळ्ळें. सुशमाक मातय लागलें ना. म्हजो एक पांय मात बरोच हुल्पलो. आवाज आयकून सुशमाची आई धांवत आयली आनी तिणे सुशमाचे फाटीबरोबर एक थापट घालें. सुशमा रडूंक लागलें. हांवें म्हळें -

“सुशमाक मारूं नाका. ताजो गुन्याव ना. म्हजेच हात सुळसुळ्ळे.”

“ना ममी. गुन्याव म्हजो. दीदी सांरी.”

हांवें ताज्या माथ्यावयल्यान हात भोंवडायलो आनी म्हळें -

“कांय जालें ना तातूंत.”

आनी म्हाका म्हज्या भुरगेपणाची याद जाली. कमलकाकीक हांव अशेंच सांरी म्हणटलें आनी मागीर कमलकाकी म्हाका वेंगेंत घेताली. पूण ती गेली आनी तिचेफाटल्यान तो मोगय गेलो.

सुशमाचे आईन कसलें मलम हाडलें आनी म्हज्या पायांक लायलें. म्हाका कदेलार बसयलें. आपणे च्या करून म्हाका पिवयली. नकळटाना म्हज्या दोळेचांतल्यान दुकां व्हावूंक लागलीं. तिणे विचाल्लें -

“सपना चड दुखता ?”

आनी त्यासन्शीं म्हाका चडच रडूंक आयलें. खूब तेंपान रडिल्लें हांव ! म्हाका पळोवन सुशमाय रडूंक लागलें.

“दीदी, दुखलें तुका ? चुरचुरता ?”

हांवे ताका म्हयान ओडलें. म्हाका उतरय फुटनाशिल्लें. सुशमाचे आईन म्हजे फाटीवयल्यान हात भोंवडायलो आनी म्हळें,

“मलम लायलां. थंड दिसतलें. चुरचुरता तें थांबतलें.”

हांवे तिचो हात म्हज्या हातांत घट्ट धल्लो आनी म्हळें, “सुशमाचे आई, तुमी म्हजेखातीर जें केलें तें पळोवनच म्हजी दूख ना जाली. हांव तेखातीर रडना. तुमचेसारकेलीं मनशां म्हजेम्हयान आसात ह्या सुखाचे जाणविकायेनच म्हाका रडूंक येता. आजमेरेन हांव रडलें, ती रड पळोवपाक कोणच नाशिल्लो. पूण आज म्हाका म्हज्या रडपाचेंय सार्थक जाल्लेभशेन दिसलें. म्हाका रडूं दी, आज खूब रडूं दी. इतलीं वर्सां आडावन दवरिल्ल्या म्हज्या दुकांक आतां वाट मेळळ्या.”

म्हज्यो भावना तिका कळळ्यो. आवय नाशिल्लें पोर इतलीच म्हजी खबर आशिल्ली तिका. भावनागेगान हांवे तिका त्या दिसा म्हजीं सगळीं दुःखां सांगून वडयली.

अपलीं दुःखां कोणाक तरी सांगचींच पडटात. भितर सांठावन दवल्ल्यार मनीस घुस्मट्टा. म्हजीय तीच गत जाल्ली पूण जेन्ना सुशमाचे आईक हांवे सगळी कथा सांगली तेन्ना म्हजे तकलेवयलो एक भार देंविल्ल्याभशेन दिसलें. तिणे सुशमाक भायर धाडलें आनी म्हाका म्हळें -

“सपना दादले तशेच आसतात. आजमेरेन तुका हांवें म्हजी गजाल लिपोवन दवरिल्ली. म्हजां घोव मोटारीच्या अपघातान मेलो इतलेंच तुका हांवें सांगिल्लें. पूण ती खरी खबर न्ही. ज्या घोवाकडेन म्हजें लग्न जालें त्या घोवाची आनीक एक दवरिल्ली बायल आशिल्ली. हें म्हाका चार पांच हयन्यांनी कळलें. हें म्हज्या आवयबापायलें घर. आदीपासून आमी गिरेस्त. एदें व्हडलें घर. भाटांबेंसां खूब पूण गिरेस्तकाय हेंच मनशाचें सुख न्हय. मनशाक सुख मेळटलें जाल्यार मनाचें समाधान आसचें पडटा. घोवाचे हें कर्म कळटकीर हांवें ताका विचाल्लें. हांवें म्हज्या बापायक सांगून धाडलें. आमी कोर्टांत गेलीं. आनी डायवोर्स घेतलो. हांवें घोवाक सोडलो. कितली अजापाची गजाल न्ही? समाजांत असल्यो गजाली चडशो घडनात. घडटात तांचो व्हडलो बोवाळ जाता. म्हज्याय वावर्तित तेंच जालें. घोवाक सोडून जेन्ना कुठारा आयलें तेन्ना म्हाका दीस गेल्यात हें कळून आयलें. दर रातीं, दर दिसा देवाकडेन मागलें, म्हज्या पोटांत जल्माक येतल्या अर्भकाक चलो करूं नाका, चली कर. देवाचेर म्हजो विश्वास ना. तरी जेन्ना बाळंत जावन भुरगें रडपाक लागलें आनी हांवें ताचें सगळें आंग सांसपिलें तेन्ना भोव खोशयेत म्हळलें, देवळांत पांच नालांची पंचकानाय व्हरात. देवान म्हजें आयकलें. चली जातकीर इतली उमेद दाखोवपी आवय घडये हावूच आसत. सुशमा म्हजें चली. आठ वर्सांचें जालें आतां.

नातीचें तोंड पळोवन अजो आनी आज्ञी मेलीं. हांव चलयेक घेवन दीस सारतां. म्हुजी खोशी, उमेद सगळी मेल्या. सुशमा जाणटें जातलें. तें जाणटें जातकीर ताची सोयरीक हांव करचीं ना. आपलो सांगांती ताकाच सोदून काडूं दी. आनी मेळ्ळो ना जाल्यार आंकवांरच रवूं दी. ही सगळी इस्टेट सुशमाक जल्मभर पुरो."

सगळी गजाल आयकून म्हाका अजाप दिसलें. हांवें विचाल्लें -

"आनी सुशमाक फट सांगलें ताजो बापूय मेला म्हणून?"

"सुशमाची ही कोंवळी पिराय. असल्या गजालीचो परीणाम ताचेर जावंक फावना."

"पूण वेळ येतकीर सगळें सांगचें पडटलें, ताजो बापूय कोण हें दाखोवचें पडटलें. नाजाल्यार -"

"नाजाल्यार कितें जातलें सपना?"

आनी म्हाका म्हजे जिणेंत घडिल्ले प्रसंग येवजले. लग्न जायनास्तना जल्माक आयिल्लें चली म्हणून हिणसायिल्ले लोक म्हज्या दाळ्यांमुखार उबे जाले. हांवें म्हळ्ळें -

"नाजाल्यार सुशमाचे आई सुशमा व्हडलें जातकीर लोक ताका बरेबशेन जियेवंक दिवंचे नात. बापूय नासतना जल्माक आयलें म्हणून भोंवतणचे लोक आवयक नावां दवरून ताका बोट दाखयतले. समाजांत वावुरतना सुशमाच्या काळजार दाग पडटलो. तो पडूंक फावना. समाज असल्यांक बरेभशेन रावूंक दिना."

म्हज्या उतरांनी तिका बरीच जाणविकाय मेळ्ळी. तिणे म्हळ्ळें -

"सपना, तूं सांगता तें बरोबर आसा. बापूय नाशिल्लें चली म्हणून लोक ताच्या दुखलेपणाचो फायदो घेतले. खरेंच सुशमाक ह्या लोकांपासून सांबाळपाक जाय."

बरोच वेळ आमी दोगांय ओगगी राबलीं. भायर गेल्ल्या सुशमान भितर येवन शां. तायेचो भंग केलो.

"दीदी, पांय थांबलो?"

"हय सुशमा, हेदोळ थांबलो रोखडोच. तुवें सारी म्हणनाफुडें."

"ओगी सांगता तूं."

"खऱ्यांनीच तर थांबलो. हांव हांसतां ताजेवयल्यान कळना तुका?"

"तूं फोटा उलयता. दुखना तेन्ना रडटा म्हण्टकीर दुखता तेन्ना हांसता अशें जालें ना?"

"सुशमा ह्या दुखण्याची म्हाका मातय पर्वा ना. आसूं तें सोड. पयलो नंबर आयला म्हणून म्हाका कांय ना?"

“मागूँ ?”

“मागुं?”

“माग.”

“ दृश्य.”

“खच्यांनी?”

“म्हाका तुजी पापी जाय.”

मुशमाच्या घरांत कामांक लागतसान म्हजे दीस खोशयेत वताले.

“हांव घरांतले सगळे काम करतां. सात्र मारतां, सोय कांततां, वांटटां, रांदतां, सगळो वावर करतां, वावराडी म्हणून - - -”

“हातपांय धोडावन, कष्ट करून चार पेशे मेळोवप हजार वाट्यांनी बरे
पूण कसलेय धंदे करप बरोबर न्ही.”

“ धरण्यांविशो म्हाका कांयच विचारूं नाका. म्हाजें नांव सपना. ल्हानपणांत आई मेली. धावीमेरेन शिकलें. फुडें शिकप सोडलें. कित्याक हें विचारूं नाका. सध्या पोटाचो प्रश्न पडला. एक अखो दोस उदकार काडलो.”

म्हजोर तिचो पयलेच वळखीन विश्वास बसलो. हांव सकाळचें आठ वरांचेर घरांत भितर सरतालें तें रातीचो काळोख जातकीर घरा वतालें. दिसभर म्हजो वेळ खोशियेंत वतालो. मुशमाची आई म्हजेंकडेन खूब बरेभशेन वागताली. तिणें म्हाका चेडूं वा वावराडो अशें केन्नाच मानलें ना. मुशमा तर म्हाका 'दीदी' म्हणटालें. मुशमाचीं सगळीं कामां हांव मोटे उमेदीन करतालें. ताजे केंस वळोवप, ताका न्हाणोवप, ताका वाडप, सगळीं कामां हांवच करतालें. फाविल्ल्या वेळांत अभ्यासय घेतालें. घरांतल्या कामांभायर पोस्मातली झाडोंय शिंपतालें. एक खीण लेगीत वेकार बसताशिल्लें. मुशमाची आई म्हाका म्हणटाली,

“ना मुशमाचे आई, कामां करवांतच म्हाका उमेद दिसता. वेकार

बसल्यार तकलेंत कसल्याकसलेय विचार येतात. रीकामी तकली हें देंवचाराचें घर खंय देखून तकलेक सदांच कामानी दवरप बरें.”

म्हजी ही सांगणी तिकाय पट्टाली आनी हाका लागून म्हज्या कामांक तीय मदत करताली. हांसून खेळून कामां जातलीं.

त्या घरांत म्हाका परकेपणाची मातय भावना उरूंक नाशिल्ली. हांव घरचेंच कशें जाल्लें.

पयल्या म्हयन्याचे तीस तारखेक सुशमाचे आईन म्हज्या हातार शंबर रुपयांच्यो दोन नोटी दवरल्यो. हांवें हात फाटीं काडीत म्हळ्ळें -

“हें कितें ? दोनशें रुपये ?”

“तातूंत कितें जालें ? धर तूं.”

“ना. म्हाका फावनात. दनपारचें म्हजें जेवण हांगांव जाता. च्या, काफी आनी इतलें आसतना दोनशें रुपये ?”

“सपना बऱ्या कामांचे पैसे हे. तुजें जें म्हयनोभर काम केलां ताजें हे पैसे. घे हे पैसे.”

तिजीं तीं उतरां म्हज्या काळजान झेललीं. हातांत चोंदिल्ले पैसे हांवें घेतले. जितले पशे हातार पडल्यात तितलेय पैसे बापायन झोपून घेतले जाल्यार ? बरो कामां करून जोडील्ले पैसे बापूय वायट कर्माखातीर मोडटलो ! य जीत हांव घरा आयिल्लें.

पैशांचे आशेन म्हजो बापूय दारार वाट पळयत उबो आशिल्लो तो पयसुल्यान म्हाका दिश्टी पडलो.

आजमेरेन ताणे धुवेची अशी ताटकळून वाट केन्नाच पळोवंक नासली.

हांव भितर सरतनाच बापायन विचाल्लें -

“पगार पडलो ?”

“हय.”

“कितले ?”

“दोनशें.”

“दी.”

“घे.”

हांवें दोनय नोटी फुडें केल्यो. अकस्मात ताका कितें दिसलें कोण जाणा, आपल्या बोल्सांत हात घालून धा रुपयांच्यो दोन नोटी भायर काडल्यो आनी म्हजेमुखार धरीत ताणे म्हळ्ळें -

“पयलो पगार तुजो. हे घे. तुका दवर. जाय तें हाड.”

हांव त्या नोटींकडेन पळोवंक लागलें.

पातकी हातांतले हे दुडू घेवप बरे न्ही ...

म्हाका दिसलें आनी हांवें म्हळें,

“नाका म्हाका.”

तो इतलेंच पळयतालो. ताणे मोन्यानी दोनय नोटी बोल्सांत घाल्यो आनी रातीच्या काळखांत तो नाच्च जालो.

६.

ते अंतरराष्ट्रीय बायलांचें वर्स आसूंक जाय. सगळ्याक भाशणां, सभा चलताल्यो. बायलांचे उदरगतीची मोटी चर्चा जाताली. हांव मात मनांतल्यान घुस्मट्टालें.

म्हज्या मनांतलो हो घुस्मटमार एक दीस अचकित भायर सल्लो. मुशमाच्या घराशेजरा आशिल्ल्या हांलांत एक चर्चा दवरिल्ली. अशाच विशयाचेर 'आधुनिक बायल पुराय मेकळी जाल्या कांय ना ?'

मुशमाक घेवन हांव सहज म्हणून भितर सल्लें. भाशणा नेटार चलिल्लीं. दादले उलोवपी आशिल्ले ते मेज धोडावन सांगताले,

'बायलांक आमी सगळ्यो वाटो उकत्यो करुना दिल्यात. बायल पुराय मेकळी जाल्या.'

पूण ह्या मेकळेपणाचो उपेग बायलांक कसो कितें जाला म्हणपाचें ते सांगूंक शकले नात.

बायलो उलोवपी आशिल्ल्यो त्यो कुटुंबिक वातावरणांत वाडिल्ल्यो. घोवान सोडिल्ल्यान रस्त्यार हेडटल्या निराधार बायलांच्यो खऱ्यो समस्या तांकां खबर नशिल्ल्यो. त्या बायलांनी दादल्यांच्याच मुरान मूर भरशिलो.

हांव निडकीन तांबडेंगुंज जालें. म्हज्यान कशेंच सोसूंक नजो जालें. हांलांत आयकूपी लोकय खूब आशिल्ले. म्हाका एकदम नेटसो आयलो. कोणाचीच पर्वा करीनास्तना हांव एकदम स्टेजीर चडलें. मायकामुखार रावन हांव उलोवक लागलें, 'हांव भाशण करूंक घेवं ना. पूण जी भाशणां हांवें आयकलीं तीं सगळी भाशणां वयल्यावयलीं आसात. खरे पोटनिडकीन कोणच उलोवंक ना.

म्हाका दिसता, बायलांची अन्ध लुटपी दादले ह्या समाजांत आसात. तांची धोंड काडपासारके प्रसंग खऱ्यांनीच घडूंक जाय. पूण अशें कांयच घडना."

लोकांनी ताळयो माल्ल्यो. म्हजीं फुडलीं उतरां आयकूपाक सगळे कान दिवन रावल्यात म्हणपाचें हांवें पळयलें.

म्हाका एकदम खरस आयली. हाजे आदीं हांव अशें स्टेजीर केन्नाच चडूंक नासलें. पूण एक खरें. हांव मात्तूय भियेलें ना. खऱ्यांनीच गुन्यांवकार दादलो म्हजे मुखार उबो आसा आनी हांव ताजो सूड घेवंक उबें रावलां अशें म्हाका दिसलें. म्हज्या दोळ्यांमुखार दिसनालो तो विज्ञानाचो सर. इस्कोलाचो प्रिन्सिपल. म्हज्या दोळ्यांतल्यान उजो भायर सरता अशें म्हाका दिसलें. नाकाच्यो दोनय पुडयो तटतटीत फुलिल्ल्यो. उतरांक धार चडिल्ली.

"ह्या बायलांक आमी सगळ्यो संदी दिल्यात अशें हड्डें धोडावन सांगपी दादल्यांक हांव एकूच विचारतां कीं ; तुमी बायलांकडेन केन्नातरी बरोबरचे भावनेन वागल्यात ? अशें आसा जाल्यार गांवांर वडटात ते बलात्कार कित्याक लागून ? झाडापोंदं वाऱ्यार पडिल्लीं अर्भकां कित्याक मेळटात ? कित्याक गुरवार बायलो जीव दितात ? दादले बायलांकडेन लग्नां जातात ते एक तर कुडीचे आशेन नाजाल्यार पैशांचे आशेन. म्हाका इतलेंच सांगपाचें आसा कीं, जोमेरेन ह्या दादल्यांची बायलांकडेन पळोवपाची नदर बदलची ना तोमेरेन ही बायल पुराय मेकळी जावंक पावंची ना."

हांव स्टेजीवयलें सकयल देंवलें. सगळे लोक अजापान पळोवंक लागले.

म्हज्या भाशणा उपरांत अध्यक्षानें उलोवप जालें. शारांतल्या प्रतिष्ठीत आनी नामना आशिल्ल्या 'सत्यवार्ता' दिसाळ्याचे संपादक सत्येंद्र अध्यक्षांचे सुवातेर आसले. ताणी आपणाल्या अध्यक्षीय भाशणांत म्हज्या उलोवपांतल्या मुद्द्यांचो उल्लेख केलो. म्हज्या विचारांचें समर्थनूय केलें.

सभा रोकडीच सोंपली. सुशमाक घेवन हांव कडेकशें रावलें. सत्येंद्र माचयेवयल्यान देंवले आनी गदेंत हेवटेन तेवटेन पळोवपाक लागले. म्हाका दुबाव मारलो. नक्कीच ते म्हाकाच सोदताले. आनी तशेंच जालें. म्हजेर नदर पडनाफुडें तें आपूण जावन म्हज्या म्हऱ्यांत आयले. म्हाका खाकुडिल्ले भशेन जालें.

"तुमचें नांव सांगशात ?"

"आं s कितें ?"

"तुमचें नांव जाय आशिल्लें."

"म्हजें नांव सपना. पूण कित्याक तें ?"

"तुमी खूब सुंदर भाशण केलें. हांव तुमचें भाशण पेपरार घालतलों.

हांवें कच्च करून आंग काडलें. अशी फाम जाल्ली म्हाका नाका आशिल्ली.

हांव जें कितें उलयल्लें तें सगळें खरें आशिल्लें. पूण खरें उलोवपी आनी चुको दाखोवन दिवपी मनीस कोणाक नाका. वयल्यांवयर तोखेवपी मशीसच समाजाचे आवडीचे जावन पडटात. हेचखातीर म्हाका भिरांत दिसली. हावें हात जोडले आनी म्हळें -

“सॉरी. म्हाका तुमी कांयच सांगूं नाकात. म्हजें नांव पेपरार आयिल्लें म्हाका नाका. म्हजें नांव छापिनास्तना तुमी म्हजीं उतरांच छपात. प्लीज. कित्याकबी तें कांयच विचारूं नाकात.”

संपादक अजापलो. स्टेजीर वचून इतल्या लोकांभुखार नेटान उलोवपी चली पेपरार नांव घालपाक कित्याक भियेता हें ताका समजना जालें. ताणे विचाल्लें -

“तुमी जेन्ना स्टेजीर चडल्यो तेन्ना तुमकां हांव निर्भय चली समजतालों. तुमी जें कितें उलयल्यो तें आयकून तर तुमचो निर्भयपणा सारको कळून आयलो. आनी तुमी आतां अशें कित्याक करतात ?

“हाजी जाप दिवपाची म्हाका इत्सा ना. म्हाका फोर्स करूं नाकात. प्लीज, पेपरार घालूं नाकात.”

इतलें सांगून हांव सुशमाक घेवन हॉलांतल्यान भायर सल्लें आनी थेट सुशमाचे आईम्हऱ्यान आयलें.

घडिल्ली सगळी गजाल हांवें सुशमाचे आईक सांगली. तिणे म्हळें -

“सपना, तुवें भाशण केलें तें बरें जालें. पूण एकूच जातलें, हे लोक तुका अर्द क वायट नदरेन पळयतले. घोवाल्या वायट संबंदांतल्यान जल्माक आयिल्लें चली म्हणून लोक तुका वळखताले. आतां तुवें भाशण आपणांवल्यानच केलां म्हणून भश्टल्या शीलाचें चली हे नदरेन पळयतले. जसो काय तुज्जेरच जायत्याजाणांनी वलात्कार केला असो तांचो समज जातलो.”

“सुशमाचे आई, नाथ जाल्यार हरशीं लोक म्हाका नितळ भावनेन केन्नाच पळोवंचे नात. हांव समाजाचे नदरेन सदांच भश्टल्लें उरतलें. जाका लागून हांव भश्ट जालां ताका कोण बोट दाखोवंचो ना.”

“हांगां सगळो रूपड्यांचोच खेळ चल्ला. दिसाच्या उजवाडांत सभ्यतायेचें रूपडें घालून वावुरपी मनशांचो कोण केन्नाच दुबाव घेना. टाय, सूट - बूट घालून रस्त्यावयल्यान सिगाराचो धुंवर सोडीत वचपी मनशान पाकीट मारूनय ताका कोण चोर म्हणचो ना. पिंजके कपडे घालून, पायांत जोतें धालीनास्तना रखरखीत वोतान तापिल्ली भूंय चरचरीत माड्डयन वनल्या भिकाऱ्याक मात चोर म्हणून चाबकांचो मार खावंचो पडटलो.”

बरोच वेळ गजाली कळून हांव घरा आयलें. हुमन्यार उबें रावतनाच म्हाका एका भुरग्याच्या रड्याचो आवाज आयकूंक आयलो. हांवें भोंवतणी नदर भोंवडायली. उजव्या सोप्यांर एक ल्हान भुरगें आशिल्लें. आनी तें रडटालें. म्हाका कांयच कळना जालें. इतल्यान म्हजेमुखार एक बायलमनीस येवन उबी रावली आनी तिणे म्हळें -

“तुज्या बापायलें भुरगें हें. हाका सांबाळ.”

“म्हज्या बापायचें भुरगें ? ताजी आवय कोण ?”

“बापायन कर्म करीनास्तना आवयगेर भुरगें खंयचें जातलें ?”

“भुरगें जातलें हें खबर आशिल्लें जाल्यार ते आवयन बापायक कर्म कपाक तरी कित्याक दिलें ? दोगांयचो सारकोच वांटो आसा.”

म्हजी ही धिटाय पळोवन ती बायल मातशी भियेली. म्हजेकडेन आपली दाळ शिजची ना हें तिका कळून आयलें. तरी आसतना तिणे म्हळें -

“हांव ह्या भुरग्याक हांगांच दवरून वतलीं.”

“वच आनी पळय. आतांच पुलिसीन वचून खबर दितां.”

पुलिस म्हणिनाफुडें तिका कच्च जालें -

“आनी पोलीसांनी तुजेरच दुबाव घेतलो जाल्यार ?”

“तें फुडलें हांव पळयतां. आतां तूं त्या भुरग्याक उबार आनी घेवन चल. नाजाल्यार आयचे रातीं तुका कादयेचें सोंपण चडपाक लायतां.”

ते बायलेन तोंड धांपून भुरग्याक उबाल्लें आनी हुमरावयल्यान सकयल देंवपाक म्हजो बापूय आयलो. म्हाका दिसलें, घडये हो तिका घरांत हाडटलो आनी मागीर भुरग्याक म्हजे सुवादीन करतलो पूण ताणे तशें केलें ना.

भुरग्याक घेवन हुमन्यार उबी आशिल्ले ते बायलेच्या कानसुलाबराबर ताणे एक फुलयलें आनी म्हळें.

“रांड खंयचीकडली ! भुरग्याक पोस म्हणून दुडू दिले तरी आसतना ताका घेवन हांगां पावली ? लाग चलूंक हांगांसल्ली.”

ताणे तिका धांवडावन घाली. म्हाका सूस जालें. एदचा व्हडल्या जिवीतांत म्हज्या बापायन इल्लेशें हें बरें काम केलें म्हणून म्हाका खुशालकाय जाली.

नाजाल्यार त्या भुरग्याक हांव कशें सांबाळटलें आशिल्लें ! कल्पनेनूच हांव कांचोलें.

दर म्हयन्याक हांव दुडू हाडून हातार वडयता म्हणून बापूय हालीं मातसो बरो आशिल्लो. हे लाग कसले तें म्हाका पुराय कळिल्लें.

आपली बायल मेल्ली ते रातीं शेंवतूक घेवन पडपी बापायचें तें चित्र केन्नाच पुसपाचें नाशिल्लें. कोंरांतून काडिल्ल्या शिल्पावरी तें उरील्लें.

दुसऱ्या दीसा सकाळीं उठल्याबराबर नेमाळ्या वयली ती गजाल वाचपाची म्हाका सामकी उमळशीक लागिल्ली. केन्ना सुशमागेर वचून ती गजाल वाचीनशें म्हाका जाल्लें.

बापूय वचनाफुडें हांव बेगीबेगीन सुशमागेर गेलें आनी पयलीं 'सत्यवार्ता' पेपर सांदूंक लागलें. पेपर सुशमाचे आईच्या हातांत आशिल्लो.

पयल्याच पानार व्हड उतरांनीं बरयिल्लें -

'बायलांची अरू लुटपी दादल्यांची धोंड काडात - एके तरनाटे चलयेची मागणी' आनी सकयल म्हज्या तोंडांतलीं सगळीं उतरां तशाक तशीं घाल्लीं.

हांवें बेगीबेगीन सगळें वाचून सोंपयलें. अख्या रिपोर्टांत म्हजें नांव छापूंक नाशिल्लें. हांवें मनांतल्यान संपादकाचे उपकार मानले. म्हज्या इल्ल्याशा भाशणचो रिपोर्ट पेपरार खूब व्हड अक्षरांनीं दिल्लो. सगळ्यांचे नदरेंत भरसारको ! बाकिच्यांनीं पानांचीं पानां हाडून वाचिल्ल्या भाशणांक व्हडलीशी सुवात दिवूंक नाशिल्ली.

वाचतां वाचतां म्हजी नदर आनीक एके बातमीचेर गेली. झोंपय मारून हांवें पेपर हातांत घेतलो आनी दोळे मोठ्ठे करून हांव वाचूंक लागलें -

एका ल्हान अर्भकाचें मरण. तळ्याचे देगेर एक ल्हान अर्भक मेल्ले अवस्थेंत मेळ्ळां. गळ्याकडेन आशिल्ल्या काळ्या दागावयल्यान ताजो गळो दाबून जीव घेतला अशें दिसता. पोलीस ताचे आवयच्या सोदांत आसात.'

हांवें दोन तीन फावटीं वाचलें आदल्या दिसाचो प्रसंग म्हाका याद जालो. म्हज्या बापायचें भुरगें म्हणून म्हजे सुवादीन करून वचपी ती बायल ? पेपरार आयल्या ती बातमी शेत ते बायलेचीच आसतली ...

म्हाका दुवाव उल्लो ना.

'बायलांक गुरवार करून सोडपी हे निर्लज्ज दादले आनी णव म्हयने पोट मोटे घेवन भोंवतकीर अखेर वाळंत जावन आपल्याच पोटांत जाल्ल्या भुरग्याचो जीव घेवपी ह्यो काळीज नाशिल्ल्यो आवयो !'

म्हाका कांयच येवजना जालें.

बायलो चुकतात कांय दादले चुकतात ?

हांव एकसारकें येवजित राविल्लें पळोवन सुशमाचे आईन म्हळें,

"सपना कितें वाचता तूं ?"

आनी हांवें कांयच लिपयनास्तना सगळी घडील्ली गजाल तिका सांगली आनी म्हळें.

"मनीस म्हळ्यार, जनावर कशें जालां. जल्माक घालप आनी मारून वडोवप ! सुशमाचे आई, बायलो जांव दादले आपल्या मुवाखातीर जें कितें करतात ताजो परीणाम फुडें कितें जातलो तें कित्याक येवजितात ? आनी

आसा त्या परीणामांक तोंड दिवपाचें वाडस तांचेठांय कित्याक आसता ?”

हांव विचारता त्या प्रश्नांक तिचेकडेन जापो नासताल्यो. ती मागीर वगीच रावताली. आपणापरस हांव तकलेन खूब बुदवंत आसा अशें ती मानून चलताली. म्हजे हे बुदवंतकायेक फावो तशी संद मेळिल्ली जाल्यार हांव दोतोर वो आदवोगाद जावन वरें नांव मेळयतले आशिल्लें अशें तिका दिसतालें. ती वेळावेळ तशें उलोवनय दाखयताली.

पेपरार आयिल्ल्या त्या भाशणाचो वाचप्यांचेर बरोच परीणाम जालो. जायत्या जाणांनी त्या विशयाचेर आपणाल्यो प्रतिक्रिया प्रगट केल्यो. संपादकाक पत्रां येवपाक लागलीं. भाशण करपी चलयेचें नांव जाणा जावन घेवपाची जायते जाणांनी इत्स दाखयल्ली. हांव त्या दिसांनी वेळान वेळ काडून ‘सत्यवार्ता’ वाचतालें.

‘भाशणांतले मुद्दे फट, दादल्यांचेर वगीच आरोप केल्यात’ अशी जायत्या जाणांनी टीका केल्ली. संपादकान आपल्या नेमाळ्याची प्रसिद्धी जावपाखातीर वगीच एके चलयेच्या तोंडांत ही उतरां घाल्यांन अशेंय बरोवन कांय जाणांनी संपादकाक दुशणां दिल्लीं. अखेर एकट्यान अशें आव्हान केलें कीं, ‘कापस्ताद आसा जाल्यार ते चलयेन आपलें नांव सांगचें नाजाल्यार आपली चूक मान्य करची. उतरां फाटीं घेवंचीं. दादल्यांचेर आरोप केल्यात ते फट आसात. हो समस्त दादल्यांचे जातीचो अपमान आसा.’

इतलो बोवाळ जातलो हाजी म्हाका कल्पना नाशिल्ली. हांव रागाभरशीं चार उतरां उलयिल्लें.

तशें पळोवंक गेल्यार म्हज्यान हें आव्हान स्विकारूं येतालें. जें कितें उलयिल्लें तातून फट कांय नाशिल्ले. दादल्यांचें पित्त चाळवल्लें ते आपणाल्या वमांचेर घाय पडलो म्हण.

एक दिन अकस्मात आपुण जावन संपादक म्हज्या घरा आयलो. तिळसानची वेळ. घरांत आनी कोण नाशिल्लो. तो लागीं येता तें पळोवन हांव काचाबूल जालें. ताच्याजाग्यार म्हाका विज्ञानाचो सर दिसूंक लागलो. कच्च करून आंग काडलें हांवें. ताच्या पावला कणकणी म्हज्या मनांत चिंतना उदेवपाक लागलीं.

...हाका म्हज्या घराचो पत्तो कोणें दिलो ? म्हज्या भाशणाचेर जो वाद सुरू जाला तातूंत म्हाका घुस्पावपा खातीर हो आयला. आतां हो म्हजें नांव, गांव, चारित्र्य हांची सगळ्यांची उस्तवारी करतलो. कामूच तांचें तें. म्हणजे जें हांव ताळपाक सोदतां तेंच घडटलें.

तो भितर आयलो आनी थंय आशिल्ल्या कदेलार आपुण जावन बसलो.

हांवे भितभितच थिवाळें.

“ कित्याक आयल्यात तुमी ? ”

“ काम आसा तुमचेकडेन.”

“ कसलें तें ? ”

“ तुमी त्या दिसा जें भाशण केल्लें आनी आमी तें आमच्या ‘सत्यवार्ता’ त छापलें, ताचेर केदो वाद चल्ला हाची तुमकां कल्पना आसा काय ना हांव नकळों.”

“ कल्पना आसा म्हाका. हांव नेमान वाचतां तुमचो पेपर. म्हजे खातीर तुमकां वायट उतरां सोंसची पडटात त्या खातीर हांव खंती आसां.”

“ ताची म्हाका पर्वा ना. वाचप्यांच्या वायट-त्राच्या मनांची आमी कदर करतात आनी तशें मनांक लावन घेवपाक म्हज्या जिवितांतलो हो पयलोच प्रसंग न्हय.”

“ तुमी तो वाद मिटोवपाक सोदता आसतले न्हय ? ”

“ हय. फायच्या अंकात तो वाद सोंपता.”

“ म्हणटकच म्हज्या नांवाची आनी प्रतिक्रियेची तुमकां गरज आसतली न्हय ? ”

“ ना. इतलो वाद चल्ला आसताना तुमी आजून मेरेन आपणाली फोडणीशी वो स्पष्टीकरण पेपराखातीर धाडूना वो आमकां येवन मेळूना हाचो अर्थ तुमकां परत त्या विशयाचेर कांय उलोवपाचें ना. अशें हांवें मानलें. हांव कोणाचेर फोर्स करीना. म्हजे वृत्तपत्र नितींत तें बसता.”

आयजवेर पळयिल्ल्या दादल्यांमदीं हो मनीस म्हाका वेगळोसो दिसलो. मात आडखळ नासताना तो उलयतालो.

“ खरें सांगूं त्या दिसाचीं तुमचीं तीं उतरां आयकून हांव खऱ्यांनीच प्रभावीत जालों. तुमी खरेंच हुशार आसात. तुमचें शिक्षण कितलें ? ”

“ धावी पास. मेट्रीकेक शिक्षण सोडलें.”

“ कित्याक ? ”

“ सोडचें पडलें.”

त्या विशयाचेर म्हाका आनीक उलोवणें वाडोवपाचें नाशिल्लें.

“ कांय नजो. तुमी म्हज्या ऑफिसांत काम करशात ? तुमच्या आवडीच्या विशयाचेर लेख बरोवपाचीय संद तुमकां मेळटली. घरांत कोण नासता ? ”

“ आसता. बापूय म्हजो.”

“ तुमी नोकरीक येतात म्हज्या ऑफिसांत ? ”

हांव कितलोतरी वेळ बगीच रावलें. चिंतना चलताली. नेमाळ्याच्या ऑफिसांत नोकरी ! संपादकाचें कॅबीन. कॅबीनाचें दार बंद. भितर दोगांच.

सहानुभूति दाखोवपी संपादक एक दीस अरु लुटलो. नोकरेचें हांयस दाखोवन म्हज्या दुयलेपणाचो फायदो घेतलो. ...

‘ना. ही नोकरी नाका.’

म्हजें काळीज आडलें. ताणे म्हाका परतून विचाल्लें -

“एक तारखेकसान येतात तुमी?”

प्रिन्सिपलाखातीर मेट्रीकेक इश्कोल सोडिल्ल्या म्हाका ह्या संपादकाचो मातय भरवंसो दिसना जालो आनी हांवें म्हळें -

“ना, म्हाका ही नोकरी नाका.”

हांवें म्हजो न्हयकार स्पश्टपणान आनी खरपणान मांडलो. संपादक खजील जालो. ‘सॅरी टू डिस्टर्ब यू’ अशें कितेंशें ताणे म्हळें आनी आयिल्ल्या पावलान तो परतलो. ताचे उपकार मानपाचे वो ताका निरोप दिवपाचें कसलेंच काम म्हजेकडसून जालें ना. दूदान ओंठ भाजतकच ताक लेगीत फुंकून पिता तशी गत जाल्ली म्हजी.

हांव येवजित आशिल्लें. इतल्यान म्हजो बापूय भितर सल्लो -

“सपना ह्या दारांतल्यान भायर सल्ला तो दादलो कोण?”

हांव भियेलें.

“हो मात हजार बायलांक घरांत हाडून तांचे वांगडा राती साखा आनी ए काद्रो द दलो घरांत आयल्यार म्हजेर धेंगसावप!”

हांवें म्हळें -

“कोण न्ही.”

“म्हाका फटयता? हांवें पळयलां ताका. आतां वगी रावतां हांव. दुसरे वाट ह्या घरांत परकी दादल्याचीं पावलां म्हाका विचाल्लेबगर पडलीं जाल्यार तुजे आनी ताजे दांत काडून हातांत दितलों, लक्षांत दवर. तुकां सोयरीक पळयतां हांव. तूं लग्नाचें जालां. लग्न करून दितां.”

‘लग्न’ म्हणीनाफुडें म्हज्या आंगांर कांटो फुल्लो.

हांवें किवाटून म्हळें,

“नाका. हांव लग्न जावचें ना.”

‘लग्न जावचें ना जाल्यार कितें पासडी पडपाचो धंदो करतलें? ज्या मनानाक हांव उतर दितलों ताजेकडेन तुका लग्न जावचेंच पडटलें.”

आनी म्हजी तकली गरगरपाक लागली. लग्न जायनासना आंकवारपणान जिवीत सारपाचीं सपनां पळयतालें हांव. जें जें येवजितलें ताच्या उरफाटें घडटालें. बापूय जें उलयलो तें तो खरें केलेबगर रावंचो ना, हाजी म्हाका पुराय खात्री आशिल्ली.

केन्ना केन्नाय हांव भावनाचे सुवादीन जातालें. म्हाका दिसतालें,

न्हिदिल्लेकडेन बापायच्या आंगांर पेट्रोल ओतोवंचें आनी फस्काची काडी पेटोवन ताका लासून वडोवंचो.

...असले मनीस ह्या संवसारांत आसचेपरस मेल्ले हजार वाटांनी बरे ! बायलांक गुरवार करून, तांच्या पोटांतल्या अर्भकाक मारून वडोवपी दादले जाय तरी कोणाक ?'

पूण म्हजी सगळी तिडक खंतीनच काबार जाताली. बापायचो खून करून बंदखणिचीं सोपणां चडपाची म्हजी इत्सा नाशिल्ली. कोर्टाचो निकाल म्हजे वटेन केन्नाच लागचो नाशिल्लो.

... कोर्ट फक्त खूनी कोण तो सोदून काडटा. ताणे खून कित्याक केलो तें पळयना. एकट्याचो खून जाल्ल्यान कितले जाणांचे जीव वांचले हें कोर्ट पळयना. कायद्याक नीत, दया, मोग असल्यो भावना खबर नासतात. तळ्यादेगेर मरून पडिल्ल्या अर्भकाची केस कोण चलयतलो ? असल्या सादच्या केसींक मोल ना. तोय एक खून हे नदरेन ते गजालीकडेन कोण पळयना.'

बापायचो खून करपाचो विचार म्हजे तकलेंतल्यान गेलो आनी ताचे जाग्यार हांवेंच जीव दिवपाचो विचार मनांत घुंवक लागलो.

□ □

७.

सुशमाचो वाडदीस आशिल्लो. सुशमान इस्कोलांतल्या आपल्या वांगड्यांक आफयिल्ले. हांव सकाळसान रांदनी-म्हऱ्यान आशिल्लें. उमेदीन सगळीं कामां करतालें. हांवें बरेचशे जिनस केल्ले. शिरो, भाजीपुरी, भजीं, बटाटवडे जायते केल्ले. सकाळसान म्हाका फुरसद नाशिल्ली.

सगळें करून हांवें सुशमाक भायर काडलें. ताजे केंस वळयले, ताका कपडे घाले. सुशमान विचाल्ले,

“ सपनादीदी. तूं भायर सरना ? ”

“ हांव ? कित्याक गो ? म्हजो कांय वाडदीस न्ही. ”

“ पूण म्हज्या वाडदीसाक लोक येतले ताकां हांव कितें सांगूं ? ते केंस, तें तोंड ! शी : धू वचून. ”

“ तांकां सांग हांव एक कुक म्हणून. ”

“ केन्नाच सांगचें ना. तूं म्हजी दीदीच. लोकांनी विचाल्ल्यार हांव कितें सांगतलें जाणा ? ”

“ कितें सांगतलें ? ”

“ म्हजी मावशी. हांव तिका सपनादीदी म्हण्टां अशेंच सांगतलें. ”

आनी सुशमाच्या आगऱ्याक लागून हांवें बसिनाम्हऱ्यान वचून घसवशीत तोंड धुवून घेतलें. सुशमाची आई फणी घेवन आयली आनी तिणे म्हळें, “ सपना तुज्या केंसांचो आज हांव आंबाडो घालतां. बरोऽजातलो. अशे लांब केंस म्हाका खूब आडटात. ”

तिणे बळयांच म्हाका आपले कुडींत व्हेलें आनी ड्रेसिंग टेबलामुखार

अमोवन आपूण म्हज्या केंसांचो आंबाडो घालूंक लागली.

खूब तेंगान हांव हारशांत पळयताले. हांलीं हांवें हारशांत लेगीत पळोवपाचें सोडिल्लें.

‘तूं जाण्टें जालां’ हीं बापायन म्हणिल्लीं उतरां म्हाका खरी दिसलीं.

आंगळोटाचेर नदर मारतकीर म्हाका म्हजे पिरायेची जाणीव जाली. रुंद तोंडाक सुशमाचे आईन घाल्लो पिठांचो आंबाडो सोबतालो. मेजाचो खण उकतो करून सुशमाचे आईन म्हाका स्नो, पोव, गंध सगळें साहित्य काडून दिलें आनी वयल्यान म्हळ्ळें,

“सपना, खरें सांगूं? ह्या साधनांची तुकां मात्तूय गरज ना. मेकअप करून लेगीत कोणाचीच जायंची ना इतली तुजी कात गोरी आनी तिकतिकीत आसा.” म्हजें खुमडे हारशांत पळोवन हांव म्हजें म्हाकाच तोखेवंक लागलें.

सुशमाचे आईन आरमार उकती केली आनी मळबाकोराची साडी भायर काडली. म्हज्या म्हयान ती साडी धरून तिणे म्हळ्ळें,

“सपना, तुकां ही साडी खऱ्यांनीच सोबतली. न्हेसून पळय.”

“सुशमाचे आई, कितें करता हें? ना, ही साडी म्हाका नाका.”

“सपना, न्हेसून तरी पळय. तुका ती चड बरी दिसतली.”

“तुमी म्हजेर इतलो मोग करतात ताका लागून हांव पीशें जातलें. ही इतली मोलादीक साडी म्हाका नाका.”

“ना सपना ही मोलादीक न्ही. तूं न्हेसना जाल्यार म्हाका वायट दिसतलें.”

हांवें मोन्यानी ती साडी हातांत घेतली. हांवें मनांत म्हळ्ळें,

म्हज्या ह्या सुखाक कोणाचीच नदर लागना जाल्यार पुरो ...

हांवें कुडीचें दार धांगलें आनी साडी न्हेसूंक लागलें. म्हज्या गोऱ्या आंगांक साडयेचो तो निळो रंग खरेंच सोबतालो. निळी साडी, ताजेर निळो ब्लावज !

हांवें कुडीचें दार उकतें केलें. सुशमाची आई इतलो वेळ दारांतच उबी आशिल्ली. म्हाका पळोवन तिणे म्हळें,

“सपना तुका देवान सगळें दिलां. रंग दिला - रूप दिलां. एखादे अप्सरेवरी तूं दिसना गो !”

“तेंच देवालें चुकलें. पुराणांतल्यो अप्सरा खिणभराखातीर हे धर्तरेर अवतरल्यो. तांची कोणाक नसाय जाली ना. पूण आज म्हजीच म्हाका नसाय जावंक लागल्या. आजमेरेन जें पावल हांवें उक्तलें तें रेब्यांत पडलें. म्हजे कुडीकडेन हळशिकावणे नदरेन पळोवन बुरशेपणाचीं उतरां उलयिल्लीं आयकतसान हांव म्हज्या रूपाचेर विटलां. हे म्हजे कुडीची अपुरबाय करची. तोखेवचें अजें म्हाका केन्नाच दिसना. आतां लेगीत हारशांत पळयल्यार दादल्यांचे दोन दोळे खावंक आयिल्लेभशेन दिसतात.”

“तू हो दुबाव तुजे तकळेंतलो काडून वडय. तूं भियेलां. तुजो हो भंय ना जावपाक जाय. आतां माशें हांस पळोवंचा.”

हांव हांसलें.

“तांबड्या ओंठांभितल्ले तुजे दांत मोतयां कशे चकचकतात.”

सुशमाचे आईन सांगलें आनी जो दुबाव म्हाका दिसतालो तोच दुबाव तिकाय पडलो आसूंक जाय.

म्हज्या ब्लावजासकयले उकते फाटीर हात भोंवडांवपाची उमळशीक सुशमाचे आईकय आवळूंक आयली ना.

हांव तिचेमुखावयलें कुशीन सल्लें. इतल्यान सुशमान येवन म्हाका वेंग माल्ली.

“सपनादीदी, तूं कितली बरी दिसता ! सदांच असो आंवाडो कित्याक घालीना ? आज तूं खऱ्यांनीच बरी दिसता.”

“केन्नाच ना. म्हजेपरस तूं बरें दिसता.”

सुशमाचो इश्टीणी आयल्यो आनी तें भायर गेलें.

सुशमाच्या वाडदीसाक आयिल्ल्या सगळ्यांक हांव एक चर्चेचो विशय जावन पडलो. सुशमान म्हजी वळख आपली मावशी म्हणून करून दिल्याबराबर सगळ्यांक सुशमाची नसाय जावंक लागली. आपणाकय अशीच मावशी आसूंक जाय आशिल्ली अशें म्हणूंकय दोगतीगजाणां फाटीं रावलीं नात. कोण कोण तर खंयचे नटयेची सर लावंक लागलीं.

‘खाडकी अमक्याभशेन दिसता, तर दोळे अमके नटयेंभशेन दिसतात.

हांवें तांचीं सगळीं उलोवणी आयकलीं. तीं सगळीं सुशमाक विचारतालीं,

‘खंयची मावशी ? खंय रावता ? कितें करता ?’

हजार प्रस्न पूण सुशमा हुशार ! तें तांकां कांयच सांग नासलें. वयल्यावयर जापो दितालें आनी विशय बदलतालें. म्हाका ताचे बुदवंतकायेचें कौतूक दिसलें. सुशमायेदें आसतना म्हाकाय अशींच शाणेपणा आयिल्लीं

‘मनशाक परिस्थिती सगळें शिकयता’

हांवें मनांत म्हणिल्लें.

“सपनादिदि केक कापया”

सुशमान येवन म्हाका ओडीत भायर व्हेलें. सगळीं भुरगीं भोवतणी बशिल्लीं.

सुशमान एकूच फूंक मारून केकावयल्यो सवूय मेणवाती पालयल्यो.

नकळटांना म्हज्या दोळ्यांत दुकांआयलीं. म्हाका म्हजें भुरगेपण येवजलें.

... सुशमाची अपुरबाय करपाक आज ताची आवय आसा, पूण म्हजी आवय म्हाका स वर्सांचें आसतनाच ह्या संवसारांत एकटे सोडून गेली.

हावें बेगीबेगीन दोळे पुसले आनी भुरग्यांक च्या दिवपाच्या कामाक लागले.

वाडदिसाचो प्रोग्राम जातकीर हावें म्हळें, “ सुशमाचे आई, हांव वतां.”

आनी न्हेशिल्ली साडी हांव सोडोवंक लागलें तें पळोवन सुशमाची आई म्हाका आडावंक लागली.

“ सपना, कितें करता तूं हें ?”

“ ही साडी सोडयतां आनी हांव न्हेसून आयिल्लें ती न्हेसतां.”

“ कांयच गरज ना. ही साडी तुका. तीच न्हेसून चल.”

“ सुशमाचे आई, कितलो मोग करता ?”

“ सपना आरमार भरून म्हजेकडेन साडयो आसात. पूण तांतली एकूय न्हेसना दिसना. कसलीच इत्सा जायना. केन्नाय दिसता ह्यो सगळ्यो साडयो लासून तांचो गोवोर करचो.”

“ नाका तशें करूं नाका. सुशमाक मेळटल्यो.”

त्याच भेसांत हांव घरा आयलें. दार उकतेंच आशिल्लें ... आज हो बेगीन घरा आयला जांवये

म्हाका दुबाव पडलो.

आमोरी जाल्ली. सुर्या केन्नाच अस्तमलेलो. मळबाचो निळो रंग म्हज्या आंगावयल्या भेसाक मॅच जातालो. हांव मुमुखेंच हांसलें.

हांव भितर सरलें. बापूय आपले कुडींत सोऱ्याचे मस्तेंत आशिल्लो. ताका सोरो बरोच चडील्लो हें पळयतनाच कळटालें.

हांव म्हजे कुडींत वचून हारनामुखार उबें रावलें. टंक उकतें करून हावें म्हजे आवयचो सांबाळून दवरिल्लो फास्केंत घाल्लो फोटो भायर काडलो. आवयभशेन रूप आयिल्लें म्हाका. फोटो हड्ड्याकडेन घट्ट धरून हांव रडूंक लागलें.

इतल्यान बापायचो आवाज आयलो. आनी हांवें कच्च करून आंग काडलें.

चलपाचीय शक्त नाशिल्लो तो बेबंदो बापूय म्हज्या कुडीच्या दारांत येवन उबो रावलो. ताज्यान उबें रावपाकय जाय नाशिल्लें. दाराच्या आदारार उबो आशिल्लो तो !

ताचो तो अवतार पळोवन म्हाका भिरांत दिसली. ताज्या तांबड्यागुंज दोळ्यांतल्यान उजो भायर सरता आनी त्या उज्याचो धग इतले पयस लेगीत म्हाका वादता अशें म्हाका दिसलें. आपुण कितें उलयता हाजीय ताका सुद नाशिल्ली. ताणें म्हाका विचाल्लें,

“ सपना, खंयच्या आड्डे घेईले गोड्डे ?” जीव ताळचाक

लायनास्तना तो उलयतालो. वेठेच हात हालयतालो. हांव ओगगी रावलें.

“खंय य गेल्लें गो SS ? आयकूंक येना ?”

तरीय हांव वगीच.

“कोणाक सोदूंक गेल्लें गो SS? मेळ्ळो ? इतलो वेळ कोणाचे वेंगेंत आशिल्लें ?”

“बाबा तूं कितें उलयता ? इतलें सूज !”

“सू SS ज ! हं ! कोण सूज गो ! हांव ? स SS ग SS ठे सू SS ज ! सगळे बुरशे तूं, हांव, सगळे !”

तो एकसारको बडवडत आशिल्लो,

“तूं भुरगें आसा. तुकां मगो कांय खबर ना. यो, हांव शिकयतां तुकां”

अशें म्हणून तो फुडें फुडें येवपाक लागलो. तितलें हांव फाटीं फाटीं वचपाक लागले. म्हज्या पोटांत भंयांचो गुळो उठलो. कितें जातलें हें येवजूनच म्हजे दोळे गरगरूंक लागले. म्हज्या आंगांतली सगळी शक्त ना जाल्लेभशेन म्हाका दिसलें. म्हज्या हातांतलो आवयचो फोटो गळून सकयल पडलो. सगळ्याक कंवच्योव कंवच्यो जाल्यो.

... शेर्त ही बायट घडणुकीची नखरामी ! म्हज्या मनांत पाल चुकचुकली.

“ही SS ही SSS ही SSSS”

तो हांसतालो.

“इतले दीस खबरच नाशिल्लें. घरांत हो म्हाल आसतना भायर कित्याक वचपाक जाय ?”

ताजे पांय आतां सारके पडटाले. पूण वासनेचें भूत ताजे गोमटेर बशिल्लें.

बापायची ही जनावराची वृत्ती म्हज्यान पळोवंक नजो जाली.

“वचून वचून कितले फाटीं वतलें ? यो, बरेभशेन लागीं यो. तुका पळोवन हांव भुल्लसलां. यो बेगीन यो.”

आनीक फाटल्यान वचपाक म्हाका जागोच नाशिल्लो. हांव वणटीक वचून आदळ्ळें.

“ना. फाटल्यान सर पयलीं. तूं कोण आनी हांव कोण हाजें भान तरी आसा ?”

उश्णो नेट हाडून हांवें विचारलें.

“आमच्या नात्याची म्हाका पर्वा ना. आज तूं एक बायल आनी हांव एक दादलो म्हणून हांगां आसात.”

‘थू’ करून हांव बापायच्या तोंडांबरोबर पच्च करून थुकलें. पूण लजकाडो तो म्हाका म्हज्यान ओडूंक लागलो.

आशिल्ली नाशिल्ली सगळी शक्त एकवटावन हांवें ताका धुकलून वडयलो.

सकयल पडिल्ल्यो कंवच्यो ताज्या हातापांयाक लागल्यो. रगताच्यो धारो व्हावूंक लागल्यो. ताजी शीर तापली. उठून उबो रावत ताणे म्हज्या दोनय पोल्यांर दोन फुलयलीं आनी म्हळें,

“सपना, म्हजेकडेन खेळ करूं नाका. आज तूं म्हाका जाय. एक बायल म्हणून जाय.”

आनीक विरोध करपाक म्हजेकडेन जमलेंच ना.

म्हज्या दोळ्यांमुखार एकदम काळोख आयलो. म्हाका धुंवळ आयली.

सुद आयली तेन्ना हांवें दोळे उक्ते केले. म्हज्या बापायन म्हजी सगळी कूड भश्टून वडयिल्ली.

दिवो पेटत आशिल्लो. बापायचें भूत सुस्त न्हिदिल्लें. ताज्या आंगांर कांयच नाशिल्लें. म्हाका कीळस आयली. हांव उठून बसलें. म्हज्यान तांजी कशें दिसपाक लागलें पूण नेटान हांव उठून उबें रावलें. अस्ताव्यस्त पडिल्ले कपडे एकठांय केले. फुटिल्ल्या हारशांतल्यान आवयचो फोटो काडलो. आसलो तसो टुंकांत दवरलो.

म्हजी निळी साडी चुरून गेल्ली.

... हाजेफुडें कुडीक केन्नाच अशें नटोवप ना. हातांतली निळी साडी हांवें शेवटून माल्ली. सदचें जुनेर न्हेसून हांव म्हजे खाटीर येवन आड पडलें.

जें कितें घडील्लें तें सगळेंच कल्पनेभायलें आशिल्लें. उरील्ली सगळी रात येवजून काडली. जीव दिवपाबगर दुसरो कसलोच उपाय म्हजेमुखार नाशिल्लो. आज पयलेखेप बापायन म्हजी विटबना केल्ली. घडील्लो सगळो प्रसंग परत परत येवजूंक लागलो आनी पोटांत धवळून आयलें.

मान्यांत वचन हांवें ताळ्यांत बोटां घालून बळयां ओंकून वडयलें. म्हाका मातशें सुऽऽ जालें.

परतून खाटीर येवन हांव आड पडलें. बापूय घोरेतालो. ताजी घोरेवाणी कनार सादताली.

घांवत वचून बापायचे गोमटेक घांस मारीनशें म्हाका जालें. पूण दुकां गाळपाबगर हांव कांयच करपाक शकलें ना.

कोंव्याचो साद आयकून हांव उठून बसलें. हारशांत पळोवपाची म्हाका इत्सा नाशिल्ली. तरीय म्हजी नदर गेली. रातभर न्हीद नाशिल्ल्यान दोळे नटनटील्ले. वारा वरांभितर आपल्या आंगांवयलें बरेंचशें मास देंविल्ल्याभशेन

म्हाका दिसलें. आंगांतलो बलावज एकदम सदळ जावंक लागलो. आदल्या दिसा सुशमाचे आईन घाल्लो त्या आंबाड्याचे केस भूताभशेन जाल्ले. तांबडे ओंठ करपल्ले.

मागिलदरान कोळमेकडेन फातराचेर वसून हांव दांत घासूंक लागलें. वयर कितलींशींच सवणीं भुरं करून उडटालीं. मदीं व चूक, चूक करतालीं. पणसाच्या झाडाचेर एकूच कावळो आशिल्लो. हांवें तीरान ताजेर फातोर मोखलो आनी ताका धांवडायलो. म्हाका म्हज्या भुरगेपणांतलो प्रसंग येवजलो. मोग म्हळ्यार कितें तें स्मीनान म्हाका कावळ्यावयल्यान शिकयिल्लें.

एक दादलो आनी बायल ... मोग ... गुरवार ... असल्यो गजाली तेन्ना स्मीताक चड कळटाल्यो. हांव ताजेकडल्यान त्यो समजून घेतलें. पूण आतां समज वपाचें कांयच उरूंक नासलें. जें कितें ताका खबर नाशिल्लें तें सगळें आतां प्रत्यक्षांत घडिल्ल्यान म्हाका अनावळखी अशें कांयच नासलें.

ल्हानपणांत कमलकाकीन म्हज्या बापायक वेवदा म्हणिल्लें तेन्ना म्हाका राग आयिल्लो पूण आज कमलकाकी नाशिल्ली -

... आशिल्ली जाल्यार ती खूब आपुलकाय दाखयतली आशिल्ली.

म्हाका खूब उदास दिसूंक लागलें. हांव सगळ्यांचेर वाजेलें. म्हजे कुडीचेर, सैमाचेर, सगळ्यांचेर. एदद्या व्हडल्या संवसारांत म्हजो आपलो असो कोणूच नाशिल्लो. हांव एकटे पडील्लें. सामकें एकटे !

हातां लो पीटो काबार जाचो तरी हांव कितलोतरी वेळ तेच तंदरींत उल्लें. बापायची जाग येतकीर हांव थंयचें उठलें.

बापायचेर नदरच पडची न्ही, अशें म्हाका दिसलें. पूण तोंड घेवन तरी खंय वतलें ? ह्या संवसारांतल्या समस्त दादल्यांविशीं म्हजे मन विटिल्लें.

... दादल्यांक वासनेबगर कांयच येवजना.

खंयच गेलें तरी दादल्यांची अदाशी नदर चुकोवंक शकचें ना... हाजी म्हाका पुराय खात्री आशिल्ली. म्हणून हांवें एकाच जाग्यार रावन म्हजे जीणेचो खेळ खेळपाचें थारायलें.

आजमेरेन जितले दाव खेळून जाले त्या सगळ्या दावांनी म्हाकाच हार खावंची पडिल्ली. म्हाका एकूयदां जैत मेळूंक नासलें.

हांव उठून भितर आयलें. रातीं कांयचें घडलें ना हे तरेन बापूय वावुरतालो पूण म्हाका मात तकली वयर काडून पळोवपाक धीर जायनासलो. हांव भिरेल्लें काचाबूल जाल्लें. पूण तो तोंड धांपून भायर सरून गेलो.

भायर सरपाक म्हज्या जीवार आयलें. घरांतल्यान पावलच भायर काडचें न्ही अशें म्हाका दिसलें. सुशमागे वचचें न्ही अशें हावें थारायलें.

दिसभर हांथुणार लोळलें. रात्रीत उजो केल ना. बापूय तर जेवणाक

लेगीत नासतालोच.

सकाळसान हांवें कांयच खालें ना, कांयच पिलें ना. जीभेची रुचच गेल्ली.
दिसभर हांव उपाशीं पडलें.

तिळसांज जाता म्हळ्यार म्हाका कचच जालें. 'कालचेवरी तो राक्षस
येतलो आनी मागीर - - -'

म्हज्यान मुखार येवजूंक नजो जालें.

ल्हवूल्हवू कांळोख जायत आयलो. हांवें भोंवताणी नदर माल्ली आनी हांव
काचाबूल जालें. कुडींतलो काळोख म्हाका खावंक येवंक लागलो. हांव बेगीबेगीन
उठलें आनी हांवें दिवो लायलो. उजवाड जातकीर म्हाका मातशें बरें दिसलें.

दिसभर पोटांत कांय नाशिल्ल्यान म्हाका घुंवळिल्लेभशेन जावपाक
लागलें. हांव उठून रांदनीम्हज्यान आयलें. तांदूळ घुवून पेजेक वडयलें. हरशीं
म्हाका पेज केन्नाच ताका जाताली पूण आज आनीक रुच खंयची ?

हांव जेवंक बसलें. पोटाक चुरचुरीत भूक लागिल्ल्यान जेविल्ली ती पेज
रुचीक लागली. हांव पोटभर जेवले आनी उरिल्ली तशीच धांपून दवल्ली.

आदले रातीं न्हीद नाशिल्ल्यान खरें म्हळ्यार हांथुणार पडटनाच न्हीद
येवपाची पूण बापूय येतलो ह्या हुस्क्यान हांव जागेंच उल्लें. मातसो खटू खूट
आवाज जालो जाल्यार बापूय आयलो ह्या भंयान म्हजें काळीज धडधडटालें.
कुडीचें दार हावें घट्ट धांपिल्लें पूण ताच्यान तें धाडावन मोडूं येतालें.

खूब वेळ जालो तरी बापायचो पत्तो नाशिल्लो. रात बरीच जाल्ली.
सगळेकडेन किण्ण पडिल्लें. मदींच सुणे भोंकताले. तितल्याच आवाजान मातशी
शांतनाय भंगताली.

सगळी रात काबार जातकीर फांतोडेर बापूय घरांत भितर सल्लो.

आदले रातीं जाल्ले गजालीचें ताका पिकसांव जालां आसूंक जाय आनी
ताका लागून तो तोंड घेवन गेल्लो असो हांवें समज करून घेतलो. पूण ते
गजालीविशीं बापायन एक उतर काडलें ना. पूण म्हाका मात दिसतालें,
... बाबान दोळ्यांत दुकां हाडवीं आनी म्हणचें, 'सगता, चुकलो हांव. सोऱ्याचे
घुंवळीत घडलें तशें.'

पूण बायल मेली तेन्ना एक दूक दोळ्यांत हाडूं नाशिल्लो बापूय ह्या
कामांक कसो खंती जायत आसलो ?

८.

दोन दीस हांव आपणागेर आयलेंना तें पळोवन सुशमाचे आईन सुशमाक वासपुशेक धाडलें.

म्हगेर येवपाची ताजी पयलीच खेप. दार उकतेंच आशिल्लें. तें नीट भितर सल्लें. आवयचो फोटो घेवन हांव रडत बशिल्लें. ताणे म्हाका धट्ट बेंग माल्ली आनी म्हळ्ळें,

“ सपनादीदी, तूं कित्याक आयली ना काल पयर ? ”

“ हरशींच गो. जीवाक बरें नाशिल्लें.”

“ फट. तूं फट उलयता.”

“ खऱ्यांनीच तर. तकली उसळटाली.”

“ तूं म्हजेकडेन केन्नाच खरें उलयना. हांव जाणा.”

“ आनी हें कितें दीदी, तुजें तोंड सगळें मोट्टें जालां. सुजिल्ल्याभशेन.”

“ ना गो. तुका दिसता तशें.”

“ चल दीदी. तुका आईन आफयलां.”

म्हाका ताजें मन मोडपाक जालेंना. हांव तशेंच भायर सल्लें आनी सुशमागेर गेलें. सुशमाचे आईक तोंड दाखोवपाची म्हाका इत्सा नाशिल्ली. हांव जाणा आशिल्लें.

ती विचारतली आनी मागीर तिचेपासून लिपोवप शक्य जावचें ना.

घडील्ली गजाल तिसऱ्या मनशाक सांगपाक हांव थरथरतालें.

हांव भितर सरतनाच तिणे पयलो प्रस्न केलो,

“ सपना, कितें जालें गो पापया तुका ? अशी कितें दशा करून घेतल्या ? ”

आनी हांव रडूंक लागलें. हांवें खूब रडून घेतलें आनी रडत रडत हांवें सगळी गजाल सुशमाचे आईक सांगली.

‘ ते निळे साडयेन म्हजो घात केलो.’

“ साडयेचो परीणाम न्ही तो सपना. त्या अधाशाची नदर तुजे कुडीचेर आशिल्ली, साडयेचेर न्ही.”

“ तेंय बी खरें तेय रातीं हांव कसलीय बोंदरी साडी न्हेशिल्लें तरी तेंच घडलें आशिल्लें.”

हांव म्हज्या कामाक लागलें. सुशमाचे आईन म्हळें.

“ सपना हे गजालीचेर विश्वास बसपाक खूब कठीण न्ही? एका बापायकडल्यान धुवेचेर आगळीक ही गजालच कल्पनेभायली.”

“ हय. पूण सत्य हें सदांच भयानक आसता. तें फकत अणभव घेतल्याकच खबर आसा. दुसऱ्यांक तातून अनिशयोक्ती दिसता.”

नेमाळ्याचेर प्रसिद्ध जाल्ल्यो त्यो म्हज्या भाशणा वयल्यो प्रतिक्रिया म्हाका येवजल्यो. हांवें दादल्यांचेर केल्ल्या आरोपांचेर लोकांनी दुबाव घेतिल्लो. म्हाका लोकांनी फटींग केल्लें. म्हजेर विश्वास दवरपी एकलोच तो नेमाळ्याचो संपादक!

“ दीदी, तुका कोणतरी सोदता.”

सुशमान धांवत येवन म्हाका सांगलें.

हांवें कच्च करून आंग काडलें.

‘ कोण कांय म्हाका सोदूंक आयला ?’

हांवें येवजिलें आनी हांव बेगीवेगीन भायर आयलें. आमच्याच वाड्यावयलो तो भुरगो आशिल्लो.

हें आनी कितें लक्षांण कांय?

हांव मनांतल्यान भियेलें.

“ तुका तुज्या बापायन आफयलां.”

त्या भुरग्यान सांगलें.

“ कित्याक ?”

“ म्हाका कांयच खबर ना. सांगलें, धांवत वच आन रकाद दी.”

रोकडेंच आफयलां ?”

“ हय. आतां.”

इतलें सांगून तो आयिल्लो तसो गेलो. म्हजे तकलेंत हजार विचार आयले सुशमाचे आईन ताका तंदरींतल्यान जाणें केलें.

“ सपना कित्याक आफयलां जातलें गो तुज्या बापायन ?”

“ हो म्हजो बापूय म्हाका जल्मभर पिडूंक लागला. जातनाच मेल्लें जाल्यार खूब बरें जातलें आशिल्लें पूण देवाक म्हजी मातय काकूळट येता.”

म्हज्या ह्या उतरांनी तिचेंय काळीज दुखलें पूण तिचो नाईलाज आसलो. घोवाकडल्यान छळणूक जाल्ली जाल्यार ती म्हाका डायवोर्स घेवंक सुचयतली आसली पूण बापूय आनी धूव ह्या नात्याखातीर निवूय पेंचांत पडिल्ली.

हांव घरा आयलें. हुम-यार उबें रावन हांवें भितल्लो अदमास घेतलो. कोणतरी दोग तीग जाण उलयताले. हांवे बारीकसाण दिती. म्हाका सारकीं उतरां आयकूंक आयलीं नात पूण पैशांच्यो कसल्यो तरी भानगडी चलतात हाजो म्हाका दुबाव पडलो.

बाबान कोण.कडल्यान तरी पैशे घेतल्यात आनी देणेकार आतां पैशांखातीर आयला...

म्हाका दिसलें.

हांव भितर आयलें. बापायचे कुडींत दोगजाण अनवळखी मनीस आशिल्ले. हांवे ल्हवूच पळयलें. दोगूयजाण बरे लांबरुंद आशिल्ले. म्हजी जाग येनाफुडें बापायन तांकां शिटकायलें आनी तांच्यो गजाली बंद जाल्यो. कुडींत अकस्मात शांतताय पातळ्ळी.

“सपना तुका पळोवपाक आयल्यात. तो आयल्यान बसला तो न्हवरो रजनीकांत. ताजेकडेन हांवें तुजें लग्न थारायलां. हो तागेलो इश्ट शिरीश. तांकां च्या कर आनी घेवन चल.”

म्हजे तकलेंत एकदम उजवाड पडलो. कांय दिसांफाटीं बापायन म्हणिल्लीं तीं उतरां आतां म्हाका याद जालीं.

‘ज्या भुरग्याकडेन हांव लग्न थारायलों, ताजेचकडेन तुका लग्न जावंचें पडटलें.

जो प्रसंग म्हजे जीणेंत घडचो न्ही अशें म्हाका दिसतालें, तोच प्रसंग म्हजेमुखार उबो राविल्लो. म्हाका दिसलें,

... एकदम पिण्यांभशेन करचें, म्हणटकीर भायर आयिल्ल्यांक दिसतलें हांव पिशें म्हणून.

पूण तशेंय करपाक म्हाका धीर जायना जालो. पिशेपणाचें संवंग म्हज्यान बरेतरेन करूं येतालें पूण मागीर बापायचो तो अवनार म्हाका जीतें सोडचो नासलो. बापूय म्हाका मारतलो आशिल्लो. थापटांनी, रोतांनी बळ येसर पेट्टलो आशिल्लो.

... हो मार सोंसचेपरस मोन्यांनी तांचेमुखार वचून उबें रावप हेंच म्हाका योग्य दिसलें.

हांवें च्या केली आनी दोनय हातांत च्याचीं कोपां घेवन हांव भायर

आयलें. म्हजे हातपांय कडकडटाले. मुखार बशिल्ल्या दोगांयच्या हातांत हांवें च्याचीं कोपां दिलीं, उमथे मानेन. तकली मातय वयर काडली ना. बापायन म्हळें,

“ बस सपना.”

हांव येवन खाटीर वसलें. बापायन म्हळें,

“ ही म्हजी चली. कोणाकय पसं. पडपासारकीच आसा ”

ते दोगूय एकसारके पळयत रावले. न्हवऱ्या म्हऱ्यान बशिल्ल्या इश्टान शिरीशान ताका ल्हवूच चिमटो काडलो आनी म्हळें,

“ ए 55 माल बरो आसा. आं म्हण आनी वडय. फुडलें मागीर पळोवंया.”

ताणें कितलेंय ल्हव म्हळें तरां म्हाका तीं उतरां आयकूंक आयलींच.

ल्हानपणासान म्हाका असल्या उतरांची संवकळ जाल्ल्यान आतां व्हडलेशें कांय दिसलें ना विरोध करचो अशें म्हाका मनांतल्यान दिसतालें. पूण दिसता तशें घडूंक पाविल्लें जाल्यार म्हजी जीण ह्या भेसार केन्नाच पावची नासली. म्हजी जीणूच तशी आशिल्ली. भोंवऱ्यांत घुस्पल्ली. तडेक येवंक मेळनास्तना मदल्यामदीं हुमकळटाली. दर खेप म्हज्या आंगांतली दुबळेपणा म्हाका झाटीं ओडटालीं. हांव भियेनालें आनी ह्या भंयांक लागून हांव कांयच करूंक पाव नासलें. म्हज्या जिवितांत घडिल्ली ती धिटाय एकदांच ! ती म्हळ्यार स्टेजीर चडून केल्लें तें चार उतरांचें भाशण !

रागान दांत किड्डीत हांव तांचेमुखार बशिल्लें. ताणीं म्हाका कांयच विचाल्लें ना. फक्त दोळ्यांनीच म्हाका पळोवन घेतलें आनी ते वचपाक उठले. बापायन तांकां विचाल्लें,

“ म्हणटकीर हांव कितें समजूं ? ”

“ आनी समजूपाचें कितें उल्लां ? हें लग्न जातलें. फुडल्या म्हयन्याचे पंदरा तारखेक ”

“ लग्न खंय करपाचे ? ”

“ लग्न एका देवळांत जातलें. सामके खाजगी रीतींत. कोणाक आफोवपाचें ना. गळ्यांत हार घालपाचे आनी लग्न करपाचें.”

इतलें सांगून ते गेले. तांचेबराबर बापूय भायर सल्लो.

एकलेंच बसून हांव तांचीं रूपां आनी उतरां येवजूंक लागलें. रूपाविशीं प्रस्न नासलो पूण तांचीं तीं उतरां मात म्हाका मानवलीं नात. बायलेक माल म्हणप म्हाका मातय आवडलेंना. ताज्या त्या इश्टाची नदर तर म्हजेर सामकी थिरावल्ली. तो म्हाका पळयत आशिल्लो आनी ताजे दोळे म्हाका बायजणांभशेन दिसताले.

लग्न जाल्या उप्रांत असल्याच मनशांवावर फुडें दीस काडचे पडटले ...

येवजना फुडें म्हज्या आंगांर कांटो फुललो. लग्नाविशीं म्हज्या मनांत ज्यो गोड कल्पना आशिल्ल्यो त्यो सगल्यो त्याच खीणांत ना नपयचात जाल्यो. लग्न म्हळ्यार एक माटेव, बेंड, मंगलाष्टकां, अंतरपाट, फोगोटचो अशें जायतें म्हजे कलेंत आशिल्लें पूण तें सगळें आतां ना जालें.

लग्न म्हळ्यार बापायन बळजबरीन केल्लो एक वेवहार ...

हो रूक्ष वेवहार पसंत नासलो तरी ब्र काडपाक जागो नाशिल्लो.

दुसऱ्या दिसा हांवें सुशमाचे आईक ही गजाल सांगली. तिकाय म्हजें लग्न जाल्लें नाका आसलें. लग्न जावन आपणे जें कितें भोगलां तें दुसऱ्यांच्या वांट्यांक येवचें न्ही अशें तिका दिसनालें पूण म्हजो बापूय म्हज्या लग्नाची तारीक लेगीत थारावन मेकळो जाल्लो.

E I

९.

लभ्याच्या आदल्या दिसा हांव खूब दुखेस्त जालें. सुशमाक आनी ताचे आईक सोडून वचपाक म्हाका खंत भोगताली. एक अर्दान बापायचें भूत गोमटेवयल्यान सुटलें म्हण धादोसकाय जाल्ली. बापायचेर नदर पडल्याकूच म्हज्या पोटांत धवळूंक लागतालें.

हावें सुशमाचे आईक म्हणिल्लें,

“ म्हज्या बापायच्या हळशिकावण्या करणेंतल्यान हाव सुटलें इतलेंच म्हाका सूस दिसता.”

“ ह्य सपना. देवाचे दयेन तुजो घोव सभावान आनी चलणुकेन बरो आसल्यार पुरो.”

“ ल्हानपणातसान इतलें भोगपाची संवय जाल्ल्या कारणान आतां फुडलें भोगपाक व्हडलेशें कठीण वचचें ना.”

“ आजमेरेन तूं मेकळें आशिल्लें. तुज्जेर दुबाव घेवपाक कोण नाशिल्लो. लग्नाउप्रांत घोव बारीक सारीक गजालींचो दुबाव घेवंक लागल्यार तुका चड मानसिक त्रास जातले.”

“ पूण म्हज्या गळ्यांतलो मणी पळोवन कोण सहसा वाटेक वचचो ना. लग्न म्हळ्यार ते नदरेन एक मुरझितपणा कसो. लग्न जाल्ल्या बायलांपासून दादले पयस रावतात.”

“ वासनेक आशिल्ल्या दादल्यांक खंयचीय बायल सारकीच आसता. लग्न जाल्ली वा आकवार, काळी वा गोरी, जाण्टी वा नेष्टी.”

आनी म्हाका तें पटलें. आजमेरेन हांव जें कितें उलयतालें तें सुशमाचे

आईक पट्टालें पूण आज सुशमाचे आईन सांगिल्लीं उतरां म्हाका शाणेपणांचीं दिसलीं.

दोळ्यांत दुकां हाडून हांवें तांचो निरोप घेतलो. सुशमा म्हाका घट्ट वेंग मारून रडूंक लागलें. सुशमाचे आईन म्हाका खूब उपदेश केलो. म्हाका दिसलें,

‘ सुशमाचे आईच्या रूपान म्हजीच आई म्हाका उपदेश करता ! ’

लग्न म्हणून म्हज्या घरांत कांयच बोवाळ नासलो. लोक नासले, सोयरी नासली. वाजप नासलें. सदचेवरीच ! आदले रातीं बापायन सांगिल्लें,

“ फात्यां सकाळीं बेगीन उठून भायर सर. अकरा वरांचो म्हूर्त. ताज्याआदीं पावपाक जाय.”

हांवें कांयच जाप दिली ना. हांव वग्वी गवलें. मोन्यानी न्हिदलें.

... लग्ना आदली रात ! हेर चल्यांक हे रातीक भांगरांचीं सपनां पडटा. तांच्या तोंडार मुमुखोच हांसो फुलता. काणयेंतल्या राजकुंवरावरी तांचो घोव तांचेसरी येता आनी मागीर तीं सगळी रात एकामेकांक मोगाच्यो काणयो सांगीत बसतात ...

सपनां पडप क ते राती म्हाका न्हिदूच पडली ना. घोवाचें जें चित्र तकलेंत तयार जाल्लें तें मात भयानक आशिल्लें.

... तो म्हजेकडेन मोगाच्यो गजाली करी नासलो. तो वासनेक भुकेल्लो. वळवळिल्ल्याभशेन म्हजेकडेन झोंपय घेतालो. हांव मेल्ल्या मड्यावरी पडिल्लें बापायच्या बुरश्या हातांनी भश्टल्ले म्हजे कुडीची म्हाका मातय तोखणाय नासली.

असलीं सपनां पडचेपरस तीं न पडिल्लींच बरीं अशें येवजून हांवें न्हिदपाचो यत्नय केलो ना. दोळे उकते दवरून हांव वग्वी पडलें. भोंवतणचो काळोख खावंक आयलो तरी हांव भियेलें ना. काळखांत म्हाका बरें दिसलें.

संबंद रात येवजून येवजून फांत्यापारार हांव उठलें आनी भायर सरपाचे तयारेक लागलें.

आईन दिल्लो तांबड्या रंगाचो शालू, ताजेर तांबडोच ब्लावज, केंसांचो आंबाडो असो व्हंकलेचो सगळो शृंगार हांवें केलो. हांवें हारशांत पळयलें आनी म्हाका त्या दिसाचो प्रसंग येवजलो. निळी साडी, निळो ब्लावज आनी मागीर चुरून गेल्लो तोच तो भेस !

... आतांय जर बाबा फाटल्यान आयलो आनी ... पूण ना आज तरी तो

मनीस बासा.

“सपना तयार राव. हांव टॅक्सी हाडटां.”

इतलें म्हणून तो गेलो.

घरांतल्या सगळ्या वस्तींचेर हांवें निमाणी नदर भोंवडायली. ज्या ज्या जाग्यार हांवें नदर माल्ली थंय थंय रित्यो वाटल्योच दिश्टी पडल्यो.

... नव्या घरांत पावल दवरता थंय तरी असली रास दिसना जाल्यार पुरो.

हांवें मनात म्हळें.

... पूण आजमेरेन येवजिता तशें केन्नाच घडलें ना. जें जें येवजिलें ताज्या उरफाटेंच घडलें.

दारांत टॅक्सी थांबली. हांव वचून टॅक्सींत बसलें. वीस वर्सां वावुरिल्ल्या त्या घरांतल्यान भायर सरतासना म्हाका कितेंशें जालें. त्या जीव नाशिल्ल्या घराची ओड लागिल्ली.

सगळ्यो यादी काटल्यान दवरून हांव नवे जिणेच्या हुमरार उबें रावलें. लग्ना आदले जीणेंत जे कांटेकटे आशिल्ले ते सगळे हुमटावन वडोवन लग्नाउप्रांतची जीण फुलांवरी सजोवपाचो हांवें मनांत निश्चय केलो.

टॅक्सी देवळाच्या दारांत उबी रावली. हांव सकयल देंवलें. लग्नाचो माटोव, बॅंड, सवो कांयच नासलें. बंदखणींत गेल्ल्यावरी हांव देवळाचीं सोपणां चडूंक लागलें. देवळांत तेच दोगजाण आशिल्ले जे त्या दिसा म्हाका पळोवपाक आयिल्ले. न्हवरो आनी दुसरो ताचो इश्ट.

भटान न्हवऱ्या व्हंकलेक उबीं केलीं आनी भटपण म्हणपाक सुरवात केली. अंतरपाट धरपाचें शास्त्र जालें. मंगलाश्टकांशी तोंडांतल्या तोंडांत पुटपुटलो. भटान सांगतकच हांवें घोवाच्या गळ्यांत हार घालो आनी घोवान म्हज्या गळ्यांत !

लग्न जालें. कसलो बोवाळ ना. आवाज ना. देवाक साक्ष दवरून घोवान म्हज्या गळ्यांत मणी वांदलो. हिंदू धर्माच्या शास्त्राच्या आदारान म्हजें लग्न जालें. हांव थंयच येवजुपाक लागलें.

... समाजाक हें लग्न मान्य जातलें. भटांमुखार गळ्यांत हार घालून जाल्लें लग्न समाजांत खरें प्रतिश्टेचें लग्न जाता. ज्या घोवाच्या नांवान बायलेच्या गळ्यांत मणी वांदता ते बायलेन मागीर जल्मभर आपल्या घोवाची जतनाय घेवची पडटा. हो आपलो घोव न्ही, अशें खंयचीच हिंदू बायल गळ्यांत मणी वांदून सांगूंक घजना. इतलेंच न्ही, तर आपल्या मनाची काल्पनिक समजूत लेगीत करून घेवंक शकना. तसो विचार मनांत येवपच म्हळ्यार एक व्हड पातक. वचन थंय बायलेची कुचंबणा ! दुबळे बायलेक अदीकच दुबळी करपाचो हो

यत्न. हांवूय घोवाची बायल जालां !

अचकित् म्हजो हात गळ्यांतल्या मणयाकडेन गेलो.

आमचें जोडें देवळांतल्यान सकयल देंवलें. दारांत मोटार आशिल्ली. मोटारीचें फांलें दार उकतें करून म्हजो घोव एकेकडेक बसलो. इतल्यान ताजो तो इश्ट आयलो आनी ताणे म्हाका म्हळें,

“ बस.”

हांव भितर बसलें. म्हज्या शेजरा इश्ट बसलो. हांव मदें. म्हाका ताजें अशें म्हज्यात बसप अवडलें ना. पूण घोव वग्गी आशिल्लो. आपले बायलेक परकी दादल्याम्हज्यान बसपाक ताणेच संद दिल्ली. पयल्याच खिणाक म्हाका ताचें वागप विचित्र दिसलें.

व्हंकलपावणे वेळार व्हंलेंच्या तोंडार जो अमुरपिको तांबसो रंग आसता तो म्हज्या पोल्यार आसपाची शक्यताय नासलीं. जीव मुठीत घेवन हांव भियेलेवरी मोटारींत बशिल्लें.

मोटार एका घरामुखार थांबली. हाताक धरून म्हाका त्या इश्टान देंवयलें. हांवें म्हजो हात सोडोवन घेतलो. आमी तिगांय भितर आयलीं.

शेणाची जमीन आनी नळ्यांच्या घरांत वावरून आयिल्लें हांव. म्हाका नवें घर मेळिल्लें. सगळेंकडेन चकचक. वयर नळे नासले, सकयल शेणय नासलें. नितळ चकचकीत घरांत खिणभर हांव म्हजीं दुखां विसल्लें. म्हज्या घोवान म्हळें,

“ हें पळय, हे सगळें तुजें. ह्या सगळ्या वस्तींचेर तुजो पुराय अधिकार उरतलो पूण एक मतीन दवर. हांव सांगता तें तुका आयकूचें पडटलें. म्हज्या उतरावयर वचूचें ना. हो म्हजो इश्ट शिरीश. सामको लगीचो. ताका दुखोवंक जायना.”

इतलो वेळ वग्गी आशिल्ल्या म्हज्या घोवान म्हणिल्लें एकान एक उतर म्हजें तकलेंन घुवंक लागलें. ताज्या उतरांनी म्हाका दुबाव पडलो, ... ह्या घरांत सगळीं सुखां मेळटलीं. पूण मेकळेपण मेळचें ना. घोवाच्या बंदनांत बांदून रावचें पडटलें. हांवें दोगांकय चोरून पळयलें. घोवाविशीं म्हजी भावना व्हडलीशी वायट जाली ना पूण शिरीशाची नदर मात म्हाका खावंक आयली. हांव उबेंच राविल्लें पळोवन घोवान म्हळें,

“ सपना, आतां परकेपण धरपाचें ना. चल, रांदपाचें कर.”

म्हाका ताणे भितर व्हेलें. हांगां रांदन नाशिल्ली. उज्याक फूंक मारपाची गरज नाशिल्ली. गॅस आसलो, स्टोव्ह आसलो. आरमारींत स्टीलचीं आयदनां.

घोवान विचाल्लें,

“ तूं रांदशी मगो ? कां. मागिलदचे बायलेक आफोवं ? ”

‘ ही आनीक खंयची बायल कांय ! ’

म्हाका वेठोच दुवाव पडलो.

“ नाका, हांव रांदतां.”

ताणे म्हाका म्हजी कूड दाखयली. कुडींत बरेंचशें सामान आशिल्लें. आरमारी, फॅन, खाट ताणे सांगलें.

“ ही न्हिदपाची कूड.”

हांव तोंड धांपून भितर सल्लें आनी कुडीचें दार धांपून कपडे बदलूंक लागलें. सोडयिल्ले साडयेची धडी करून हांवें आरमारींत दवल्ली आनी पोरणी साडी न्हेसून भायर आयलें.

रांदतां रांदतां हांव येवजूंक लागलें. म्हाका म्हजो घोव मायेस्त कसो दिसलो.

... म्हजो घोव थोडीच उतरां उलयलो पूण जाय तींच उलयलो.

दोगूय जेवंक वसले. शिरीशचे दोळे ताटांत आसचेपरस म्हजेरूच चड आशिल्ले. शिरीशान म्हळें,

“ रजनीकांत, भाभीन जेवण बरें ५५ रांदलां आं ! कितेंय सांग रे, सुंदर बायलेच्या हातांनी रांदिल्लें जेवण सुरुसुच जावपाचें ”

म्हाका पळोवन ताणे दोळो मोडलो हें हांवें पळयलें. म्हजो घोव कांयच उलयलो ना. ताणे शिरीशचे जापेक लेगीत जाप केली ना. बेगीबेगीन जेवन तो पानावयलो उठलो. शिरीशाक आयती संद मेळळी. ताणे म्हळें,

“ भाभी थोडेशें शीत वाड.”

हांवें दाय घेवन ताज्या ताटांत शीत वाडलें. दुसरी दाय कांडली. ती काडीसर तो वगीच रावलो आनी जेन्ना वाडूंक लागलें तेन्ना ताणे एकदम दाव्या हातान म्हजो हात धल्लो आनी म्हळें,

“ पुरो, पुरो. पुरो.”

हात लावपाची एक सद्दी संद ताणे वगडायली ना हें म्हज्या लक्षांत आयलें.

शिरीश जेवन उठटकीर म्हजो घोव भितर आयलो. ताज्या आंगांर भायर वचपाचे कपडे आशिल्ले. ताका त्या भेसांत पळोवन हांवें विचाल्ले,

“ हें कितें ? खंय चल्ले तुमी ? ”

“ आज पयलेच खेप म्हणून तुका वगी रावतां हांव. असो प्रस्न म्हाका केन्नाच करपाचो ना.”

“ सॉरी.”

हांवें तकली सकयल घालून म्हळें.

“ बरें आसा, आनी हें पळय तूं जेवन घे. तुजी अपुरबाय करपाक हांगां कोण येवंचो ना. तुजें तुवेंच पळोवंपाक जाय.”

“ म्हाका संवय आसा ताजी.”

हांवें मुद्दमच थोमणो माल्लो.

“ म्हाका खबर आसा. थंय तूं पेजेचो निवोळ पितालें. हांगां तुका रुचीचे जिनस खावपाक मेळटले.”

इतलें सांगून तो गेलो. ताज्याबराबर शिरीशय गेलो. वतास्तना भितर नदर मारुंक शिरीश विसल्लो ना.

व्हड उमेदीन हुपिल्लो जीणेचो हुमर ... सगळ्यो उमेदी, त्याच हुमरार ना नपश्चात जाल्ल्यो. फाटलें सगळें विसरून नव्या संवसाराक सुरवात करपाचे तजवीजेन घरांत सरील्लें हांव. सगळ्यांचेर उदक वडोवंचें पडिल्लें. उदकाच्या हुंवारांत सगळें व्हांवून गेल्लें.

हांव जेवंक बसलें. हांवें म्हज्या ताटांत वाडून घेतलें. घोवाच्या ताटांत जेवपाची उमळशीक आशिल्ली. पूण आतां जेवन दिसलें ना. सगळे जिनस आशिल्ले पूण नाशिल्ली ती जिवेक रुच !

सकाळसान कांयच खावं नाशिल्ल्यान म्हज्या पोटाक चुरचुरीत मूक लागिल्ली, पूण घोवाच्या त्या उतरांनी आनी शिरीशाचे ते नदरेन म्हजी सगळी भूक मेल्ली. दोन उंडयो हांवें पोटांत धुकलपाचो यत्न केलो, पूण ताळ्यासकयल वचना जाल्यो. नाईलाजान हांव उठलें. ताटांतले सगळे जिनस व्हरून मान्यात ओतले आनी ताटां घासून, धुवून जाग्यार दवल्लें.

कुडीत येवन खाटीर आड पडलें. ... लग्नाचो पयलो दीस ! हेर जोडपीं कितले खोशयेंत तो दीस मनयतात ! पदरा पोंदां धांपिल्लें व्हंकलेचें मुखामळ ! न्हवरो लजेत लजेत पळोवंक सोदता आनी व्हंकल तर अदीकच लजेता !

म्हाका दिसतालें,

... म्हज्याय घोवान अशेच लाग करचे, वेंग मारची, कीस घेवंचे. पूण घोवापरस तो शिरीशच म्हजेकडेन अदाशी नदरेन पळयता.

बेलीचो आवाज आयकून हांव दार उघडपाक आयलें. दारांत उबो आशिल्ल्या शिरीशाक पळोवन म्हज्या काळजांत धडधडपाक लागलें. घरांत तर कोण ना. आयती संद सादून तो आयला आसूंक जाय, हातूंत म्हाका दुबाव उल्लो ना.

शिरीशाक पळयतनाच म्हज्या दोळ्यांमुखार फाटल्यो सगळ्यो व्यक्ती

उद्यो जाल्यो. विज्ञानाचो सर, गणिताचो सर, प्रिन्सिपल आनी खासा बापूय!

म्हजें सगळे आंग थरथरपाक लागलें. भंयान म्हजें हड्डें अदीकच वयर सकयल जावपाक लागलें. दारांत उबो आशिल्लो शिरीश एकसारको ती हालचाल पळयत रावलो. म्हजेर आयिल्ल्या प्रसंगाची एका खीणांत म्हाका कल्पना आयली. हांवें म्हळें,

“ हे नात घरांत.”

“ तो ना म्हणूनच तर आयलां हांव. म्हाका तूं जाय.”

अशें म्हणून शिरीशान म्हजेर हात घातलो.

“ एके परके बायलेकडेन अशें वागतना लज दिसना ?”

“ लज ? लज कोणाची ? म्हज्या इश्टाचीच तर बायल ! परकी न्ही.”

शिरीश दार बंद करून भितर सरिल्लो. ताणे म्हाका आपल्या हातांनी उबाल्लें आनी हाडून खाटीर वडयलें.

“ प्लीज, अशें करूं नाका. म्हजें लग्न जालां. म्हाका म्हज्या घोवा बरोबर सुखान संवसार करूं दी.”

“ आनी हांव खंय नाका म्हणटां ? जेन्ना घोव नासता तेन्ना तूं म्हजें. घोव आसता तेन्ना हांव येवंचो ना.”

“ पुण अशें कित्याक ? तुमच्यांनी लग्न जावन बायलेक घेवन सुखान रावंक जायना ?”

“ कितलो बरो प्रस्न विचाल्लो तुवें ? ही - ही - ही ”

तो हांसपाक लागलो. ताणे फुडें म्हळें,

“ तुज्या प्रस्नाची जाप जाय तुका ? दिवं ?”

“ दिल्यार म्हाका कळटलें तरी.”

“ लग्न जाल्ले म्हजे बायलेन म्हजो धात केलो. लग्नाआदीं एके बायलेकडेन संवद आयलो. ती गुरवार जाली. तिगेर भुरगें जालें. तिका आदार दिवप म्हजें कर्तव्य आशिल्लें.”

“ तशें जाल्यार लग्न जावपाचें तिजेकडेन.”

“ म्हाका समाजांत रावपाचें आशिल्लें. तिजेकडेन लग्न जाल्यार म्हाका म्हजी प्रतिश्ठा उरची नाशिल्ली.”

“ म्हण्टकीर कितलीय वायट कर्मां करून तुमकां साव कशे वावुरपाचें आसता !”

हावें तापून विचाल्लें.

“ तापूं नाका. तुका खरें तेंच सांगतां, ज्या घोवाकडेन तुजें लग्न जालां तो घोव तरी तूं समजता तितलो सम्य खंय आसा ?”

“ - - - आं - - - ?”

हांव आवापान पळयत रावलें.

“आसूं. तूं तुज्या घोवाकच विचार. म्हजी गजाल फुडें आयकतलें?”

“हय.”

“समाजाक फटोवपाखातीर हांव लग्न जाचों. बऱ्या घराण्यांतली चली. गिरेस्त. पयलीं थोडे दीस हांवें म्हजी गजाल लिपयली. पूण एक दीस तिका सगळें कळलें. तिणे म्हाका विचाल्लें, कांयच लिपयनास्तना सगळी गजाल सांगली. गिरेस्तिच्या थाटांत वावुरिल्ली ती बायल, दुसऱ्याच दिसा म्हाका सोडून गेली. डायवोर्स घेतलो. तेन्नासान हांव असों वाच्यार पडलों. बायलो दिसतकीर, बायलांची कूड दिसतकीर पिसो जातां.”

ताणे म्हज्या तोंडाकडेन आपलें तोंड हाडलें.

शिरीश आनी मुशमाची आई ! हांव मनांतल्या मनांत तांची जोडी लावंक लागलें. दोगांयची एकूच खबर !

... ज्या घोवाची गजाल मुशमाचे आईन सांगिल्ली त्या गजालींत घुस्पलो घोव आनीक कोण नासून शिरीशच आसूंक जाय आनी डायवोर्स घेतिल्ली ती बायल मुशमाची आईच आसूंक जाय.

म्हजो दुबाव खरो आशिल्लो.

दोनय हातांनी शिरीशान म्हजीं दोनय भुजां घट्ट धल्लीं. विरोध करून कांयच सादचें नासलें. आदींच भग्टल्ली ती कूड आनीक जपपाचीय आतां म्हाका इत्सा उरूंक नासली. म्हज्यो सगळ्यो भावना मेल्ल्यो.

“फाल्यां येतां. तुजो घोव घेवच्या आदीं. तशें घोवाक भियेवपाची गरज ना. आमचें तशेंच थारिल्लें आसा.” कपडे आंगार चडयत शिरीशान सांगलें.

हांवें मोन्यानी उठून कपडे घाले.

... थोड्याच वेळान घोव येतलो, मागीर परतून कपडे काडप.

‘ही कूड धांपप तरी कोणाखातीर?’

परकी दादल्याक आपले बायलेकडेन संबंद जोडपाची परवानगी दिवपी म्हज्या घोवाची म्हाका कीळस आयली.

आमोरी जातकीर इगर्जीची घांट म्हज्या कानांर पडली. हांवें जनेलांतल्यान भायर पळयलें. रस्त्यार लोकांची बरीच येरादारी आशिल्ली. ऑफिसांतले लोक ऑफिसां सुटून घरा परतताले. मळबांत सूर्या दिसनाशिल्लो. भोंवतण काळोख जायत आयिल्लो. लोकांनी आपलीं रूपडीं काडून दवरिल्लीं आसूंक जाय.

जनेल धांपून हांव भितर आयलें. जेवण रांदलें आनी घोवाची वाट पळयत बसलें.

... लग्नाची पयली रात ! आदीच भटल्ले कुडीक पयले रातीची आनी कसली ओड ? मडसरेची !

बशिल्लेकडेन म्हाका लकण आयली. आदले राती न्हीद नाशिल्ल्यान जागरण जाल्लें. शिरीशाचे बळजबरेक लागून आंग दुखूंक लागिल्लें. हड्डें पोट सामकें सणसणटालें.

म्हज्या दोळ्यार न्हीद आयिल्ली. हांव येवन खाटीर आड पडलें. म्हाका न्हीद लागली सूस्त.

वेलीच्या आवाजान हांव कच्च करून जागें जालें. हांवें दोळे चोळ्ळे. हांव कितलो वेळ न्हिदिल्लें तें म्हाकाच कळलें ना. कुडींत काळोख भिण्ण जाल्लो. हांवें दिवो लायलो आनी येवन दार उगडलें. इतली रात करून आयिल्ल्या घोवाक कितेंच विचारपाचो म्हाका अधिकार नाशिल्लो. भितर येवन ताणे दार बंद केलें.

जेवणाचें ताट दवरून हांवें ताका जेवपाक आफयलो. घोवान विचाल्लें,

“तूं जेवलें ना ?”

“ना.”

“कित्याक ?”

“तुमकां रावलें.”

“फाल्यांसान म्हाका रावपाची गरज ना. हांव केदीय रात करून येतलों. तुवें जेवन घेवपाचें आनीक म्हाका धांपून दवरपाचें.”

जी उतरां बापायन म्हाका सांगिल्लीं तीच उतरां म्हजो घोव सांगतालो. म्हाका दिशिल्लें, इतलो वेळ आपली वाट पळयत रावलां म्हण हाणे म्हजी तोखणाय करची आनीक वेळ जाला म्हणून अपराधी जावन म्हणचें, फाल्यांसान बेगीन येतां आं.

“तुमच्या आदी म्हाका जेवण कशें वतलें ?”

हांवें विचाल्लें.

“नाजाल्यार पड उपाशीं. हांव तुकां आग्रो करचों ना.”

इतले म्हणून तो जेवपाक बसलो. जेवतास्तना ताणे मदींच विचाल्लें

“शिरीश आयिल्लो ?”

“हय.”

“तो सदांच येतलो. ताजो अपमान करूं नाका.”

“केन्नाच करचें ना. कोणाचोच अपमान करपासारकें म्हजेकडेन कांयच उरूंक ना.”

अशें म्हणून हांव रडूंक लागलें पूण ताजें काळीज कळवळलें ना. वयल्यान

धेंगसो घालून ताणे म्हळें,

“एस्स रडपाची गरज ना. ह्या घरांत तुका तशेंच वागचें पडटलें.
बापायन विकलां तुकां म्हजेकडेन.”

“विकलां ? कशें ?”

दोळ्यांतलीं दुकां पुशीत हांवें अजापान विचाल्लें.

“चल यो, सांगतां तुकां.”

तो उठलो. तोंड धुलें आनी कुडींत गेलो. वतास्तना म्हळें,

“पयलीं जेवन घे. पोटभर जेव. जेवपाखावपाक वळखळे काडूं नाका.”

हांव तशेंच ताचे फाटल्यान कुडींत गेलें. ताणे विचाल्लें,

“जेवना?”

“ना.”

“कित्याक?”

“जितल्या हजारांक म्हजे बापायन म्हाका विकलां तें रीण उपाशीं रावन
तरी फारीक जाता जाल्यार पळोवंया.”

“तें रीण तशें फारीक जावपाचें ना. तुज्या बापायन तें तुकां म्हजे सुवादीन
करून मेकळें केलां. आतां तुजेर सगळो हक्क म्हजो.”

ताणे म्हाका कसूक करून ओडलें आनी आपल्याम्हयान खाटीर बसयलें.

“पीशा, रीण फारीक करूंक सोदता?”

म्हाका चाळयत ताणे विचाल्लें.

“कसलें रीण काडील्लें बापायन म्हज्या?”

“सोन्याखातीर ! बायलांखातीर ! कळलें?”

“पूण तुमी खंय मेळळे ताका?”

“ज्या बायलांक सोदूंक हांव वतालों त्याच बायलांम्हयान तोय वतालो.
पैशांची उदारी हांगांसल्ल्यान सुरू जाली. अखेर तुज्या बापायकडेन कांयच उल्लें
ना. कफलक जातकीर ताणे तुका सिर्व्हिसेक लायलें. शिरीशाची नदर तुजेर गेली
आनी ताणेच म्हाका ही मांडणी सुचयली.”

“कसली मांडणी?”

“तुजो बापूय म्हजे पांय धरूंक लागलो. हांवें म्हळें, तुगेले धुवेकडेन जर
म्हजें लग्न लावन दिता तर तुजें सगळें रीण माफ करतां. तो रोकडोच तयार
जालो.”

“म्हणजे लग्न हो एक वेवहार आशिल्लो?”

“वेवहार. पूण तोय बी संद सादून.”

“कसली संद?”

“त्या बापायची धुव इतली सुंदर आसतली अशें धरूंक नाशिल्लें, जेन्ना

पळयलें तेन्ना भुल्लुसलां.”

“ ह्या लग्नांत वेवहाराबरोबर वासनेचेंय आंग आशिल्लें.”

“ हूं ५५ वासना ! वासना हावें ह्या आदींच भागोवन घेतिल्ली आसा. तुजेकडेन लग्न जालां तो फक्त समाजाक फटोवपाखातीर ! आमच्या घराफाटल्यान एक बायल आसा. तिजेकडेन म्हजो संबंद आयला आनीक एक भरगोय जाला. तूं म्हजी हक्काची बायल.”

तटस्थपणान हांवें सगळें आयकलें. ... घराफाटल्यान रावतली बायल आनी तिजो भुरगो ! लग्नाआदीं बापायचें भुरगें म्हण दवरून वचपी ती बायल ! हीय बायल फाल्यां हेंच करपाक उणी ना.

म्हाका थरथरो सुटलो,

... घे, तुज्या घोवाचो भुरगो. ताका सांबाळ. अशें घडलें जाल्यार मागीर कितें करप हो म्हाका प्रश्न पडलो.

मेल्ल्या मड्यावरी हांव घोवाचे सुवादीन जाल्लें. म्हजी कूड ही ताज्या हिसवान बाजारांत घेतिल्ली एखाद्री विकती वस्त जावन पडिल्ली. ताज्यान ती कशेय रीतीन भोगूंक येताली. नाका तेन्ना खोंट मारून शेंवटून वडोवंकय येताली. हांव मात सामकेंच दुबळें जाल्लें. म्हाका शक्तच उरूंक नासली.

मदींच केन्ना तरी ताजे वासनेची भूक काबार जाली. आनी हातपांय अस्ताव्यस्त पातलावन तो घोरेवंक लागलो. हांवें उठून कपडे घाले आनी त्या काळखांत लग्नाची पयली रात हांव रडोवन सजोवंक लागलें,

□ □

सुशमाचे आईक पत्र बरोवन सगळी गजाल सांगचेंशें म्हाका दिसतालें. पूण बरी गजाल सांगपाक जशी उमेद आसता तशी वायट गजाल सांगपाक उमेद नासली. म्हाका तिका कळोवपाचें आसलें, ज्या घोवाकडेन तिणे डायवोर्स घेतला त्या घोवान म्हजेकडेन संबंद जोडला.

तिका हें सांगपाक म्हाका तोंड नासलें. जी गत आपली जाल्या ती गत म्हजी जावंची न्ही अशें तिका सदांच दिसतालें.

...आनी आतां खरी गजाल कयळचार तिजी कितें अवस्था जातली !

ह्या विचारान म्हजो घुस्मटमार जालो.

दुपऱ्या दिसाचो सूर्या कितेंतरी नवीन घेवन घेतलो अशें दर दिसा म्हाका दिसतालें. पूण सदां सदां तेंच ! तिळसान जातना शिरीश दारांत उबो रावतालो आनी रातचो घोव ! दोगांजाणांची बायल जाल्लें. एक भटब्राह्मणामुखार थारायिल्ली घोवाची बायल आनी दुसरी फकत शारीरीक संबंदांखातीर बळजबरीन जाल्ली शिरीशाची बायल. दोगांच्याय वासनेचे भुकेचें साधन आशिल्लें हांव.

म्हज्या घोवाची गजाल गांवभर लोकांक खबर आशिल्ली. घोव नासतना घरांत येता तो परकी दादलो शिरीश सगळ्यांक दिसतालो.

जनेलां उबें रावत्यार सगळे लोक म्हाकांच पळयतात असो म्हाका भास जातालो. पूण खरेंच आसलें. लोक म्हाका बोटां दाखयताले. ल्हान ल्हान पोरां धरून म्हातारेमेरेन सगळ्या लोकांभितर ही गजाल खबर जाल्ली.

घराफाटल्यान रावतली ती बायल सदांच हड्डे मुखार काडून रस्त्यावयल्यान भुरग्याक घेवन वताली तें हांव पळयतालें. लग्न जायनाशिल्ली बायल ! पूण

तिका मातय लज नाशिल्ली ; भिरांत नाशिल्ली. आनी हांव मात एका घोवाची बायल आसून लेगीत म्हाका रस्त्यावयल्यान वचपाचो धीर जायनाशिल्लो. लोकांच्यो नदरो म्हाका खावंक येताल्यो. देवळांत गेल्यार हेर बायलो म्हज्योच गजाली करता हें म्हाका आयकूंक येतालें. एकटी दुसऱ्याक सांगताली,

“ काकूळट बावडेची ! घोवाची आनीक एक बायल आसा.”

“ खरेंच ? ती दुसरी बायल खंयची ?”

“ तांच्याच मागिलदरान आसता. एक मुरगोय आसा.”

“ च् - च् - च् ” दुसरे बायलेचो चुरचुरो.

सकयल्या दुकानार कितेंय हाडूंक गेल्यार पसरकार म्हाका मुद्दाम विचारतालो,

“ ती सवत बी येना मू तुमगेर ?”

म्हाका ताज्या बायजणपणांचो राग येतालो. पूण ताका एक उतर दिल्यार ताजेकडल्यान परतीं हजार उतरां आयकूंचीं पडटलीं म्हणून हांव वगीच रावतालें. कांय जाण तर म्हाका पयसुल्ल्यानूच हडकिताले. वगीच वळख देख नासताना लेगीत.

एक दीस सुशमाचे आईचें म्हाका पत्र आयलें. हावें बेगीबेगीन फोडलें,

प्रिय सपना,

लग्न जावन कितलो तेंप जालो तुजें पत्र ना. तूं सुखान आसा अशें समजूचें ? तुका अशें कितेंय वेगळेपण भोगूंक मेळिल्लें जाल्यार व्हड उमेदीन तूं बरयतलें आशिल्लें. हाका लागून म्हज्या मनात दुबावाची पाल चुकचुकता.

तुजी बरी खबर आयकूपाक रावलां. पत्राची आतुरतायेन वाट पळयतां,

तुजें बरें मागपी,

सुशमाची आई.

फक्त चार वळीचें पत्र. पूण त्यो चारूच वळी खूब कितें सांगताल्यो. तिका कितें जाप दिवची तेंच म्हाका कळना जालें. पत्रां बरोवन बरोवन हांव पिंजून बडयतालें. म्हजो घुस्माटमार जातालो.

...तिज्या दुख्खांत आनीक भर नाकां.

सांजवेळा जनेलांत उबें आशिल्लें. नदर मुखार गेली. पळय जाल्यार म्हजो घोव आनी गिरीश ताकतिकेन घराकडेन येतात. हांव सुमाराभायलें कांचवेलें. ...कसले वान्सेन येना काय ? वासनेबगर हेर कसली वान्सा आसता हांका ?

आनी आतां दोगूय जाण आळीपाळीन म्हाका लुटले.

म्हजीं चिना सोंपचे आदींच ते दोगूय घरांत भितर सरले. घोवान बेगोगेग बॅग काडली बॅगेत तो भराभर आपणाले कपडे भरूंक लागलो. हांवें कितें विचारपाची माणसुकी नाशिल्ली. घोव प्रवासाचें सामान एकठांय करता इतलें म्हाका समजलें. तो सामान काडून बॅगांत भरताना शिरीशाक कांय काम नासलें. शिरीश तींच संद सादून म्हज्या आंगाकडेन लगट करपाचो यत्न करतालो. हांवें तांकां च्या करपाचें निमित्त करून म्हजी सुटकावाट करून घेतली.

बॅग भरून जातकच घोव मागीलदरच्या दारांतल्यान भायर सरलो. हांवें पाराखिलें, सेत हो तिका मेळपाक गेला. आनी तशेंच घडिल्लें. तो रोखड्या रोखडो परत आयलो. हांवें च्या हाडून दोगांयच्या हातांत दिलो. च्या पितां पितां घोवान म्हाका सांगलें,

— आमी दोगूय भायर वतात. एका सप्तकाचें काम आसा. सप्तकभर दोगूय भायर उरतले. कोणेंय चवकशी केल्यार 'घरांत ना' इतलेंच सांगपाचें, चड जाणवायपणां करपाचीं ना. घरांत सगळें हाडिल्लें आसा. कितेंय गरज पडली जाल्यार शेजराक सांगपाचें. हे दवर.

घोवान दिल्ल्यो नोटी हांवें हातात घेतल्यो. दोगूय आयिल्ले तेच ताकतिकेन परतले. शिरीशाचो जीव म्हजेखातीर चुटपुटला म्हणपाचें म्हाका स्पश्ट दिसतालें.

कांय मिनटांखातीर जो कितें प्रसंग घडलो तातूंत म्हाका सुमाराभायली खोस जाल्ली. ह्या घरांत भितर सरताना इतली खोस म्हाका केन्नाच जावंक नासली. हांवें खोशयेभरशीं हात उबारून तांका निरोप दिलो पूण तो मेरेन ते दोगूय नदरे आड जाल्ले.

□□

घरांत हांव एकलेंच आसा. त्रास दिवपाक शिरीशयना आनी घोवूय ना. तिळसांदचें अशेंच जनेलांत बशिल्लेकडेन हांवें जें पळयलें ताका लागून हांव भंयान सामकें अर्द जालें !

रस्त्यावयल्यान एक पिशी बायल वताली. तिज्या त्या पोटाच्या आकारावयल्यान तिका भर णव म्हयने जाल्यात आसूंक जाय असो हांवें अदमास केलो. तिका बरीच खरस येताली. मदींच म्हयान आशिल्ल्या बल्कावांच्या सोप्यांचेर ती बसली. तो देखाव पळोवंक नजो जालो.

...ती हांगांच बाळंत जायत कांय दोळ्यांमुखार ! म्हजो जीव वयर सकयल जालो. हांवें दोळे घट्ट धांपून घेतले पूण तशें कांयच घडलें ना. ती थंयची उठून गेली.

...रस्त्यार हेडपी ती बायल फाल्यां बाळंत जावन आपल्या भुरग्याक झाडापोंदां मारून वडोवपाक लेगीत फाटीं रावची ना.

हाजेआदीं म्हजे जीणेंत घडील्लो तो प्रसंग हांव विसरूंक नाशिल्लें. भुरग्याक घेवन दारांत आयिल्ली ती बायल आनी धांवडावन घालतकीर ताजो खून करपी तीच आवय ! म्हजें आंग शिरशिरलें.

म्हज्या दोळ्यांमुखार एक ल्हान अर्भक उबें जालें. सामको निकतोच जल्माक आयिल्लो कंवळो जीव ! ताका घट्ट गुडलावन झाडापोंदां वडयला. म्हाका दिसलें.

वचचें आनी ते बायलेचो खून करचो.

पूण तिजो खून करचेपयलीं तिका अशा त्रामांत वडोवपी दादल्याक सोदून

काडपाक ताका ?

म्हज्या दोळ्यांमुखावयल्यान ती गुरवार बायल ना जाली. गु.वार...

हांव येवजूंक लागलें,

‘ हय, हांवूय गुरवार व आसूंक जाय ’

हांव भियेलें.

इतलो वेळ ते बायलेचें येवजिा राविल्लें. अकस्मात म्हाका दीस गेल्यात हाजी जाणविकय आयली. हांवें हिशोब केलो. लग्न जाल्ल्याक दोन म्हयने जावन गेल्ले. पूण म्हयन्याची पाळी येवंक नासली. फाटल्या म्हयन्याक ना आनी ह्याय म्हयन्याक ना.

म्हाका दोन म्हयने जाल्ले ! हांव भंयान काचावूल जालें. जनेलांतल्यान झिणझिणत वाऱ्याचो शेळाव मारतालो पूण म्हज्या आंगांतल्यान घामाच्यो पांवल्यो व्हांवपाक लागल्यो.

चोविस वर्सां जालीं हांव येवजितालें पूण हातूंतल्यान सुटपाचो उपाय म्हाका गावलो ना. तरीय हांव येवजित आशिल्लें. पोटांत वाडटल्या अर्भकाचो बापूय कोण हाजो हांव अदमास लायतालें. पूण म्हाका खात्री जायना जाली. लग्नाआदीं बापायन केल्लें तें कर्म ! लग्नाउप्रांत तिळसना शिरीश आनी रातीचो घोव !

म्हाका वडलें प्रगल्भ म्हज्या सामकाराचें ताचपाक लागलें.

म्हजे जीणेचो सगळो इतिहास येवजलो आनी हांवें थारायलें,

... ह्या भुरग्याक जल्माक घालप ना. जें कितें म्हाका भोगचें पडलां ताजेयपरस चड ताका भोगचें पडटलें. चली जाली जाल्यार तर ताच्या वांट्याक मुण्यापाश्ट जीणें येतलें. ह्या तिगांयर्पाकी कोणूच आपुण बापूय म्हणून समजूचो ना. वयल्यान त्या भुरग्याच्या मनांत आवयविशीं वीख कालयतले.

हांवें म्हज्या पोटावयल्यान हात भोंवडायलो. पोटा आदलेपरस मातशें व्हड जाल्लें.

... दीसान्दीस हें वाडत वतलें आनी मागीर णव म्हयन्यांनी भुरग्याचो जल्म जातलो. लग्न जाल्ले बायलेक पयलें गुरवारपण, पयलो बाळंटेर कितलो अपुरवायेचो आसता ! बायलेचो थुंवाळो पुरोवेंपाक, तिका जाय जाय तें हाडून दिवपाक घोवाक धादोसकाय भोगता ! नवीन जल्माक येतल्या भुरग्याचें चित्र रंगयतना एखाद्रें जोडपें तातभूक विसरता !

म्हज्या भितल्लें बायलपण एकदम जागें जालें.

... ना, म्हज्या पोटांत वाडटल्या भुरग्याक हांव जल्माक घालतलें. ताका

पोमतलें. आवय हांव जालें . . . कल्पनेन.

कुशीन भुरगो न्हिदला. ताजें हड्डें तटतट्टा. तें भुरग्याक दुदाक धरता. सपनाच्या दुदार पोशिल्लो तो भुरगो समाजाक बुद्द शिकोवपाक फुडें सरता. आवयकडेन खेळ खेळिल्ल्या दादल्यांचो तो सूड घेता. म्हाका म्हज्या जिवीताचें सार्थक जालेंशें दिसता. भोंवऱ्यांत सांगडिल्लें म्हजे जीणेचें ताहूं तडीक व्हरपी म्हज्या भुरग्याचो म्हाका अभिमान दिसता. हांव धाडोसतां. इतल्या तेंपाचे काळखी जीणेंत उजवाड फांकता. नितळ, चकचकीत उजवाड. हांव भुलुसतां . . .

धा पंदरा मिनटां हेच तंदरेंत आशिल्लें हांव, अचकीत भानार आयलें. कल्पनेंत रंगयिल्लें तें चित्र खीणांत पुसून गेलें.

...आजमेरेन म्हज्यो कल्पना केन्नाच खऱ्यो जाल्यो नात. म्हाका कल्पना रंगोवपाचो अधिकारूच ना.

...वायट संवंदातल्यान आयिल्लो गुरवचार बरो न्ही. म्हाका पट्टा.

जल्माक येतल्या भुरग्याचें पयलेंच रडप म्हाका भेष्टायता. ताज्या रडपाचे सूर कान किटयतात.

...तूं नीच, पातकी लांवसट...

म्हजे कान फुटपाकडेन पावतात. आवयच्या गर्भांतल्यान भायर आयिल्लो पूत आवयक समजूनच घेना.

‘क्यां’ करून हांवें एक किळांच मालती. बापयन केल्ली ती बळजबरी म्हाका येवजली आनी पोटांतल्या भुरग्याची भिरांत दिसली.

...जाणटो जातां - जातां ताजेय वासनेची भूक वाडटली आनी वासना भागोवपाखातीर तो आवयकडेन . . .

... ना, हें केन्नाच जावंचे ना.

म्हज्या हातापांयांक कडकडो सुटलो.

... असलो भुरगो हे धर्तरेचेर जल्माक यवन ताणे हेर चलयोंक आनी वायलांक त्रासांत घालचेपरस . . .

संपादक एके बसकेंत सपनाचें आत्मकथन वाचून सोपयता. एक बसका, म्हळ्यार सुमार देडेक वर संपादक वाचीत आशिल्ले. ते बाडांत तकली घालून गुल्ल जावन वाचना तें पळोवन कोणे स्टाफान तांकां डिस्टर्ब करूंक नासले. भायर कंपोजींग विभागांत चुळबूळ चलता.

संपादक वेल मारून पूनाक आपयता. आयतारचे पुरवणेचें काम जाचे कडेन सोपयलां त्या सहसंपादकाक आगोवपाक लायता. सहसंपादक धांवतूच येता ताच्या हातांत तें हातबरव दिवन संपादक सांगता.

- हें छापपाचें.

- येदें व्हड ?

- हय. आत्मकथन तें. दर आयतारा खिस्ती खिस्तीन छापपाचें.

- पूण सर ह्या आयतारा सावन आमी एक नवी कादंबरी खिस्ती - खिस्तीनी उजवाडावपाचें थारायलां.

- ती मागीर केन्नाय छापची. पयलें हें छापप.

- बरें सर.

सहसंपादक तें बाड घेवन भायर वता. इतल्यान वृत्तविभागाचो संपादक कॅबिनाचें दार धुकलून भितर येता.

- सर, ही एक खबर आयल्या.

- कसली ?

- एके बायलेन दर्यांत जीव दिला. आत्महत्या.

- आत्महत्या म्हण कशें कळलें ?

- पुलीसेन सांगलां. पोस्टमार्टम जालां. बायल गुरवार आसली.

- गुरवार ? नांव कितें ?

- खबर ना. पुलीसांकूय खबर ना. अनाथ आसूंक जाय. पुलीसेन हो मड्याचो फोटो दिला.

- पळोवया.

संपादक उपळशिकेन तो फोटो पळयता. आनी ताचो दुबाव खरो जाता.

माथ्यार चिऱ्याचेर चिरो दवरिल्लेवरी ताका जाता.

- हिचें नांव सपना निर्बळा.

- सपना निर्बळा ? सर तुमकां कशें कळलें ?

- मागीर सांगता. तूं बातमी तयार कर. हांव मागीर नदर मारतां.

- बरें सर.

वृत्तसंपादक कॅबिनांतल्यान भायर वता आनी इतलो वेळ भायर तिश्त आशिल्लो कंपोजिटींग विभागाचो मुखेली भितर येता.

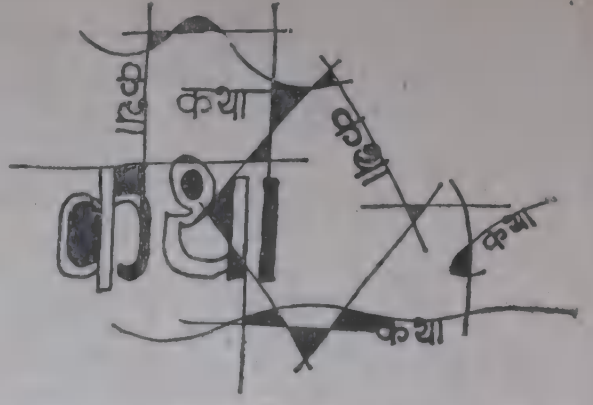
- सर, अग्रलेख ...

- राव. आनी मातशान धाडून दितां.

संपादक पेपर घेता पेन काडटा आनी आयच्या अग्रलेखाचो माथाळो पयलीं बरयता -

एका सपनाचो अंत.

□ □

परंपरा

- विन्सी

अकस्मात जाल्ल्या कालच्या अपघातांत जेकबाक मर्ण आयलें आनी आज ताचे निमणे संस्कार जावपाचे आशिल्ले. गावांत ताचो लौकीक आशिल्ल्यान खूब लोक येवन ताच्या आत्म्याक शांती मागून वताले. ताच्या घरच्याकडेन मात ह्या अकल्मीतपणीं आयिल्ल्या मरणाचो धक्को सोसूंक जालोना. ताची घरकान्न तर सामकीच असकत दिसताली. कालचे एकेच रातीन तिणे आपल्या फुडल्या काळाची पंदरा वरसां सोपोवन तिचे तरुण वय चाळीसांक तेकिल्ल्याचे दिसतालें. तीन न्चार पावट तरी तिका घुंवळ येवन ती सकयल शेवटल्ली, इतलो मनापासून मोग आसलो तिचो. तीन म्हयन्यापयलींच काजाराक शिविल्लो कोट धालून जेकब काशावांत न्हिदून आशिल्लो पळोवन ताचे घरकान्नीकच न्हय वगर ताच्या इश्टांक लेगीत झीट मारिल्ली पूण कोणें कितें करचें आशिल्लें? देवाची खुशी कोणाच्यान आडोवं येता?

‘पाद्री आयलो’ कोणें तरी म्हळें आनी सगल्याचो रडून चडूच बोवाळ जालो. अनिक थोडेच खिण उरिल्ले जेकब ताच्यामदीं उरपाक. जेकबाली घरकान्न तर जेकबाचें हड्डे धाडोवन रडपाक लागली. तिका कुशीन काडपाचे कोणाकच धाडस जायना जालें. प्रत्येकाक अणभवतालें आपल्याच घरातलो कोण मरण पावला आनी ताचेपसून आपणाक पयस करतना कितलें दुःख आनी लोकाची तिडक मारता ती. ‘आनी थोडोच वेळ

ताचो स्पर्श आपणाक मेळटा, तोय तुमी नां करतात ' असो आरंड मारिल्ल्यान सगल्याचे काळीज कशे घट्ट जावन मोन्यानी दोळ्यांत दुका हाडपाशिवाय दुसरे सादन कोणाकडेनच नासलें. जेकबाची जीण ताच्या घरकान्नीच्या तोंडातल्यान घाळतना कशे हाजीर आशिल्ल्याचे काळीज पिंजून वतालें, तिचो फुडो करपाक आतां कोण तयार आशिल्लो जाल्यार फक्त मेल्लो जेकब.

पाद्री घरांत पावलो. सगल्यांक वोगी रावपाक ताणे संकेत केलो आनी सवका सवका रडण्याचो आवाज बंद जालो. पूण काळजांतल्यान उमाळ्यांनी रडपी ताची घरकान्नी आनी आवयचे हुंडके मात कशेच थांबले नात. भितर खंयतरी तोंडार तुवालो ओडून दोळे तांबडे करून आशिल्लो जेकबालो भाव रामयो भायर आयलो. आपल्या भावाचें ताकाय खूब दुःख जाल्लें पूण तें दुःख ताका गिळचे पडिल्लें. कित्याक ताचेशिवाय सगळे करपाक घरांत आनिंक कोणच समर्थ नाशिल्लो. देखून तो मोन्यानी भितरल्या भितर फुगार जावन आपल्या भावाचें दुःख जाता तितलें गिळपाचो यत्न करतालो. पूण कोणय इश्टमित्र

आयल्यार मात ताचे उमाळे कशेच काळजांत रावनाशिल्ले. भावाच्या अतिप्रेमान ताका पिशें लायल्लें ते आज ताच्या मरणान ताचेकडेन सोसूंक जायन शिल्लें.

रिक्वस्ती धर्माप्रमाणे पाद्रीन मागणे केलें आनी थोडें रोजार करून तो भायर सरलो. परतून एक फावट रडण्याचो व्हडलो आवाज जालो आनी पाच-स जाणांनी मरणाची काश उकलपाचो यत्न केलो. घरभर गर्देंतल्यान काशावांक मायर हाडटा म्हळ्यार ताका जालें तितलेंच घरांतल्या मनशांक आडावपाक हेरांक नाका जालें.

पयस मुखेल रस्त्यार एक गाडी नेसोवन दवरिल्ली प्रेत दवरपाखातीर. तरेकवार फुलांनी एका मंत्र्यांक मातयेक लावंक व्हेल्ल्यावरी त्या गाडयेची वेवस्था केल्ली. थंयच्याच एका कलबाचो तो वांगडी आनी फूटबॉल खेळपी म्हण, कलबाच्या सगल्या खेळगड्यांनी खेळपाचे कपडे घालून घरांतल्यान भायर काडटांच जेकबाचे मडे आपल्या हातींत घेतले आनी शिस्तीन प्रेतयात्रा चलपाक लागली. फुडें भुरगे, ताच्या फाटल्यान पाद्री, उपरांत इरमांव, खेळगडी आनी

‘चित्रंगी’ क उपाट यश आंवडेंतां

मेसर्स के. डब्लू. केणी

मालक : मारांव सोप फॅक्टरी

करंजाळे - गोंय

मागीर लोक वचपाक लागले. मुखेल रस्त्यार पावले उवरांत खेळगड्यानी मरण त्या गाडीयेचेर दवरले आनी प्रेतयात्रा खिस्तीन इगर्जेकडेन वचपाक लागली.

घरांत आनी घराकडेन आशिल्ले सुमार दोन एक हजार लोक अवध्या पांच मिनटांमदी सगलेंच खाली करून गेले. मात थोडे जण कोणाची तरी वाट पळयताले. इतल्याक एकटो उठ्यो आनी ताच्या घरांत भितर सरलो. जेकवाली घरकाच सिल्वी घडये इगर्जेत वचपाखातीर तयार जाताले, जेकवाल्या आवयच्या सांगण्यान घरांत भितर सरिल्ल्याक पळोवन. सिल्वी अजाप जालें. तो कितें तरी गुणगुणलो आनी सिल्वीक आपणासांगाताक आपोवपाक लागलो. सिल्वीत वचपाक नकार दिलो आनी जिवाक थोडी शक्ती एकठांय करत आपल्या घोवाल्या निमण्या दर्शनाखातीर इगर्जेत वतां म्हणपाचे तिणें सांगलें. पूण तो आयकूक कसोच तयार जालो ना. एक धमकावणेची नदर ताणें तिचेर घाली. तेन्नाच एक बायल मनीस आयली अनी ताका फरफरीत ओडपाक लागली. थंय कितें घडटा म्हण्टातें तितल्याच लोकांक खबर आशिल्लें. जेकवाले सगले लोक प्रेतयात्रेक गेले काण्णान ताका प्रतिका करतलो कोणच नाशिल्लो

‘अगो रांडला, चल यो आता घरा, कितें करूक रावता हांगां ? कलवंतणा ?’ तो सिल्वीची आवय आशिल्ली आनी तो दादलो सिल्वीचो बापूय. ती ताका आपणागेर व्हरपाक फाटल्यान राविल्ल्याचें सगल्यांक उपरांत कळलें. सिल्वीक जरी तिणें ओडले जाल्यार परतून सिल्वीन विरोध केलो. तेन्ना मात बापायन ताका नेटान ओडलें. निकतोच एक बोवाळ जाता काय म्हण पळोवपाक हेर घराकडेन आशिल्लो लोक थंय जमा जाले आनी चलता तें दृश्य पळोवन तोंडांत बोटा घालून पळोवंकच उरलें.

भितरसान सिल्वीचो बापूय ताका घेवन घराचो हुंमरो पार करपाक रागाच्या भरान पेटिल्लो, धिप्पाड आंगळट फुलयत, सगले संयम दवरून आनी कुडीची सगली शक्त एकठांय करून कांकीटाची वण्ट कशी रोमयो उबो जालो. ताका आपटून सिल्वीचो बापूय एक फावट फाटी शेवटलो. सांगाताक अजाप जालो कित्याक तो प्रेतयात्रेक गेल्लो. रोमयोन निकट नदरेन ताका पळयचो. सिल्वी ताच्यापसून पयस जाल्लें. वेगीन वचून ताणें सिल्वीक आपल्या खाव्यांत धरलें. तरी सिल्वी आकांत काडून रडत आशिल्लें. चरचुरे

नाशिल्लो ताचो बापूय ताका परतून आपल्या ताब्यांत घेवंक सोदतनाच रोमयोन ताचो हात शेवटून मारलो. आज पयले फावट ताणें सिल्वीक हात लायल्लो पूण हो स्पर्श नकळतां जाल्लो. एका अन्यायाआड लडपाक सद्दचाक ताचे सभोवतणी कितलोच लोक आशिल्लो तरी ताणें परवा केलीना, आपले व्हनयेक वेगेंत दवरपाक, तिका सांत्वना दीवपाक.

‘पळय रोमयो, आमची धुव आमकां जाय. आमचे परंपरेप्रमाण तिणें आज आनी तुज्या भावाचे मडे मातयेक लागचे पयली हें घर सोडूंकच जाय.” सिल्वीचे आवयन धिटायन सांगलें. अशें दिसले कि ताचो जावंय मेला हाचे ताका काडीभरलेगीत दुःख जालेंना. रोमयोन ताच्या दोळ्यांत दोळे घालून कोणापसत कितलो मोग आसा तो जाणून घेवपाचो यत्न केलो. तांच्यो नदरो सकयल देवलयो. अकस्मात आपणाक घट्ट धरून आशिल्ल्या सिल्वीव ताणें सोडोवन घेतलें.

“घरकाराले घर सोडून घरकार मरतगीर आवयगेर वचपाची परंपरा आसा जाल्यार चल्यांक काजार कापाची गरज कितें आसा ? तुमकां खटर नाशिल्ली म्हजो भाव केन्ना तरी मरतलो म्हण ?”

“एक चली काजार करून आपल्या घरकारागेर जरी आसली तरी तिचे कूस उजवळीनां जाल्यार तिका घरकाराच्या घराचो कसलोच दिरेत आसना तेन्ना पसून ती आंकवारच म्हण तिका मानपाची आमचां परंपरा आसा. आनी तेच परंपरेनुसार आमी ताका व्हरूंक आयल्यात.” बापायन सांगलें.

“वाह !” रोमयोन ताळी पेटली “एक वेळार हीं तुमची धुव नाशिल्लीच. म्हज्या भावाकडेन काजार जावपाचो प्रस्ताव तिणें जावन तुमच्या मुखार दवरिल्लो तेन्ना तुमी तिका तुमची धुव म्हण बरो रस्ता दाखयल्लो ? ती जरी चुकता अशें तुमकां दिशील्लें, जाल्यार तिका तुमी समजावपाचो यत्न केल्लो ? ना. आपले धुवेचो फुडार बरो जावपाखातीर आवय-बापायन कितें करूक जाय हे तुमचे परंपरेंत कोणेच सांगूक ना दिसता. जेन्ना तिणें पंचवानगी मागली, तेन्ना तुमी सांगले जर जेकब कडेन काजार जायत जाल्यार आपले घर आनी आपणाक फाट काची पडटली म्हण. सारखे न्हय हे व्हनयेच्या वडीलांनो ? मोगाचे सदांच जैन जाल्लें आसा. त्याच तत्वाचेर ताचे आमी लग्न केले तेन्ना खबर आसा व्हकलेचे घर खंयचे आशिल्ले तें ?

म्हज्याच एका इश्टालें. एक धुव आपल्या घरांतल्यान काजार जावन घोवागेर वता पूण तुमची धुव तुमच्या घरांतल्यान न्ही बगर म्हज्या इश्टाल्या घरांतल्यान भायर गेल्ली आनी परंपरेनुसार तिका जर ह्या घरांतल्यान भायर काडपाचीच आसत जाल्यार हांव म्हज्या इश्टागेर तिका व्हरतलो. न्हंय तुमच्या घरांत आनी ह्या कामाक जे कितें करूंक जाय तें म्हजी आवय म्हाका सांगतली. तुमचें म्हाका कायच लागना.”

विचित्र पूण सत्य आशिल्ली रोमयोची उतरां. सिल्वीच्या वडीलाक खऱ्यानीच लज जाल्ल्यावरी जाल्ली. सिनेमाधरात हीरोली अखंड उतरां आयकतनां सगळीकडेन जशे मौन आसता, तशे कित गोंसांच लोक थंय हाजीर आसतनालेगीत शांतताय आशिल्ली.

“एक लांब दृष्टीन व्हतयेन पावल मारपाक म्हजोच आदार घेतिल्लो आनी हावेच तिका सांगितलें आवय-बापुय जर आज खोशी नांत दाल्यार पसून आपूणच सगले बदलतले म्हण. हय. बदललेय बी. पूण तुमचें काळीज न्हय. सैम बदल्लें. म्हज्या भावाक धरूंक नाशिल्लें मरण आयले आनी तुमचे परंपरेक जाग हाडली. फातराचे काळीज तुमचे नैतीक काल

हालोवन सोडले आनी आज तुमी... तुमी...” रोमयोन एक लांब उस्वास घेतलो. घडये ताच्या तोडान वायट उतरां आयिल्ली तीं गिळपाखातीर ताणे एक खीन विस्व घेतलो. रागाच्या भारार पसून आपल्यापरस वडीलाक ताणे मान दीलो.

“तुमी म्हज्या भावाच्या मड्याचे अंतिम संस्कार करपाक तिका आधार करचे बदला तिची बलायकी इबाडुक हांगां आयल्यात? तीं काजार जावन तुमचो आशीर्वाद मागपाक गेल्ली सगले विसरून तेन्ना तुमच्या घासल्यानेन तुमका कसली बुदध दिल्ली? देर धांपून घरांत भितर रावपाची? तोंड घेवन म्हण्टाली आपली धुव ह्या संवसाराक मेली म्हण. जाल्यार कोणे सांगलें तुमका तुमची धुव हांगा जिवंत आसा म्हण? आज तीन म्हयने सरून गेले पूण केन्ना तरी तुमी आयिल्ली तिची खबर घेवंक? जावंयाची खबर घेवप सोडच. हीच तुमची परंपरा न्हंय?”

रोमयो नेटान पावलां मारत भितर गेलो आनी आपले आवयक घेवन भायर आयलो. आरते-पोरते उलोवपाक कोणाकडेन उतरांच नाशिल्ली बगर सगल्याची नदर रोमयोचेरच थिरावन आशिल्ली.

सर्वोत्तम

सामग्री से

बनाई

हुई

मंगलूर

गणेश

बीडियाँ

धूम्रपान

कर्ता

इनको नही

त्याग सकते

नित्य की विक्री ८ करोड बीडीयों से अधिक है।

मुख्य कार्यालय

मंगलूर गणेश बीडी वर्क्स

विनोबा मार्ग

मैसूर 570 005

दूरभाष

20241

27172

तार का पता : 'अरोमा

सिल्वीक ताणे आपले आवयकडेन दिले. तिचे रडणे अजुनय थांबूक नाशिल्लें तरी रोमयोच्या उतरानी तिची जीणच काय खिणांक वंद पडिल्ल्याचो तिका आभाम जातालो.

“ एक फावट तुमची धूव ह्या घराची सून जाल्ली, ती फक्त ह्या घराची सूनच न्हय बगर हे म्हजे आवयची धूवय जाली. आनी तुमी तिका मेली म्हण पयसायल्ली देकून मरमेरेन हेंच तिचे घर जावन आसा. देकून तुमी आता रित्याच हातांनी गेल्यार चड बरे.”

“ ना... ” सिल्वीच्या आवयचे तोंड उगडलें. हांवें त्या वेळार केल्ली चूक म्हजे धुवेर अन्याय करून, ह्यामुखार तिका अधिक दुःखांत हांव पळोवंक शकना.” अक्षरशा ती रडपाक लागली आनी रोमयाच्या आवय-फुड्यात वचून तिच्या हाताक धरत सांगपाक लागली.

“ तूं तरी तुज्या पूताक समजाय न्ही तुकांय खबर नां. अशे परिस्थितीत चलपेच्या आवय-बापायक कशें वागपाक पडटा तें.”

“ हांव म्हज्या पुताच्या सांगण्याक सहमत आसां. म्हजे सुनयेवशेंतच हांवूय एक बायलमनीस जावन आसा आनी म्हाका खबर आसा सून घोवाले घर सोडून गेली म्हाटगीर लोक तिचेर खयच्या नदरेन पळयतात आनी तिणे फुडल्या संवसाराक कसो फुडो करचो पडटा तो. आमचे परंपरेक लागून एके चबलेक आत्मघात लेगीत करचे पडटा, तें हांव म्हजे सुनयेसवे घडूंक दिवंक कशोच कबुल ना. आमी आमच्यान जाता तशी दीस काडटलीत.” आवयची उतरां आयकून सिल्वीचो जिव्हाळो जागो जालो.

“ मा SSS ” म्हणत सिल्वीक घट्ट वेंग मारली आनी ओवसाबोवसी रडपाक लागलें. तिचे तें रडणे पळोवन रोमयोलें आवयकय रडूंक सुटलें. घडये माय-सुनेचो इतलो जिव्हाळो आज पयलेच फावट एकामेकाक आपटलो. ती ताच्या माथ्यावयल्यान हात फिरोवपाक लागली.

“ आता तरी तुमची परंपरा आमका लागना म्हण समजले नां ? ” रोमयोचो प्रश्न.

“ इतले तरणे पिरायेर आमची धूव रांड जाल्या आसतना, तिणे तशेंच जिवन जगपाचें ? ” इतलो वेळ रागान फडफडपी सिल्वीचो बापूय उलयलो.

“ तो आमचो प्रश्न आसा ” रोमयो.

“ आमका ताचे दुसरे काजार करपाचो पुरो

अधिकार आसा.” बापूय.

“ तो अधिकार तुमी केन्ना गमयला. रातीच कोणेंतरी म्हाका दुबाव घाल्लो तुमी व्हनयेक व्हरूक येवपाची आसात म्हण. देकून इगर्जेकडेन गेल्याचे सोंग करून तुमचेंच नाटक पळोवंक हांव हांगां राविल्लों. पूण तुमका सांगता हांव जिवंत आसमेरेन, म्हज्या मेल्ल्या भावाची शप्पत, आमच्या घराची मान मर्यादा रस्त्यार वचूंक कशीच दिवंचोना.”

“ मागीर तूं जातलो सिल्वीकडेन काजार ? ”

सिल्वीच्या बापायल्या ह्या अनपेक्षीत प्रश्नान रोमयोक हालोवन सोडलो. गडगड आनी जोगलां मारून पावसाक नेट येता त्या वरी रोमयाच्या विचारातली सीम उरनासतना वादळ उप्रासलें. कितें करचे नी कितें उलोवचे ते थारावचे पयलींच ताचे पाय मुखार सरले. तो आवयम्हज्यात पावलो. तिच्या वेगेंतल्या सिल्वीक ताणे ओडलें. एक वयल्यान ती सकल मेरेन तिचेर नदर घाली. इतल्या लागीं रावून ताणे सिल्वीक केन्नाच पळोवंक नाशिल्ले, तिका नियाळूक नाशिल्ले. तिच्यांत आपले भयणीचे रूप ताणे पळयल्ले. पूण आज एक वेगळोच अणभव तो घेतालो. सिल्वीचे दोनय हात ताच्या हातांत आशिल्ले. पयलेच फावट आज तिच्या दोळ्या आपले दोळे घालपाचे धाडस ताणे केल्ले. तिच्यांत कितेंतरी तो सोदपाचो यत्न करतालो पूण सिल्वीची नदर शून्य आशिल्ली ह्या वेळार तिका प्रेरणा मेळिल्ली रोमयाच्या उतरांतल्यान आनी कांय खिणाक आपूण एक रांड बायल म्हण विसरून गेल्लें.

एक विपरीत अणभव पयलेच फावट तीयवी भयणीरूपांत पळयल्ले चलयेंत. रोमयोचे माते फोडपाक लागलें आनी ताका कितें कळचे पयलींच तो कोसळ्ळो. सिल्वीन ताका सावाळपाचो यत्न केलो तरी तो पडलोच. ताच्या सांगाताक सिल्वीय सकयल पडलें. खंय एक धिप्पाड आंगलोटीचो रोमयो आनी खंय एक दोन दीस आपल्या घोवाच्या दुःखांत आशिल्ली बायल ? नकळत सिल्वीचो द्वास रोमयोच्या द्वासाक मेळ्ळो आनी तें मानार आयलें. घडये ताका आपल्या रांडपणाची याद जाली जायत वो आपूण एका परक्या मन्याफुड्यात पडलां म्हण जायत. तें फटाफूट उठलें आनी भितर धांवलें रोमयो कितलो वेळ तसोच पडून उरलो. ताका हात लावपाक कोणाकच धाडस जायना जालें.

“आमच्या प्रश्नांची जाप दीवतज म्हण एकल्याक जमनीर न्हिदचें पडला. आतां तूं कितें म्हण्टा? वेळ पिड्डचार जायत वता. ना तर चल बरे बशेन आमचे धुवेक आमच्या स्वादीन कर.” आपल्या गड्याळाक पळयत सिल्वीच्या बापायन रोमयोचे आवयक म्हळें.

“माय, हांव वचूंक तयार ना ह्या घरातल्यान आनी जर तुमकां ह्या घरांतल्यान म्हाका भायर घालचेंच आसा जाल्यार तुमची खुशी हाव करतले, न्हय म्हज्या आवयल्या घरा वचून बगर ह्या लांब-रुद संवसारांत म्हाका खंयतरी तोंड लिपोवपाक जागो आसा.” भितर रावन धीर घेवन सिल्वी उलयले आनी परतून एक फावट रडपाक लागलें.

“आमचे कोणाचेंच उतर तुमच्या फावराक नां जाल्यार आनीक कोणाच्या उतराक तुमी हांगां रावतात?” रोमयोचे आवयन सरळ उतरांचे तापट मारून आपल्या घराभायर सरपाक ताका वाट दाखयली.

“वायट बरे जाल्यार सगले तुमचेरच येवं, तुमीच भोगात. चल यो रे..” म्हणत सिल्वीची

आवय वडवडत आपल्या घोवाक घेवन भायर सरली ती सामकी वाटेक लागली. तांच्यासांगाताक आनी कोण आशिल्ले तेय तांच्या फाटोफाट चलपाक लागले. शेजारचो लोकय आपापल्या घरा गेले.

सवका सवका रोमयोक शुद्ध येवपाक लागली.

“ती गेली?” ताच्या तोंडातल्यान अचकीत उतर सुटलें.

“हय बावा” आवयन जाप दिली.

“आनी व्हनी?”

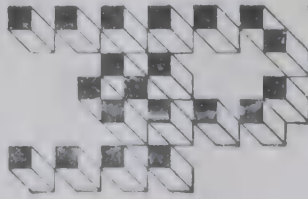
“ती आसा घरांत.”

“जावं देवा, ह्या घरांची तुवे लज राखली. ह्या कुड्डया परंपरेक लागून एके बायलेचेरे आनिक एक अत्याचार जावपाचो वाचलो. देवा तूंच म्हाका शक्ती दी ह्या संवसाराक तोंड दीवपाक.” रोमयो उठलो आनी सिल्वीच्या रुमावटेन चलपाक लागलो. आपल्या पुताच्या उतरानी आवयचे दोळ भरून आयले.

□□

‘चित्रंगी’ क परबीं

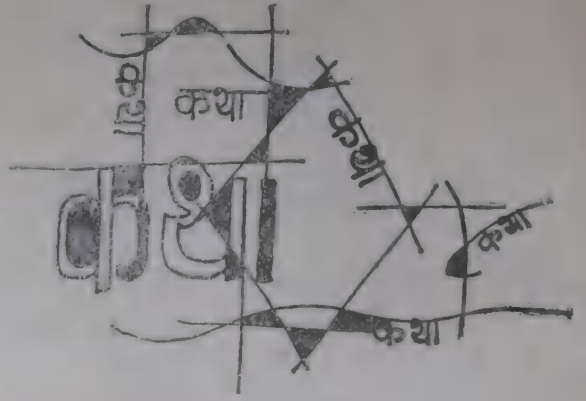
सोबीत
छापणावळीच्या
कामांखातीर

अपुरबाय प्रिंटर्स

वळवय

फोंडें - गोंय

अभय-दान

- सुशीला टी. भट (कोची)

ती वायल मनीषी कडकडवंचे पायान , धड - धडवंचे हरदचान व्होळूच त्या घराचें मुक्कावेलें गेट विसकळावचाक लागलो. भितर खंय सुण्याक भी मोडून घाल्यां वे म्हण तिणें गेटाचे वणियांतुल्यान चोयले. देखलना जावचाक गेटाची दण्डी वोड्डून भितर पायु दवरलो. संत-संत चमकून घराचे देरलांतु पावली. घराचीं कवटां वन्द जावनु आसाय. तिणें काळिंग बेलारी हाथु दवरलो.

पांच निमिषां भितर एक युवतीन येवनु कवर विसकळायलें. अंगणांतु अति दुर्बलाय विवशाय जावनु दृष्टि पडची एक वायलमनीष रावल्या दिखून युवतीन निमगीलें - “ इत्तें ? ” एक निमिष जावनूय तिगेली जवाब कांय अयकनय. युवती ते बायलेक सूक्ष्मतेन चोयली. पाप दिसलें. दैन्यता भरलेलें तोण्ड हाथांतु एक लुगटाची चीरीय (चील) असा. युवतीन लेकलें “ ही कांय मगतली जायत. ” “ रब्बाय मच्चें हांव अत्तांच पबलीं ” हें संगून ती युवती घरांतु भितर गेली. दोन-तीन निमिषां भितर हाथांतु एक पांच रुपयाचे नोटय घेवनु ती

भायर अयली. “धराय मध्ये. हज्जान इतेंय काणु घेवनु खच्याय” युवतीन नोट बयले मुक्कार दिघयलें.

गद्-गद् कण्ठान ते बयलेन इतलेंच संगीलें “धुव्वे... हांव... मगतल्लीं न्हय, मका... मका... हंगाचे कम्मत मामाक एक दिखुना. त्या... त्या खातिर तां हाव अत्तां अयल्यां.” हें अयकून युवतीन निमगीलें

मच्ये तुमकां खंचे कम्मत मामाक की देखुका? म्हलगड्याक कि धकल्याक?”

“गोपिनाथ कम्मत मामाक”

बायलेन जाप दिल्ली जाल्यार तुमीं ह्या ह्या कदलारि येवनु बेसाय मच्ये धकूलो मांवु-अम्मी बप्पलया म्हणताय - देवाली पूजा करताय तां स्वल्प घडियांक रक्कून बेसका जातलें. कि तुमी तुमगेले घरकडे वोचून एक धा साडे धा वरारी पोरतून येतलीं? तुमगेलें घर हंगा लगीं कि?” युवतीन निमगीलें.

बयलेन जवाब दिल्ली - “ना धुव्वे. मिगेलें घर चांग दूरा हाव हंगा रक्कून बेसतां.” ती थंगा घनाचे मेटाचेरीच बेसली. “अय्यो मय्यें तुमीं हंगा ह्या कदलारी बेसाय. हंगा एवंचे सन्दर्शकांक बसूकच हीं कदलां घालनु सोळ्ळांय” इतलें भितर घरांतु भितर थाकुन उल्लो अयकीलो “अगो रजनी खंय असा तू? रत्नण.वेलो पोंगोलु पोन्दाक लागला म्हण दिसतामू.” हें अयकून युवती भितर वच्च क धुव्वली. “मय्यें तुमी बेसय. हांव वसरयांतु वत्तां. स्वल्प काम असा”

बायल मनीष एक कुरसीर बेसली. घरांतु भितर थाकुन दुसरीय शब्दु तिजे कघांतु पडलो. “रजनी कोण अयल्यां गो फिदरांतु? तू कोणालागो उलयताली!” रजनीली उत्रां “अम्मा पाप कोण की एक बायल मनीष. स्वल्प दूर थाकुन अयल्या धकूल बप्पाक दिखूक खंय कसलेंय लोण निमगूक जायत. ह्या मासांतु

नवें लोण दिवचाक आरांभीलें न्हवें, बैकानी.”

बयलेन मनांतु लेकलें न्हय पुता हांव लोणाक न्हय अयल्यां ओ... चांग आचरण कोळचा एक युवती. कसी मधुर जाव्नु उलयता. हिजे पसावत अयकिल्लीं कायरीं संवय बद्ध म्हण अतां अनुभवांतु कळ्ळें. महालक्ष्मी म्हणके असा. ह्या घरकारांगेलें भाग्य. असली स्नेहवती जावनु असिल्ली सून मेळका जल्यारी पूर्व जन्माचें सुत जाऊका. मिजे वरो असिल्ले बयलानी तिका चोवनु लज्जेवका.”

भितर थाकुन घण्टेचो शब्दु प्रयकूक पडता. रागान मंत्र म्होणचो शब्दुय बायल मनीषेन बेसल्ले कडेन बैसून मनांतु सांगलें “ही कसली पूजा जावयात! शाळग्रामाची कि बिबाची? हावें हंगा राविल्लो त्या चार मासांक हो मनीषु कांय पूजा - पाठ करना आसिल्लो मू हो कार्यक्रम ह्या मनषान केद्दाण लगेन शुरू केल्लो म्हण कळना. हा... देवा! आज हावें त्या मनष्या लागीं खंचे रूपान उलोवंका जातलें? खंचे रूपान तंका अभिमुख कोरका जायत? मिगेले ह्या संरंयाचो परिणामु कशी वरतलो? परमात्मा हांव सग्गा तुजेच पायांकडे अर्पण करतां. मक्का तेद्दूस ती बुद्धि दिल्लेलोच अत्तां ही बुद्धि दिवंचोच तूची तू देवा तूवें नंचोवंची बवलीं तां मनीषां.” असी तिगेले जीवितांतु चमकिल्लीं जायतो कयरीं चिन्तन कोरनु ती बसली तीणे थंगा बेसल्ले तोडोवाक दोग जाण दद्दूले धकूल कम्मत मामाक सोद्दून अयले. धकूल कम्मत म्हळ्ळोलो वी. एस. कम्मत भरचे गावांतु गेल्याय म्हणूय तेद्दूस दोन वरांचे अनन्तर पवंतले म्हणूय युवतीन संगून घडले.

वरां कोरण्ड्यार धा वरां बज्जलीं. पुजेचे कूडांतु थाकुन कांय शब्दु अतां अयकूक पडना. जाल्यार वासरयान्तु थाकुन अयदनांचो शब्दु, उडदाचे पोळ्याचो परिमळ, सांबाराचो परिमळ सग्गा भायर बैसल्लेकडे पर्याप्त व्याप्त जाला.

काम्मत मामु पूजा जावनु चाय पिवंचाक वंसल्ले अस्तले म्हुण बायलेन मनातु लेकलें कि फिदरांतुली कवटां उद्दार कोरनु एक प्रौढ मनीष भायर येता तिजे ह्ण्टीन्तु पडलें. झट कोरनु ती कदलारी थाकुन उटायली. एक हाथान्तु कलशूय अनियेक हाथान्तु फुल्लाय घेवनु तां तो मनीष भायर अयला. अशी-तशी चोवनत्तिल्लों तो मनीष समच तुळसीचे कट्टचार चढलो, तुळसीक उदाक घल्लें, फुल्लाय दवरलीं अनीक मंत्र म्हुणु प्रार्थना करूक लागलो. तुळसीची प्रदक्षिणा कडचे वेळारी बायल मनीषेन तें तोण्ड समच दिखलें

तिगेले आंग फुलेलें. हरदें धड-धडेवंचाक जालें. तिका ताळो सुखता म्हुणूय जीम पोन्दाक वत्ता म्हुणूय दिसलें. दाळ्यातु काळूक भरता दिसलें. ती कपाल धूवनु भुमिचेर बेसली. स्वल्प घडी भितरी तिका सुबोध जालो. तावळी काम्मत मामु घरांतु भितर वच्चून जालो. जावनु गेल्लेले अनेक संभव तिगेले मनातु संघर्ष उत्पादन कोरूक पर्याप्त जावनु असाय. त्यासले एक्केक संभवा पसून चिन्तन को नु दुख पावनु ती तशीच बेसली; अत्तां पर्यंत भोगून गेल्लेले तिगेले जीविताचे नष्टाचें लेक लेकूनूय.

कवटां विसकळावंचो शब्दु अयकून ती झट कोरनु उठावनु रावली. काम्मत मामु कवटा देरलान्तु रावुन सांगता “क्षमा कोरकामय्यें. मक्का स्वल्प तोडोबु जालो. आज बँक-रजे दीसु दिक्कून देवा पूजाय विस्तारन केली. डा बैसाय मय्यें. इत्तें की तुमगेलो प्रश्न? तुमकां कसलें लोण की जायो? कितूले रूपया? गाय मोल्लाक घेवंचाक कि कसलांय खाणाचो व्यारू करूक?” टक-टक कोरनु काम्मत मामान निमगुच्चे प्रश्नांक कांय जाप दीवनत्तिल्लें बायल मनीष रडताच अता; खोणमां काडून. तिजें मत्तें ववगूनूय असा

“अय्यो मय्यें तूं रडता इत्याक? तूं लोण निमगूक न्हय वें आयिल्ली? साधारण जावनु तुमचे असले जनानी लोण निमगूक तां हंगा एवप. त्या खातिर हावें लेकलें तूंवय लोण घेवंचाक निमगूक आयल्या म्हुण. तूं खंय थाकुन येता मय्यें? लोणाक न्हय जल्यार वेंगळें कसले कार्याक तूं मका दिखुका म्हुण सांगता?” हें लगेन अयकून जवचाक बायल मनीषेन रणण्याची शक्ति चढयली. “अरे हें कसलें विचित्र? अगो रजना! एक वोगीं हंगा गो” काम्मत मामान सुन्नक उळ्ळो दिल्लो. रजनो घावनु पवली. “इत्तें अप्पणा काम्मत मामान म्हळळें” अगो ही बायल मनीष खंची कीं? तूं न्हय सांगताली ही लोण निमगूक आयल्या म्हुणु? जल्यार हावें निमागल्याक कांय ती जाप दीना मात्र न्हय रडतची असा अत्तां तूंची निमगून मनातु करी ही इत्याक रडता म्हुण तिका अमगेलो कसलोय सहायु जावका जल्यार दीवूं.”

रजनी बायल मनीषेचे लागी गेली तिजे दोळ्यांवेलें हाथ ल्होवूच दूर कडले अनीक शान्त स्वरार निमगलें “मय्यें तुमी इत्याक रडताय? तुमगेलो प्रयासु इत्तें म्हुण संगाय अमचान जायत जल्यार तुमका सहायु दीवूय.” हें अयकिल्लेंय बायल मनीष टप कोरनु काम्मत मामाले पायांकडे पडली अनीक मत्तें पवलांचेर दोवोरनु, धडावनु सगूक लागली “अय्यो ... अत्तंय तुमी मका मनतु केल्लेना वे? हांव तुमगेला बायल सरोज तां. एकेकवीस वर्षां फूडे तुमका उपेक्षा कोरनु गेल्लेली ती दुष्टी तां हांव पापी ता. मिजेरी तुमी क्षमा कोरका. अत्तं मक्का तुमी चिकळूक नज्जा.” काम्मत मामाले पाया मूळांतु मत्तें वडायता तशीची ती तोण्डान एक्केक जल्पन करतची असा.

इतलेच घडियांक हें कसलें मारण म्हुण लकून स्तब्ध जावनु राविल्लें काम्मत मामा

कन्नातु हांव तुमगेली बायल सरोज तां ”
 म्हण पळ्ळेलेंय ताणे तिका दोन्नीय हथानो
 बलान उठकरायली अनीक दूर धिगुळ्ळी. एक
 निमिषाक कम्मत मामु तिकाच चोवनु रावलो.
 खंय तेदूसची सुन्दरी ह्ण्ट-पुण्ट जावनु
 असिल्ली, अहंकाराचो पर्वतु जावनु असिल्ली
 सरोज ? खंय आज सुखून कडुी सी जावनु
 असिल्ली, ओज - तेज नष्ट जाल्लेली सरोज ?
 तागेले शरीर कोप्पान कड - कडेलें. स्वयं
 विस्मोरनु कम्मत माम न व्होडु अट्टहासु केल्लो
 “ उस्सळ दुष्टे. मिगेले घकडे थाकुन भायर
 देंव ना जल्यार अत्तां हांव तुका पोलीसाक
 उळ्दून तंचे हाथांतु दितलों देंव भायर तू
 सय वत्ता कि हावें तुका मारुन धवडावंका ?
 एक्केवीस वर्षी धमुणाक चोवंचाक आयल्या तो.
 तूवें मक्का सोणु गल्यार हांव मोरनु वातलों
 म्हण लेककल्लें तूवें ? वच ... वच.”

हें कसलें नाटक म्हण लेकून रजनी
 स्तब्ध जावनु राबली बायल मनीष अप्पप्पाले
 पाचांचेर सत्तें मरताची असा, क्षमा मगताची
 असा, कम्मत मामु तिका सोवतचा असा
 धिगुळ्ळतची असा, पय्यानी मुस्ततचो असा.
 रजनीक व्हरडीक कोरनु ह्या घरकडे हाणु णव्व
 वर्षां जाली. अत्तां पर्यानि तीणे धकूल वप्पाले
 असले एक रूप देखलेना. केदणाय शान्त,
 निर्विकार रूप जल्यार आज अत्ता त्या मनषाचेर
 उतलेंच परिवर्तन दिखून तिका मनांतु व्होड
 भय जालें. कम्मत मामाले गर्जन तितूले रुध.
 हिरण्य कश्यपा मुक्कार अट्टहासु कोरचे नरसिंह
 मूर्तीचो उडगासु अयलो रजनीक ही बायल
 मनष कोण म्हण तिका अतां मनानु जालें.
 सग्न समच समजूक तिका दोन - तीन निमिषां
 जाय जालीं.

अप्पप्पा त्या बायलेचे गोवंटक धोरनु
 चिरडूक वत्ता म्हण दिखूक रजनीन तंचे
 दोगांचेय मद्दे उडकी मरली “ पुरो कराय

अप्पप्पा. अनीक तुमी ह्या वयलेक अपडूक
 नज्जा गंभीर शब्दारी रजनीन संगिल्लीं उत्रां
 अयकून कम्मत मामाक स्थल-कालाचो बोधु
 अयलो. लोहकून-लोककून तो एक कदलारी
 वचून बेसलो अनीक खरसेवंचाक लागलो.
 त्याची समयारी बायल रजनीक पोट्टोवनु धोरनु
 रोडूकय लागलो. “ धुव्वे तुमी मक्का सोडूक
 नज्जा. हावें केल्लेले पापाचें प्रायश्चित्त कोरूक
 मक्का संदर्मु दिव्याय तूवेंय तुगेले वमणानय
 तुगेली मांथा जावनु आस्सिल्ले मिगले जावनय
 मेळनु मक्का हंगा राबूक दीवंका. तुमी मका
 मौसेलें स्थान दीवंका नक्का. त्या बगेक ह्या
 पापोक योग्यता ना. जल्यारी हंगाची एक
 दन्दकारणी जावनु जल्यारीय हांव जीवन
 काडेंन. तुमी मका सोडूक नज्जा. मिगेल्यो
 चूकयो क्षमा कोरनु मक्का स्वीकार करी म्हण
 तुगले ह्या अप्पप्पा लगी सांग धुव्वे.” खोणसां
 काडून रडतां-रडतां इतलेंच संगून बायल
 रजनीचे पाय धरूंक बवगली. “ छे ... छे ...
 इत्तं करताय तुमी हें ?” अपण पशो सन्नाचे
 पाय घरताय ? उठायाय उठायक रजनीन
 तिका उठकरायली.

हें सग्न दिखून खरसेवनु बेस्सल्लो
 कम्मत मामु उठायलो. कोप्पान ताजे दोळे
 तांबीडे जाले. गंभीर स्वरारी कम्मत मामु
 उलयलो. “ रजनी ! आज भितर हांव तुका
 कोप्पान उलयलोना. तुका मिगेले अन्नाली रून
 जावनु न्हय मिगेली धूव जावनु तां हावें
 लेकल्यां. जल्यार अत्तां तूं मिगेलें सक्षात रूप
 चोवंचाक वत्तां तां तूं ह्या वयलेक वोड्डून
 व्होरन गेटाचे भायर घलता कि तें हावें
 कोरका ? ही बायल कोण म्हण लककून कि तूं
 हिजे लागी मनुष्यत्व दाखयता ? ही मनुष्य
 रूपान जनन पाविल्ली राक्षसी तां ही ओ...
 मिजे लागी क्षमा मागूक हंगा राबूक वयल्या
 न्हय वे ?” मान बवगोवनु रोडून राविल्ले

वयलेन दीन स्वराारी संगीले "तुमीं मक्का इतेंय उलयाय. जीवंशी माराय. जालारीय हांवें हें घर सोडून, तुमकां सोडून खंयीय वच्चुन्ना. इतलेच वर्पान्तु मिगेलें जीवितातु चमकिल्यो चूक्यो हावें अत्तां तां मनातु केल्याय. ताजें प्रायश्चित्त करून तां हांव अयल्यां." वयलेलीं ही उतरां कम्मत मामाक कोपु वड्डोवंचाक एक लगन कारण जालीं.

थंगा थाकुन कम्मत मामान तंगेली व्हरडीक चमकिल्ली धोरनु आसिल्लीं सवय कायरीं मेज-मेजून संगूक आरांभीलें. व्हाड वप्पा धूव जावन असिल्ले सरोजाली सौयरीक आयिल्लें, अवसूय वोन्नीय अन्नाली तेग जाणा चेरडूवय एक थोंटो भयणीय मेळनु असिल्लो व्होड कुटुंबाचो भारू अपण्यार असा जल्ले पसावत कम्मत मामु व्हरडीक कोरूक तैयार जल्लोना असिल्लें कयरेय, जल्यार सरोजाले वपसूले जाल भरलेले उत्रांक मानु दीवन व्हरडीक केल्लेलीय, व्हरडीक जालेले चार मास भितर सरोजान कुटुंबारी कलह आरांभिल्लेय बमणाक वेवनु वेगळें घर काडून वच्चाक श्रमु केळ्ळोलोय कम्मत मामु तें करूक तैयार न्हय दिकून वम्मूण नक्का म्हुण यांकचे, जावेचे लागी झोगोणु वपसू थंय वोच्चून राविल्लेय अशी एक्केवोस वर्पां फुडे चमकिल्लीं सर्व कार्याय कम्मत मामान तिजे लागी निमगीलीं बमणाले घरकडे कोणा लागी संगुनातिल्लें वप्पाथंय आयिल्ले घुव्वेक तिगेली चूकी तिक यनांतु कोरनु दीवनतिल्लें वपसूनय रावयली. जावंय मनष्याक प्रथम चांग गोड उतरानी मगीर भीषणी दीवनु सग कुटुंबारी थाकुन दूर काडूक चोयिल्ली वाट सगटय कम्मत मामान उडगासु केल्लो. कांय कार्य नातिल्लें झोगोणु गेल्लेले सरोजान वम्मूण एवनु उळ्ढून व्हरता जल्यार मात्र बमणाथंय वोच्चून रावतलीं म्हुण दोन-तीन वर्पीं हठ

धरलेलीं कार्याय ताणे संगीलें, कशी की कुटुंबारी थाकुन देवनु गेल्लेली तशीच चोडून एवो म्हुण कम्मत मामानय हठ धरलेलेंय थंगा उडगासु केल्लो. तशी पटासाचे फत्तीक उज्जो लायिल्या गदीच कम्मत मामन तागेले मनाक दुख पावेयलेलीं परणीं कार्यां उल्लोवनु सारलीं.

"तुक्का विवाह मोचन कोरनु जाय जल्यार मक्काय वेगळी व्हरडीक कोरनु सुखान राब्बुयात असिल्लो. म्हळ्ळारी अग्नोक साक्षी कोरनु व्हरडीक केल्लेली बायल जीवन्त अस्तना घकटी कोरूक मिजी मनःसाक्षी तैयार न्हय. अत्तांय हांव मिगेलें व्हेन्नेचे, अन्नाले चेरडूवाचे, नत्तरांचे ओट्ट एकसानोच तां राबून असा. मिगेली अविशु मात्र तां मोरनु गेल्या. हांव अत्तांय तेदूसचोच गापीनाथुच. बैकान्तु काम असिल्ले एक चांगु चेल्लो. तक्का घुंवंडावनु अनुसरण असिल्लो जावंय जावनु पर्तून कडतोलो म्हुण तुगेलें वपसून लेकलें थंगा तुगेलें वपसूक चुकलें. वाकी तीन जावंगां गदीच मक्का करूक तक्का जायनय मिगेलेंय तुगेलेंय जीविताचें यौवन सगळच वियोगारी गेल्लें. अत्तां ह्या वर्ष प्रायेरी तू मक्का इत्याक सोदून अयल्या? अत्तां तुगेली हितकांक्षी खय गेल्ली?"

उतलेंच सग कम्मत मामाले तोण्डांतु थाकुन अयकूनूय सरोजा काय उल्लोवनातिल्लें हिमटी काडून रडतची राबोली तीणे मन्द स्वराारी संगीले "हावें केल्लेले अपराध सर्वय मिगेलें स्वय बुद्धीन न्हय चमकिल्ले. मिगेलें वपसूलें स्थानमान, पदवी, दामु-दुड्डू, ब्यारू-शारू हज्जान सग मिजे मनातु व्होडु अहंकारू असिल्लो म्हुण तुमी मंगिल्लें सत्यच तां. जल्यार मिगेलें तेदूसचे प्रवृत्तीचें तिक्त फल मनांतु कोरूक मक्का जायती वर्पां लागली गेल्ली चार-पाच वर्पां हव मेणावत्तीं समान गेल्लनु तां दीस कडतानी जल्लेलें सर्वय विस्सोरन अमका एक नवेंच जीवित आरांभुयां"

केल्ले तोण्डानु थाकुन हीं उत्रां आयकिल्लेंय कम्मत मम्माक रैवापु आयिल्ल्या मणकेच जालें. ताणे सर्व शक्तीय घालनु व्होड्डान संगीलें - “पूरो ... रब्बय ... अनीक तुगेलें कांय मका अयकूका नक्का. तुक्का अयकूक अस्सिल्लें मिगेलें संगून जालें. अनीक देंव भायर कशी हंगा चोडून अयली जल्यार तशीच वच ... उस्सळ डूं ... वच”

“कोस्सोलां गोन्दोळु रे गोपी ह्यो? एही घडी जाल्ली मू हांव हें अयकतां. हें अयकन मक्का पडल्ले कडे पोडूक जायना मू रे पुता” व्होन्नेलीं हीं उत्रां अयकून कम्मत मामु घुवनु देरला-मागाक चोयलो” अय्यो व्होन्ने तू इत्याक हंगा अयली? चमकूक जावनतिल्ली तू कशा तुगेलें कूडान्तु थाकुन हंगा पवली? व्होन्नेन जाप दिल्ली “मंचावेली खल्लाक देवन संत-संत चोरनु हांव हंगा अयलीं. हंगा इत्तें चमकता म्हण मक्काय चोंवका न्हवें.”

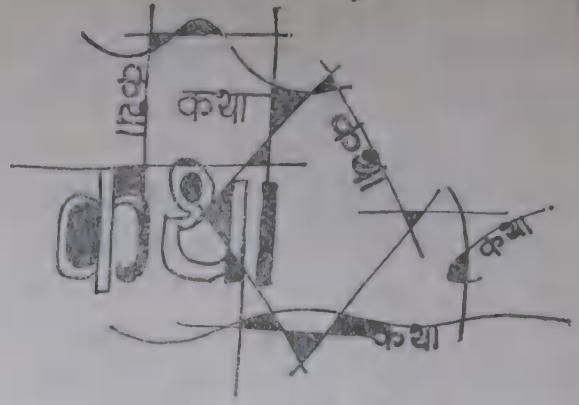
हो समयु मित्तर सरोजा जावेचे पायांकडे पडली “होन्ने हांवें केल्लेले अपराध सर्वय क्षमा कोरनु मक्का अभय दी म्हण देरा लागी एक व्होन्ने. मिजेरो क्षमा कराय.” तीणे मत्तें व्होन्नेले निर्जीव जावनु असिल्ले पय्यांचेर घडायलें “ओ अनीक तू मिगेलें व्होन्नेक द्रोहु दिवंचाक वे वत्ता? अगो दुष्टे तुगेलें हें वेष हंगा कांय चमकुन्ना. हें संगून कम्मत मामान सरोजाक बलान धिगुळ्ळो. पाप रजनी. निर्जळ राबिली “हंतु मका इत्तें कोरुंक जातले देवा” म्हण लेकून.

“गोपी सोदी तिका. अनीक तूवें सरोजाक उपद्रक दिवंचाक नज्ज. कांय न्हय जल्यार ती तूवें अनीक साक्षी कोरनु व्हरडीक केल्लेली वायल न्हय वे?” व्होन्नेलीं हीं वचनां अयकून गापी स्तब्ध जालो. “होन्ने तूच वे हें उलयता? तुगेलें बुद्धीक कांय वेकल्यां आयल्या भी वे? मिगेलें अवसूचे समान असिल्ले तुक्काय मक्काय एकडे कोरनु हीणेय हिगेलें बन्धु जनानीय कीन्तु कस-कसले अपवित्र अपवाद संगून केल्ले नतिका उळडून हाडूक म्हण गेल्लेले तुकायया तुगेलें पुताकय तिगेलें जनानीं कशी अपमानु

केल्लो? अंबूण न्हय वे तुत्रीं तुमकां वळयलेलीं? तें सग तूं विस्सरली? तुका लज्जा असा वे मिजेलागी हें संगूक?” इतलेंच संगून कम्मत मामु सरोजालागो धुवलो “अगो पिशान! मिगले व्होन्नेन अशी संगीले म्हण लेकून हांव हंगा तुका रावोवंचाक वचचना. मिगलो पुत्तणयो एवचाक जाला. ताणे हंगा पवचे फुड तूं स्थल सोदी. ना जल्यार मगीर हंगा इत्तें सग चमकतलें म्हण संगूक जवन्ना.”

हें लगेन अयकूक सरोजान व्होन्ने पाय घट्टो धरले अनी रणयाची शक्ति चढयली. व्होन्नेन तिका उठकरायली “उठ्ठा सरोजा. पूरो रडील्ली. तुगेलें दोळे पूसी. अनीक तूं हगाच, ह्याची घरकडे अमचे ओट्टु तां रावतली. अत्तां तूं मिजे मुक्कारी तुगेलें बमणा पाय धरी.” सरोज कम्मत मामा पाय धोरुंक गेल्ली. “व्होन्ने... तूं” कम्मत मामाक पुत्तें संगूक दीवनतिल्लें व्होन्नेन जाप दिल्ली “गोपी शरण आयिल्याक अभय दाऊका हांव तुगेलें अवसूले स्थानारी तां सांगता. मनष्याक जीवितांतु विसरुंक जावनतिल्लें कसले कयरे अस्सा? विस्मृति देवान मनष्याक दिल्लो एक अनुग्रह तां अत्तां पर्यान मका तुगेली अम्मा जावनु लेकून अयला. अम्मालें उत्तर अनुसरण कोरका पुत्तालो धर्मु तां तें दिकून तूवें सरोजा चेरी क्षमा कोरनु तिक्का तुगेली वायल जावनु स्वकार कोरका. तुगेलो एक्केवीस वर्षा फूडेचा तो संतोषु मका चोंवका अनीक मोरका “गद गदान उतलेंच संगून व्होन्नेन रावयलें अनीक दोळ पुस्सोले.” गोपी एक्केवीस वर्षा फूडे शंडून गेल्लेली ही वायल अत्तां पोस्तून मेळ्ळी म्हण तूवें लेकलारी पूरो. पुता तूं संतोषान तिजालगी चमकुका. नष्ट जालो ह्या घराचो संतोषु मका पोस्तून काडका रजनी तूं तुगेलें धकूल मांयंक घरां भित्तर उळडून व्हर. तिका खवचाक, पिचाक दी. आज लगेन तुमकां ह्या घरकडे दोग जाण आवमु वरतल्यो. हा! मिगेलें पुताक हें जाण जावनु उल्लो संतोषु जातलो.” व्होन्नेन दीर्घ निश्वासु सोडलो “परमात्मा तुगेली खेळा अपारची.”

□□

विश्वासघात

— रेखा नार्वेकार

टण टण ! इगर्जेची घांट वाजली. निमण्या सोंपणार उबें आशिल्या लॉराच्या खोळ गेल्ल्या पिडेस्त दोळ्यांतल्यान दुकां गळ्ळीं. आपली थकिल्ली भागिल्ली कूड सांवाळीत तें उरिल्लीं सोपणां चडूंक लागलें. विलीच्या मरणाक आयज चाळीस वर्सां जाल्लीं. फाटल्या चाळीस वर्सांत ताणें विलीच्या मर्णाचो दीस एकूच फावट चकोवंतासलो. ह्या दिसा तें नेमान जेजूक प्राथितालें आनी विलीच्या अत्म्याक शांती दी म्हण मागतालें. ताच्या नांवान खुरसाक वाती लायतालें. ताचे समाधीचेर फुलां चडयतालें. ताका उगडस जालो. पांच आक्टोबर म्हळ्यार आयज विली ताका ह्या संसारांत एकलें सोडून गेल्लो आनी ताच्या मरणाक आपूणच कारण अशें ताका दिसतालें.

लॉरा आनी विलियमची इश्टागत लॉराच्या बापायक मानवतासली. ताचे नदरेन विली एक पातकी आसलो तो जल्मून तीन म्हयन्यानी आवय हो संसार सोडून गेल्ली आनी ते फाटोफाट विलीचो बापूय ल्हानपण सावन मद्येन वाडयिल्लो विली मावशीच आपली मांय म्हण समजतालो. लॉरान मात आत्म्या बापायचें चेन्नाच आयकलेंना. दिसानदीस तांचो मोग वाडटालो. आनी एक दीस घडपाचें तेंच घडलें. लॉराच्या बापायन एक गिरेस्त चडो पळोवन ताचें बळजब्यां लभन केलें. लॉराचो घोव दुबयकार, ताणें रोकडेंच लॉराक थंय व्हेलें. उपरांत पंदरा

दिसांता विलीची जीव दिरो. विलीच्या मरणाक लागून गावांत तरातगेच्यो खबरो उलयो. कांय दिसा आदीं फिलोमेनाचो खून जाल्लो. कोण म्हणटाली, विलीन लांखातीर आपली जीण सोंपयली, तर कोण म्हणटालो, विली आनी फिलोमेनाचे वायट संबंद आसले, तांचेमजगतीं कितेंतरी घडलां आनी देखून दोगांयनी आत्महत्या केल्या. तर कोण म्हणटालो. विलीनूच फिलोमेनाचो खून केला आनी सांपडटलो ह्या भंयान आत्महत्या केल्या. खरी गजाल मात एकाच मनशाक खबर आसली आनी ती म्हळ्यार विलीची मावशो.

विलीची मांय म्हळ्यार रोझा आनी मावशी लिझा हीं दोगां भावंडां. रोझाच्या आवयबापायन एका बऱ्या घराण्यांतलो शिकिल्लो सवरिल्लो चलो म्हळ्यार विलीचो बापूय झेवियर हाचेकडेन ताचें लग्न करून दिल्लें. सुरवेचो कांय काळ मजेत गेल्लो पूण संवसाराक जेन्ना खरी सुरवात जाली तेन्ना रोझाक कांय गजाली कळून आयल्यो.

झेवियराक खूब व्यसनां आसलीं. तो रातचो सदांच सोरो पियेवन येतालो. सोऱ्याचे धुंवळें तो मागीर रोझाक बडयतालो. सुखी संवसाराचें सपन तुटिल्लें. असली खबर ताणे आपल्या आवयबापायच्या कानार पडूंक दिली ना. तां हें सोंपपाक शकची ना हाची ताका जाणिव आसली देखून सगळो मार तें मोन्यानी सोंसतालें. आनी एक दीस रोझाच्या कानार खबर पावली, झेवियराक दुसरे बायलेची संगत लागल्या. पयलीं व घोवाचे त्रास सोंसून निबर जाल्ल्या रोझाचेर वडलो परिणाम जालो ना. तरी त्या दिसासावन तें मोने जालें.

एके रातीं झेवियर आयलो तोच वेगळे तरेन. ते राती तो विवूक नासलो रोझाक मातशें आशेचें कीर्ण दिसलें. भितर सरताफुडें ताण रोझाक ओडीत रांदचीकुडींत व्हेलें. ताळो मात्सो सदळ करीत ताण म्हळें.

“रोझा, म्हजें तुजेकडेन एक काम आसा.”

रोझाक काळजांत कल्ल जालें. ताका दिसलें, हो आपल्याक घरांतल्यान धांवडायता बी मूं ? रोझा दाळे मोठ्ठे करून आयकतालें.

“रोझा, तूं बायच्या फिलोमेनाक वळखता ?”

“हय” रोझान जाप दिली.

“रोझा, तें म्हज्या पासून ...”

रोझाक सगळें घर आपणाभोंवतणी धुंवताशें दिसूंक लागलें.

“फिलोमेना ? ताका तर आतांच सतरा वर्सां जाल्यांत” ताका झेवियराची किळस आयली. पच्च करून ताच्या तोंडार थुकचें अशें ताका दिसलें. सगळो राग गिळून तें ओपी रावलें. झेवियर उलयत आसलो,

“रोझा, फिलूक आनी तुका हांव पुण्याक म्हजे आंटीगेर धाड्णं. थंय लेगीत ताका कोणाचेच नदरेक पडूंक दिवं नाका. सद्या ताका निसरो म्हयनो. ताचे मांयच्या ध्यानांत ही गजाल आयल्या. तिणे म्हाका तो निसारूंक लायल्या. तुका म्हज्या घरांत रावपाचें आसा काय घोवान सोडिल्ली बायल म्हण जगपाचें आसा तें तूच थाराय.”

रोझा मोन्यानी आयकतालें. थोडो वेळ चिंतून मागीर रोझान म्हळें,

“हांव तयार आसां.”

भुरग्याक रोझाच्या हातांत सोंपोवन फिलू जें गेल्लें तें परतें ताचे वासपुशेक आयलें ना. रोझान ताचें नांव विलियम दवरलें.

झेवियर फिलूच्या मोगान पिसो जाल्लो. तो परतो परतो तागेर वतालो. फिलूची आवय ताका गाळी मारून घराभार काडटाली. आनी हो राग तो घरा येवन रोझाचेर काडटालो. रोझाक हे त्रास सोंसले नात. ताणे हातरून धरलें. ताच्या आदाराक ताची धाकटी भयण लिझा आयलें. मरचेपयलीं रोझान लिझाच्या कानार सगळी गजाल घाली आनी ताचेकडल्यान उतर घेतलें, विलीक बरेतरेन वाडोवपांत, ताका बरो शिकोवपाचो आनी बरे चलयेकडेन लग्न करून दिवपाचें. लिझान ताका आपूण आंकवार रावून ताच्या मनासारकें करपाचो सोपूत दिलो. तीन म्हयन्यांच्या विलीक लिझाच्या हातांत सोंपोवन ताणे जीव सोडलो.

रोझाक वचून धा दीस जातात थंय आसात, पिवन पिवन काबार जाल्लो झेवियर रगत ओकून मेलो.

० ० ० ०

“मांय”

“कितें जालें पुता ?” लिझान विचारले.

“मांय म्हाका एके चलयेचो मोग जाला.”

“लॉरा मरे ?” लिझान विचारलें.

“ना मांय. दुसरे.” लिझा हांसलें.

“पुता, तूं कितें म्हणटा तें तुकाच खबर. पूण हावें थारायलां, फुडल्या वर्सा तुजें काजार करपाचें. लॉराचो मान विश्वासघात करूं नाका.”

इतलें सांगून लिझा आपल्या कामाक गेलें.

कांय दीस गेले. एक दीस लिझाक कळून आयलें, विली हालीं पयलीं सारको उलयता. तो चडसो वेळ चिंतीत आसता. तो मोनो जाला. अखेर लिझाच्यान रावूं नजो जालें. एक दीस तागे ही गजाल उक्तायली;

“विली, तुजी ही दशा कि याखातीर जाल्या?”

“मांय, तुका हावें पयलूच सांगिल्लें, म्हाका एके चलयेचो मोग आसा म्हण.”

“तूं खरें उलयता?” लिझान विचारलें.

“हय मांय.” विलीन थंडसागेन जाव दिली.

“लॉराक खबर आसा?”

“ना. ताका हावें कांयच सांगूना. चिंतून चिंतून हांव बेजारलां. मांय तें चेडूं म्हजेपरस सतरा वर्सांनी व्हड”

“कितें? सतरा वर्सांनी?” लिझान किठांन मारली.

“पुता, तूं सुद्दीर आसा?”

“हय मांय. आमी दोगांय एकमेकाच्या मोगान पिसावल्यांत. आमी आतां काजार जावपाचें थारायलां. मांय तूं म्हाका आडावं नाका.”

लिझान चितलें पून तातूंत आपली खोशी मानता जाल्यार जावूंदी काजार. अखेर आपणे उतर दिल्लेंच आसा, विगीक सदांच सुन्नान दवरलें म्हण. बरो वेळ ओगी रावन ताणे विचारलें,

“पूण पुता ते चलयेचें नांव कितें?”

“आगे, तें बायचें फिलोमेना. फिलू...”

“कितें? ना, ना. अशें जावचें ना.”

लिझाक घुंवळ आयली. कितें जालें विलीक कांयच समजलें ना. ताणे ताका यत्न करून सुद्दीर हाडलें. सुद्दीर येनाफुडें लिझा बडबडूंक लागलें ‘फिलू, तुवें हें बरें केलें ना. एकाच घरांत तुवें दानदां उजो लायलो आनी तें व्हडान व्हडान रडूंक लागलें. काचाबूल जाल्ल्या विलीन म्हळें,

“मांय, कितें जालें? सांग म्हाका.”

“पुता, तुवें व्हड पाप केलां. म्हाका सांग तूं ताच्या वांगडा केन्ना...”

“हय मांय. एकदां न्हय, बरेच फावटीं...”

‘देवा सायबा, हें सगळें आयकुचे पयलीं तुवें

म्हाका कित्याक बोली ना?”

“मांय, तूं म्हाका सांगता कांय ना? कांय हांव फिलूकच विचारूं?” विलीन तिडकून विचारलें.

“नाका पुता. म्हाका दिसता हावें तुका हें सांगनासतना व्हड पाप केलें.” लिझा थरथरत्या ओठांनी उलयतालें.

“फिलूक तुच्या माय पाय विशीं खबर आस?”

“ना. हावेंय ताका सांगूंक ना. कित्याक?”

“पुता, ती एक व्हड काणी आसा.” अशें म्हणून लिझान ल्हवू ल्हवू सगळें विलीक सांगलें. विली सुमाराभायलो कांचवेलो. आपल्या पांयांसकयली जमीन हालता वशी ताका दिसलें. तो घामाघूम जालो. तोड काळेंनिळें पडलें. आपणाक जल्म दिल्ले आवयकडेनूच आपणे... विली लजेन बाबडो जालो. ताका फिलूची तिडक आयली. लिझा एका कोणशाक पडून दुकां गळयतालें विलीन म्हळें,

“मांय, हांव रोकडोच येतां.”

“खंय वता म्हज्या पुता?”

लिझा भियेलें. तो आपल्या जिवाचें वायट बरें करीत हाचो ताका भंय दिसलो.

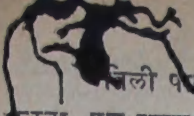
विली भायर सल्लो तो थेट फिलूगेर आयलो. फिलू आपले कुडींत आसलें. ताच्या सांगाताक दुसरो द दलो आसलो. फिलूची मांय मदीं आयली. विलीन निका तिडकीन धुकळ्ळी. भितर वचून ताणे त्या दादल्याक बळज बऱ्यां ओडून भायर काडलो. उरांत तो फिलू म्हऱ्यान गेलो ताणे ताचे गोमटेक हात घालो आनी गळो अं दिलो.

“फिलू, तुका आयकून खोस भोगतली, रोजा आनी जेवियरच्या संसाराची वाट लावता. फिलोमेना म्हळ्यार म्हजी मांय.”

आयकनाफुडें फिलूक कच्च जालें. कितें घडटा हें कळचेआदींच विलीच्या हाताची पकड घट्ट जायत गेली आनी थोड्याच वेळाभितर फिलूची कूड विलीच्या हातांतल्यान खाटीर पडलो ‘थू’ विली थुंकलो.

विली उठलो तो थेट इगर्जेत गेलो. देवाकडेन ताणे माफी मागली. विगीक दिसलें, आपणाकडल्यान घडिल्ल्या वायट कर्मांक देव लेगीत भोगसुत्रोना. खरी जावन तो इगर्जेचीं सोयणां देवूंक लागलो.

रस्यावेल्यान वतना लॉराक विली दिसलें. धांवट वचून ताणे विलीक गांठलो आनी ताका म्हळें,

विली पय म्हजें दुसऱ्या चेड्याकडेन काजार करता. पूण म्हाका तूं जाय. हांव ताका वळखना. हांव तुजो विश्वास घात करूंक सोदिना.”

विली ओगती आसलो. ताच्या तोंडार कांयच भावना नासल्यो.

“ विली आमी पळून या ”

लॉरा ताचो हात धरून हालयतालें.

विलीचें मन भितरल्यान रडटालें, ‘ लॉरा, मोगा विश्वासघात तुवें न्ही, हावें तुजो केला. हें तोंड तुकाच न्ही तर जगाक दाखोवपासारकें उरूंना. तूं चल लॉरा. पायन पळयिल्ल्या चेड्या कडेन तूं काजार जा. सुखाक पावतलें. म्हजो नाद सोड. तुजो संवसार थाट. म्हजे पापी जिणेची सांवळी लेगीत तुजें पडूंक फावना.’ ताचें मन उलयलें, ओंठ हालले पूण उतरां भायर सरलीं नात.

विलीन लॉराचे तकलेर हात दवरलो. ताच्या कपलाचो उमो घेतलो आनी फाटीं पळयनासताना तो चलत रावलो. लॉरान रडून रडून आकांत केलो. पूण बापायन ताचें आयकलेंना. ताणें मोट्या थाटान ताचें लग्न केलें. लॉराक घेवन घोव दुबय गेलो आनी पंदराच दिसांनी विलीचें प्रेत न्हंयत उफेताना मेळलें.

लॉराक ही गजाल कळटकच तें आकांताचें पस्तावलें. घोवाक सोडून तें परतें गांवघरा आयलें. ताणें घोवाकडेन डायवोर्स घेतलो आनी आपल्याच

गावांत एक ल्हानशी नोकरी करून विलीच्या यादी – सांगातान जगपाक लागलें.

० ० ० ०

विलीची मावशी आतां म्हातारी जाल्ली. तिका दिसतालें, विलीच्या आयुष्याचो सत्यनाश करपाक आपूणच जापसालदार ! पयलींच ही गजाल ताच्या कानार घातिल्ली जाल्यार हें सगळें घडचें नासलें. रोझान व्हड विश्वासान ताका आपणाकडेन सोंपयलो आनी आपणें ताचो विश्वासघात केलो.

दुसरेवटेन लॉरा विलीच्या मरणाक आपूण कारण समजतालें. ताका दिसलें, विली इतल्या मोव काळजाचो हें आपणाक खबर आशिल्लें जाल्यार तें विलीक दुखोवचें नासलें.

फिलूची मांय आपले धुवेन केल्ल्या कर्माच्यो यादी काडून काडून रडटाली.

० ० ० ०

आपली प्रेयर म्हणून लॉरा इगर्जेचीं सोपणां देंवतालें. ताच्या तोंडार समाधान दिसतालें. शांत मनान ल्हवू ल्हवू पावलां उखलीत तें हातांत फुलां घेवन विलीचे समाधीवटेन गेलें.

□ □

रोखडोंव उजवाडा येता

घुस्मट

(कथा संग्रह)

रजनी भेंब्रे

निर्वळा आनी मुक्ती

(दोन नवलिका)

हेमा नायक

अपुरबाय प्रकाशन

MORMUGAO PORT TRUST GATEWAY TO GOLDEN GOA

**MORMUGAO, A FINEST NATURAL HARBOUR IN THE WORLD
AND A LEADING MAJOR PART OF INDIA.**

**EXCELLENT ALONGSIDE BERTH FACILITIES WITH ROAD,
INLAND WATER TRANSPORT AND RAILWAY LINKS AND OTHER
BASIC FACILITIES FOR HANDLING ALL TYPES OF CARGO. MODERN
FAST LOADING MECHANICAL ORE COMPLEX FOR LARGE ORE
CARRIERS AND SPECIALISED OIL BERTH FOR LIQUID CARGO.**

**MAKE MORMUGAO YOUR OWN PORT FOR EXPORT OF IRON
ORE AND IMPORT & EXPORT OF GENERAL CARGO PRODUCTS.**

GRAMS : HARBADMIN

TELEX NO : 0191-219 MGPT IN

MORMUGAO PORT TRUST

**MORMUGAO - GOA
INDIA.**

With Best Compliments from :

**M/s ARLEM
BREWERIES
LTD.**

Arlem - Raia
SALCETE-GOA
Tel. No. 22977 & 22516

संकल्पाचे लाख दिवे गोंय राज्याचें रुप नवे

अठ्ठावीस वर्सांच्या बदला उपरांत दाटिल्ली काजळी पयस सारपाक रवी नायक सरकारान फाटल्या आठ म्हयन्यांत सामाजिक आनी अर्थिक प्रगतोक नवी गती मेळोवन दिल्या, त्या खातीर लोकांमदीं निराशा नश्ट जावन उमेद आनी हावेम निर्माण जाला.

मागास आनी 'दुवंळ घटकांक सामाजिक आनी आर्थिक न्याय दिवप' हें सरकाराचें सूत्र आसा.

कसता ताची भूंय, मुंडकारांक तांची रावतीं घरां, शेतकाऱ्यांक रिणां-माफ, पुरोगामी रोजगार आनी उद्येगिक धोरण हांका लागून जो बदल घडटा तो सगळ्यांक कळपाक लागला.

सरकाराच्या लोकहिताच्या ध्येयधोरणांक लागून अंदूची दिवाळी लोकांमदीं नवी जिद्द आनी उमेद घेवन येता.

उदरगतीच्या रथाचीं दोन चाकां; सरकाराचे अर्थक यत्न आनी लोकांचो सांगात.

माहिती आनी प्रसिद्धी संचालनालय

गोंय सरकार

हांचे वतीन